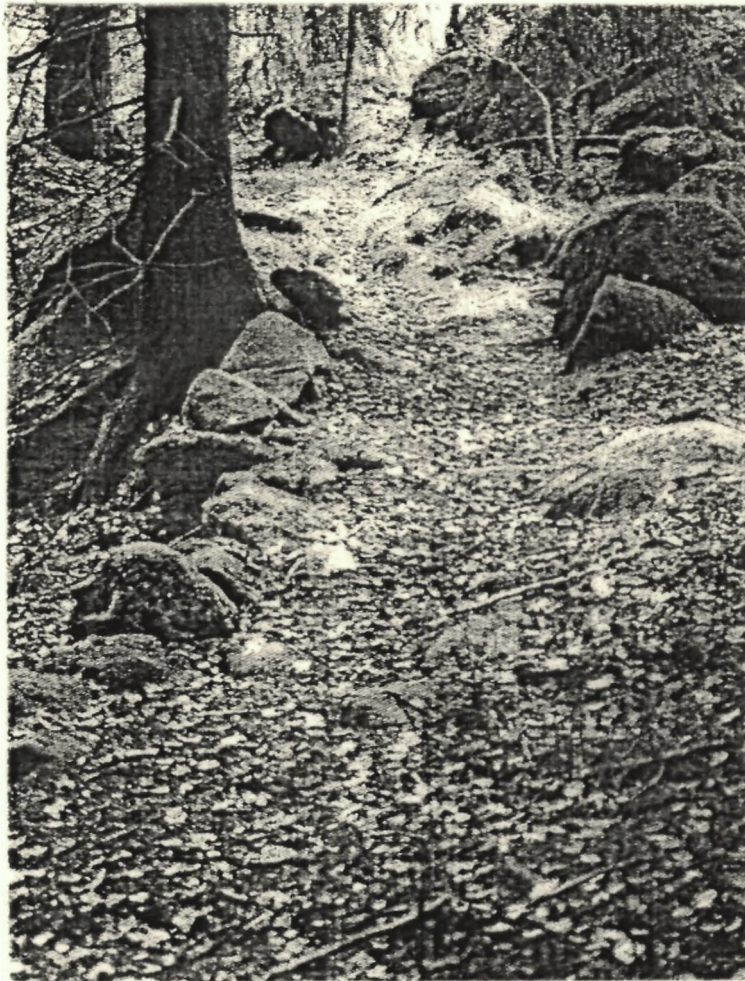

Arne Lystad

Fra boplass til bondegård og kirke

En fantasifortelling
bygd på historiske fakta

Den oppbygde stien til tilfluktsstedet
på toppen av Kråkåsen er der fortsatt.

En av de fremste genforskere har påvist at 96 % av av norske kvinner og menn nedstammer fra deres steinalderforfedre. De resterende 4% prosent gener stammer i følge forskeren fra innvandrede stammer.

*Lat oss inkje Forfederne gløyma,
under alt, som me venda og smu;
for dei gav oss ein Arv til å gøyma,
han er større, en mange vil tru.*

*Lat det merkast i meir en i Ordi,
at me halda den Arven i Stand,
at naar Federne sjaa att paa Jordi,
dei kann kjenna sitt Folk og sitt land .*

Ivar Aasen

En vanlig dag for våre forfedre ved Glomma.

Bare fantasi – eller ?

De første mennesker vi vet om i Askim førte med seg Nøstvedtkulturen, som var kommet til Ås ca. 4-5000 f.Kr. De holdt til på små boplasser langs den delen av Glomma som renner gjennom Askim. Landhevingen var enda ikke slutt, og elva rant da ut i en fjordarm som gikk inn til fossen i Kykkelsrud. I vikene og på tanger som stakk ut i fjordarmen og elva bodde steinalderfolkene i sine skinntelt, eller små gammer bygd av flettede kvister, klint med leire.

Johan Sand, hans sønn Hans Sand og Jens Skjolden fant en mengde steinalderredskaper på strekningen fra Vamma til Kjellås, og mellom 1916 og 1927 leverte de vel 200 gjenstander til Oldsaksamlingene. Det totale antall gjenstander de fant langs elva var imidlertid betydelig høyere, de fortsatte nemlig å gjøre funn helt fram til 1943.

I 1957 fant jeg flint på en tange som stikker ut i elva rett nedenfor Kjellås. Det ble meldt fra om funnet, men først i 1963 ble plassen arkeologisk undersøkt. Det ble da avdekket 4 sikre boplasser på tangen. Under utgravningene ble det gjort i alt 973 funn, som ble registrert. På boplass nr. 3, den største av plassene, ble det avdekket flint i to atskilte lag. Det tyder på to bosettinger til forskjellig tid.

Funnene ble datert til Nøstvet-tid, og det vil si at boplassene er samtidige med de mange øvrige Nøstvet-registrerte funn på begge sider av elva, fra Vamma til Kjellås.

Forskerne kjenner lite til steinaldermenneskene. Av funn på boplassene vet de at de jaktet og fisket, hva de spiste, og hvordan de bodde. Funn i noen få steinaldergraver antyder at de kanskje hadde en forestilling om noe etter døden, men det er usikkert. Hva de tenkte, hva de følte, vet vi ikke, og hvordan de forholdt seg til hverandre er usikkert. Noen forskere mener de levde i stammer, og at stammene samarbeidet. Andre mener derimot at stammene i blant var i krig med hverandre om jaktområdene.

Om liv og levemåte i bronsealderen vet vi noe mer. Bronsealdermenneskene bygde hus, de dyrket korn, det ble etter hvert vanlig med tamdyr og den første bonden trådte inn på arenaen. Vi vet også at de dyrket solen som gud, i helleristningsfeltene finner vi hjulet, som ifølge noen av ekspertene symboliserer solen. Andre eksperter er imidlertid ikke enig i det, men at solen ble dyrket som gud er visst allment akseptert.

Hvordan bronsealderfolkene levde i Askim vet vi lite om. De eneste funn fra bronsealder i Askim er et fragment av en bronsepinsett og et fragment av en hektespenne av bronse på Stegen, og ved Glomvik noen små stykker som kanskje er bronse. Gjenstandene kan imidlertid ha kommet til funnstedene etter bronsealderen.

De eneste sikre bronsealderfunn i Askim er bronsealdergravene, som forteller at det var folk her i bronsealderen. Noen av gravene har imidlertid en usikker datering, de kan være fra overgangen bronsealder-jernalder.

Forskere hevder at steinalderfolkene kultur og livsmønster var bygd over vandring i fotefarene til dyrene de jaktet på. Jeg har aldri vært enig i det når det gjelder steinalderfolkene langs vår del av Glomma. Hvorfor skulle fangstfolkene langs den fiskerike elva, med store jaktterreng på begge sider, flytte for å finne noe tilsvarende? Den store mengden steinalderfunn langs elva tyder da også på at steinalderfolkene var i området så lenge at deres etterkommere, inspirert av gjester fra sydlige områder, etter hvert selv utviklet en jordbrukskultur i kombinasjon med sin jakt- og fangstkultur.

Det er ikke funnet arkeologiske rester etter den første gårdsdannelsen i Askim, stolpehull i terrenget er mangelvare, og vi er da henvist til å stole på ekspertenes antagelse at gårder med naturnavn er de eldste. Metoden er ikke 100% sikker, men gårdsnavnene Vammeli, Oraug, Rom, Huer, Lier, Eik langs elva, og i andre rekke, litt innenfor, Hauger, Moen og Grøttvet (Grjot) er antatt å være førstegårds, urgårds, navn, og sannsynligvis en fortsettelse av de første små rydningsbruk, ryddet kanskje i begynnelsen av bronsealderen. (Andre forskere mener at *heim* og *vin* navnene er eldst.)

Stort mer vet vi ikke om bygdas fjerneste fortid, og videre kommer vi ikke uten å gi oss fantasien i vold. Vi pådrar oss da realistenes og ekspertenes litt overbærende smil, men la oss det, det er i blant interessant å gå dem litt i mot for å få en reaksjon, få satt tingene på plass.

Man skal ha respekt for realisten, han hindrer fantasien fra å ta fullstendig av, men overdreven realisme kan være like skadelig som overdreven fantasi fordi den kan hindre eller utsette en fornuftig, og kanskje nødvendig, utvikling.

Hva overdreven realisme kan føre til har Lewis Carrol - han med Alice in Wonderland - gitt oss et godt eksempel på i en bok fra 1893:

«Her kommer endå en ting som vi har lært av dere,» sa (realisten) Mein Herr. «Kunsten å lage kart! Men vi har selvfølgelig utviklet ideen videre, og er i dag kommet adskillig lenger enn dere. Hvor stort mener du foreksempel at et virkelig nyttig kart bør være? Hvilken målestokk vil du foretrekke?»

«Tja, når seks tommer tilsvarer en mil.»

«Bare seks tommer!» utbrøt Mein Herr. «Her hos oss begynte vi tidlig å la seks meter tilsvare en mil. Og snart gikk vi videre, nå prøvde vi å la hundre meter være lik en mil. Men så - etter en stund - kom den beste ideen av dem alle! Vi laget et nøyaktig og presist kart over landet vårt, i en skala hvor en mil tilsvarte en mil!»

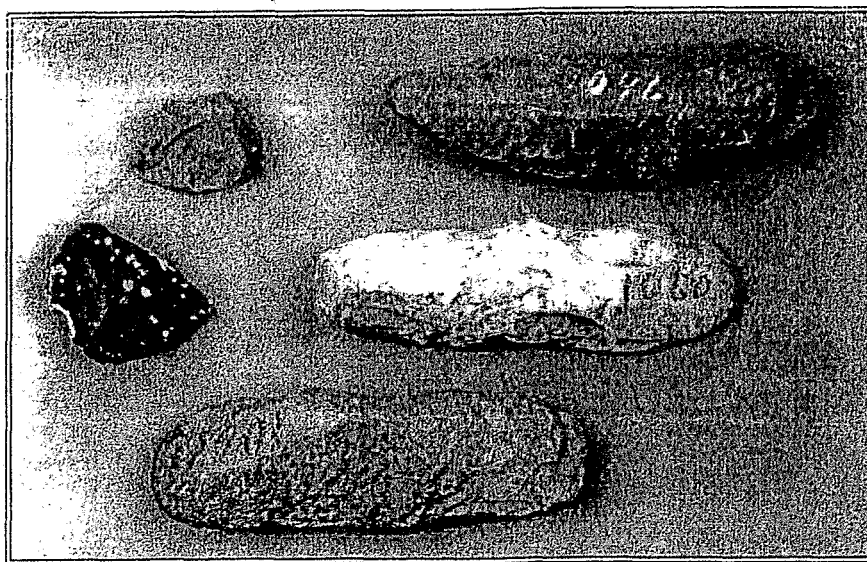
«Er dette kartet mye brukt?» spurte jeg.

«Det er ennå aldri blitt brettet ut,» sa Mein Herr. «Bøndene protesterte. De sa kartet ville dekke hele nasjonen og stenge sollyset ute! Så nå lar vi landet selv være sitt eget kart. Og jeg kan forsikre at det fungerer minst like bra!» (sitat slutt)

Det bilde av bygdas fortid som jeg med denne fortellingen har vevd, vil nok heller aldri bli brettet ut, ikke fordi det stenger sollyset ute, men fordi ekspertene selvsagt vil si at det stenger sannheten ute. Vi skal akseptere det, det er deres oppgave å søke den sanne historie. Men skal vi bare resignere når vi ikke kjenner sannheten? Selvsagt ikke, det skal heller anspore oss til å lete videre, og da er fantasien et godt hjelpemiddel.

«Bruk fantasien, Arne, uten den kommer du ikke videre,» sa en arkeolog under en befarings tur vi hadde i Askim. Det er riktig. Den kan føre oss inn på nye veier, og den kan frembringe assosiasjoner som stiller nye spørsmål som gir nye svar.

Det betyr ikke at bildet jeg har vevd er bare et fantasibilde. De fleste av islettstrådene i bildet er riktig nok spunnet i min fantasi, men rennetrådene, trådene som holder bildet sammen, er aksepterte historiske og arkeologiske kjensgjerninger. Uten dem kunne ikke bildet vært lagd, og derfor er det også noe sannhet i bildet.

Steinøkser og flintskrapere funnet ved Glomma

Steinaldermenneskene i Askim levde av jakt- fangst og fiske, og spiselige bær og røtter. Røttene grov de opp med steinøkser, og med de små flintskraperne rengjorde de skinn.

Eksodus

Sakte kom fire skinnbåter glidende innover det vestre løpet av elva. I hver av de to første båtene var det en mann, en kvinne og ei jente, i den tredje båten var det to gutter, små krukker med røtter, bær og frukter, en stor bunt med skinn og forskjellige enkle redskaper, og i den fjerde båten, som var litt mindre, en hund, to lam og to grisunger. Hunden var løs, men lammene og grisungene lå i bunnen av båten med sammenbundne ben, og bundet fast til kanten av den. De viktigste krukkene lå imidlertid i de første båtene – krukkene med såkornet de skulle spre ut over et avsvidd område når de fant et sted de kunne bygge boplass. Det var en del av avlingen av bygg som de hadde dyrket på boplassen de kom fra på andre siden av havet.

De gamle på boplassene de kom fra hadde hørt at lenger tilbake enn noen kunne huske hadde landet hvor de hadde sine boplasser vært dekket av den store isen, og at isen hadde smeltet og avdekket et bart landskap. Dette landskapet hadde grodd til etter hvert med mose, gress, busker og trær, og rein, elg, hjort og villsvin ga næringsgrunnlag for jegere og deres familier. Boplassene som lå ved havet hadde også tilgang på fisk, sel, nise og sjøfugl, og den store tidevannsforskjellen avdekket muslinger og snegler, som var ettertraktet.

De gamle hadde også hørt at landet hvor de første boplassene lå, etter hvert ble oversvømt fordi havet steg, og at folkene måtte flytte. Noen fulgte strandkanten etter hvert som havet skjøv den innover i landet, og noen padlet over renna til landet i nord. Der var det ikke folk fra før, det ble derfor ingen konkurranse om boplasser. Flyttingen innover i landet førte derimot til konfrontasjoner med stammene der, konkurransen om viltet førte til krangel, og i blant små kriger.

Det var lenge siden, så langt tilbake at historien hadde bleknet, og havet truet ikke nå, men det var etter hvert blitt så mange folk i landet som lå igjen etter at havet sluttet å stige, at det begynte å bli vanskelig å finne nye boplasser. Nå var det ikke havet, men folk som oversvømte landet. Noen av stammens jegere hadde vært langt syd, og de fortalte at det var mange boplasser der, at det noen steder var samlinger av mange hus, og at det var høvdinge som rådet over både folk og krigere. Der var det ikke plass til flere boplasser, fortalte de.

En dag kalte derfor «Den gamle» sammen stammene i området han var leder for, og foreslo at de yngre skulle følge etter dyrene som de hadde sett svømte nordover over havet. Han hadde mange ganger erfart at dyrene hadde kunnskaper som menneskene ikke kjente, og når de la ut på havet måtte de vite at det et sted der nord var beiteområder.

«Den gamle» var en slags høvding, og han hadde i sin visdom funnet at det var bare en vei ut av problemet, og den førte nordover, samme vei de så dyrene dro. Hvis dyrene kunne svømme til landet, på andre siden av havet, måtte de med sine båter også kunne klare å komme dit. Han foreslo derfor at de unge skulle følge dyrene, dra nordover over havet og finne nytt land.

Det ble sjelden stilt spørsmål ved den gamles råd, men denne gangen ble det uenighet. Mange mente det var for stor risiko å legge ut på en ferd over havet mot et ukjent land, et land som kanskje ikke var der. Dessuten nærmet det seg tiden for å så kornet de hadde lagret fra året før, byggkornet som skulle gi dem ny avling den kommende høsten. Det sto imidlertid så stor respekt av «Den gamle», at noen bestemte seg for å følge hans råd. Men de måtte reise straks, det kunne ta lang tid å finne en ny boplass i et land de ikke kjente – og som de måtte finne før det var for sent å så.

Mannen i den første båten, Adalrik, var den gamles sønn. Han ble sett som den gamles etterfølger, og det ble stor sorg i stammen da han bestemte at han og hans familie skulle følge den gamles råd om å flytte nordover. Hans bror på naboboplassen, Gøtrik, overtalte også sin familie til å bli med på den vågsomme ferden, og en stille pen dag på våren skjøv de sine kanoer fra land og ga seg skjebnen i vold. Adalrik, hans kvinne og to barn, en gutt som var femten somrer gammel og rutinert jeger, og den tretten somrer gamle datteren, padlet først. I den andre båten var hans yngre bror, hans kvinne og to barn, gutten på fjorten somrer og datteren på seks.

Landkjenning

De var heldige, været var pent, og svake dønninger som gikk samme vei som båtene, hjalp dem framover, og sent en ettermiddag så de land foran seg. De så røk flere steder i strandsonen, men de visste ikke hva slags folk det var som hadde tent disse bålene, og fortsatte videre. Sjøen ble smalere, og det dukket opp flere øyer som de rodde forbi. Da de rundet den siste øya så de fastlandet foran seg, og en elv som munnet ut i sjøen. Rundt elvemunningen så de boplasser og folk, og padlet derfor videre i god avstand fra stranda til de fant et sted hvor de ikke så boplasser, og gikk i land. Det var tydelig at det ikke var ledige plasser langs den del av kysten de hadde sett, og de måtte derfor undersøke om det lenger inn i landet kunne være et passende sted for en boplass, en plass hvor de uten fare kunne slå seg ned, et sted hvor de kunne fiske, jakte og dyrke sitt korn.

Dagen etter gikk brødrene innover i det nye landet for å se om det var folk og ukjente farer foran dem, og ut på dagen kom de til et vann som i nord hadde tilløp fra en elv. De gikk rundt vannet og fulgte elva et stykke og fant et par fosser, men de kunne de omgå ved å bære båtene og utstyret forbi. De bestemte seg for å hente folkene og eiendelene og følge elva videre innover.

Det ble en lang og tung tur neste dag over land fra strandkanten hvor de hadde overnattet, og fram til vannet de hadde funnet. Det var derfor sent på dagen da de kom fram, og de ble enige om å overnatte ved vannet.

Solgodens velkomst

Neste dag startet de tidlig, padlet over vannet og fortsatte videre oppover elva. Etter å ha båret båtene og utstyret de hadde med forbi fossene, kunne de igjen padle videre på elva. Nå var det ingen fosser som hindret og sinket, og etter noen timers padling så den store mannen i den første båten at elva delte seg i løpet de kom padlende, og et løp som fortsatte østover bak en skogkledde tange.

De hadde for lengst lært å være forsiktig når de ikke hadde full oversikt over landskapet foran seg, og Adalrik, som padlet først, stoppet før han kom fram til spissen på tangen. Han holdt armen advarende opp, og de andre båtene stoppet da de kom opp på siden av den første båten. Kvinnene og barna, som hadde pratet, ble stille, og de to yngste krøp sammen i bunnen av båtene.

De lå stille en lang stund og lyttet, men så ga Adalrik tegn til folkene i den andre båten at de skulle ligge i ro. Han overlot padleåren til gutten, la seg på kne foran i båten, nikket forover med hodet og senket den ene handa sakte flere ganger. Gutten forsto, og nesten lydløst gled båten framover, mens Adalrik speidet inn i skogen på begge sider av løpet. Framme ved spissen av tangen styrte gutten båten inn til fjellsiden og rundet sakte spissen, med Adalrik stående på kne forrest i båten med buen ferdig spent og pil på den tynne snora av flettede dyresener.

Det var ikke noe skremmende å se i det andre løpet, og den andre båten ble vinket fram. Sakte padlet de sammen inn i hovedløpet. Plutselig åpnet landskapet seg, og de så en stor sjø foran seg. Sola hadde nettopp kommet opp over skogen i øst, og de lette tåkeskyene var i ferd med dampe bort. Båtene stoppet, og alle så overrasket på landskapet foran dem.

Adalrik bøyde seg for sola, overbevist om at deres ferd inn i det ukjente var velsignet av deres gud. Han tok en håndfull korn opp av den ene krukken og lot kornet sakte gli ned i vannet. Et offer til guden som hadde beskyttet dem på ferden, og ved å bryte gjennom tåka og lyse opp landskapet de så foran seg, hadde ønsket dem velkommen til deres nye hjemland. Han følte en trygg og god glede strømme gjennom seg.

Langt mot nord, der sjøen så ut til å slutte, så de en stor brun høyde med glissen vegetasjon – det så ut som sand. På begge sider av sjøen var det fra vannkanten og et stykke innover løvskog med åpne glenner, og bakenfor, hvor åsene begynte, vekslet det med furutrær og løvtrær. På begge sider av sjøen så de noen røyksøyler – det var folk der før dem. Lenge ble de liggende rolig og diskuterte hva de skulle gjøre. Var folkene på disse boplassene fiendtlige eller vennlige? Der de kom fra var det blitt krangel og bråk på grunn av at dyrene forsvant og det ble lite mat. Hvordan var det her, var det vilt nok til nok til flere folk, eller ville de bli jagd ut av området?

Men det var ingen vei tilbake. Adalrik tok en avgjørelse. «Vi fortsetter, men holder oss midt på sjøen til vi finner et sted vi kan gå i land, langt fra de nærmeste boplassene.»

Sakte padlet de videre, mens de vaksomt holdt øy med landskapet på begge sider av sjøen. Røyksøylene var der fortsatt, og i blant så det et dyr i en glenne i skogen, men ikke mennesker. Langt ut på ettermiddagen smalnet sjøen, trakk seg sammen på begge sider til en elv. De fortsatte oppover elva, forbi ei øy og fram mot en foss som rant ut av noen stryk ovenfor.

På ei lita steingrunne ved en tange litt nedenfor fossen la de til med sine kanoer. Elva var her smal og stri, og sidene bratte med tett løvskog. Før de gikk inn på tangen, speidet de nøye på begge sider av elva, prøvde med øynene å trenge inn i krattet og skogen for å se om det var noen som holdt øye med dem.

Etter en stund følte de seg trygge på at de var alene, og tok i land det som var nødvendig for å stille sulten som begynte å plage dem. De løste dyrene, som hadde ligget med sammenbundne bein i bunnen av båten, så mye at de kunne stå, men fremdeles bundet til båten, og ungene gikk inn på tangen og hentet gress til dem. De torde ikke tenne bål, og kvinnene lagde derfor til et enkelt måltid av røttene, urtene og bærene i krukkene. De hadde med fiskekroker lagd av bein for å fiske underveis, og hadde fått fisk, men uten bål fikk de ikke stekt den. Men de hadde tørket kjøtt. En av kvinnene tok fram kjøttet og så spørrende på Adalrik, som nikket.

«Vi kan bruke av det nå, jeg har sett både vilt og storfugl i skogen etter at elva smalnet. Når vi trygt kan gå i land, finner vi mat nok.»

Kvelden forløp rolig, og en stund etter at sola hadde gått ned over skogen i vest rullet de seg inn i sine skinn og sovnet. Adalrik ble imidlertid sittende og holde vakt. Han og broren var blitt enige om å dele på nattevakten, for selv om de ikke hadde sett tegn til mennesker siden de så en person i ei glenne der sjøen smalet til ei elv, kunne de ikke være sikre.

Adalrik, hans bror og deres familier visste ikke, og kunne heller ikke vite, at den lille tangen de overnattet på, århundrer senere skulle bli historisk. Da kongen i landet de var kommet til bestemte å bygge borg på den lille øya litt nedenfor tangen, lot han hente folk som kjente kunsten å lage mursteiner av leire. På tangen bygde de tre små ovner for brenningen av leiresteinene. Leiren ble tatt ut i skråningen bak ovnene, stampet i små treformer og lufttørket. Deretter ble de lagt i ovnene og brent. Når steinene var ferdige ble de fraktet medstrøms til øya, båret i land og av importerte murere murt opp til borgmurer.

Ovnene gikk inn i historien som de første teglovnene i landet, og tangen som stedet hvor de første teglsteinene ble brent. Stedet ble derfor kalt Tigelstø – stedet hvor det ble brent teglstein.

Den første boplass

Neste dag diskuterte brødrene om de skulle passere fossen og strykene på vestsiden eller østsiden. De valgte til slutt vestsiden. De så at elven svinget vestover etter fossen, og selv om de ikke kunne se landskapet videre, valgte de den siden fordi landskapet på østsiden, som de kunne se, var bratt og kronglete. Båndene som hadde holdt dyrene bundet til båten bandt mennene rundt livet, den ene båndene til grisene og den andre båndene til lammene. Dyrene var en viktig del av deres fremtid på de nye boplassene. De hadde tatt med et dyr hver av hvert kjønn av gris og sau, for etter hvert å kunne bygge opp en buskap som skulle hjelpe til å fø dem. De skulle gjerne hatt med kalver av ku og okse også, men de var for store for båtene.

De to mennene tok hver sin båt, guttene en båt og kvinnene og de to døtrene skiftevis bar og dro den fjerde båten. Mennene og guttene kunne snu båten med bunnen i været og bære den på hodet og nakken, men fordi maten og mye av utstyret lå i båten kvinnene og døtrene skulle frakte, kunne den ikke bæres med bunnen opp. De hadde derfor lagd et slep de kunne dra båten på, to lange drag med en naturlig bøy på de endene som subbet mot underlaget. Dragene bandt de sammen med kvister og dyresener. Slepets gled greit over steiner og ujevnheter i terrenget, men der terrenget var bratt eller kronglet og vanskelig framkommelig, la en av mennene fra seg båten og hjalp dem forbi til lettere terreng.

Det gikk smått, krattet var i blant tett, og de måtte stoppe og hugge vei, men omsider var de forbi fossen og strykene og kunne se elva videre oppover. Den var smal og gikk stri så langt de så, umulig å padle med båtene. Landskapet på den siden de hadde valgt var heller ikke lett framkommelig. Det var skogkledde, bratte bakker som var vanskelige å gå med slep og båter på hodet. De valgte derfor å gå rett opp fra strykene og se hvordan det var på toppen av bakkene,

om det var slettere og lettere å komme fram der. Det så ikke ut som det var langt opp, og de tok sjansen.

Det stemte, ikke lenge etter var de opp på et slett høydedrag som fortsatte vestover langs elva. Det var skog i enden på plataet, og de så ikke hvordan plataet fortsatte, men det var eneste vei å gå, så de fortsatte videre. Da de kom inn i skogen begynte terrenget å helle slakt nedover, og endte i en flat tange mellom elva og ei vik innenfor. De bestemte seg for å hvile der, la ned båtene, og etter at de hadde vannet dyrene i elvekanten, bant de sauene under noen trær hvor de kunne beite, og slengte til grisene noen av eplene de hadde med. Mennene og guttene satte seg på en nedfalt trestamme, og kvinnene og jentene lagde mat.

Mennene diskuterte om stedet kanskje kunne være brukelig som boplass for en av familiene, men droppet tanken snart. Tangen var slett, på vekstene så de at det var god jord, og på begge sider av tangen var det sikkert rike fiskemuligheter. Men det var to feil med tangen – den lå mot nord, og var for liten til både dyrking av korn og beite for dyrene. Mens de gikk der og undersøkte terrenget, bøyde plutselig den yngste broren seg og tok opp en stein. Han så på den.

«Ei steinøks.»

Broren bekreftet det, og så seg rundt.

«Der er det en til,» sa han, og tok opp en større, langstrakt øks. De lette videre, og ikke lenge etter hadde funnet åtte steinøkser. Det hadde vært folk der før dem, var kanskje tangen en boplass som var fraflyttet? Eller var funnet av øksene et bevis for at den tidligere boplassen var overfalt, og beboerne drept eller røvet og fordrevet? Det var underlig at det lå så mange økser på stedet, et nyttig redskap som man tok med seg om man flyttet.

Tangen lå et stykke ovenfor strykene og fossen, og elva gikk her roligere. Det var blitt tåke i løpet av natten, og de så ikke så langt oppover elva. De bestemte seg likevel for å forsøke å komme videre ved hjelp av båtene. Da båtene var kommet på vannet, og de var ferdige til å padle videre, ropte Gøtrik: «Se der,» og pekte mot den andre siden av elva, som hadde vært skjult av tåka. Gjennom ei gløtte i tåka lyste sola inn i ei glenne i lauvskogen. Det var ikke lenger over enn at de kunne se terrenget falle svakt mot syd, og den rike vegetasjonen i området antydte god jord – kanskje lettrevet?

«Det er ingen mennesker å se, og hvis det området ikke er tatt av en annen, er det min boplass,» fastslo han.»

«Vi padler over og undersøker,» sa Adalrik.

Det var ikke langt over til østsiden av elva, og kort tid etterpå la de til land nedenfor den solbelyste glenna. De var så ivrige at de lot dyrene ligge i båtene, og løp oppover gjennom løvskogen. Det var så tett med store trær at det var lite undervegetasjon og lett å komme fram, og det tok ikke lang tid før de sto i utkanten av glenna. Det var som de trodde å se fra den andre siden – svakt fallende terreng, og etter litt hakking i jorda med en av hakkene de hadde med, fant de det var god jord – jord for dyrking av korn. Det var også saftig gress i glenna, det var fisk i elva litt nedenfor, og i skogene innenfor glenna var det sikkert vilt. Kvinnene var rundt i skogkanten og sanket bær og urter, både til mat og helbredelse av sykdommer, og jentene plukket blomster de ikke hadde sett før. De hadde funnet den yngste brorens boplass.

Tåka hadde lettet, og sola sto høyt på himmelen og overøste dem med lys og varme. Denne gang kunne de ikke ofre korn, det skulle være deres forsikring mot sult i fremtiden. I stedet tok Gøtrik fram sin skarpe flintdolk, skrapte barken av ei stor furu i utkanten av glenna, og skar inn en stor ring i stammen. Symbolet på deres gud, som han på den måten ville takke for at han hadde vist ham hans boplass. Han var også overbevist om at dette merket i furustammen ville beskytte boplassen han skulle bygge.

Mennene startet straks med felling av stokker til et skinntelt som skulle være Gøtrik og hans families «hus» til han hadde bygd en permanent bolig med vegger og tak, lik husene de hadde på sine boplasser der de kom fra. Det varte ikke lenge før stokkene var felt og satt opp med rotenden opp i en spiss, og toppene ned. I toppene var kvistene beholdt, de ble brettet ut over bakken, og på kvistene ble det stablet steiner for å holde veggene på plass. Selv i sterk vind kunne de da sove trygt i teltet. Til slutt festet de noen av skinnene de hadde med til stokkene, og deres første «hus» var ferdig.

Teltet var bare midlertidig, og ble derfor ikke lagd større enn at den kunne romme Gøtrik, hans kvinne og deres to barn til de fikk bygd sitt hus. Ildstedet ble derfor lagd utenfor teltet av steiner som kvinnen og barna samlet og stablet opp. Guttene felte fire stokker som de kvasset og

slo ned i jorden i en firkant rundt ildstedet. På toppen av stokkene lagde de en ramme av stokker, og på rammen tynnere stokker som underlag for skinnet som skulle beskytte ildstedet mot regn. Alle deltok i arbeidet, og da solen sank ned over åsene i nord-vest, var teltet og ildstedet ferdig.

15-åringen, som var rutinert jeger, hadde vært på jakt og kom hjem med to harer han hadde skutt med pil og bue, og den yngre gutten, som hadde vært ved elva og fisket, hadde også skutt ei and. Bålet ble utvidet ved å bre det ut til sidene, og guttene stakk fire pinner med kløft ned i bakken utenfor ildstedet. Så spikket den ene av guttene to lange tynne pinner som han tredde gjennom de flådde harene og anda, som var plukket rein for fjær, og viltet var ferdig til grilling, hengene på pinner med opplegg i kløftede pinner.

To harer, ei and og noen fisker var ikke mye til åtte personer, men i tillegg til det kvinnene hadde lagd til mat av røtter og bær de hadde med seg, og restene av det tørkede kjøttet, var det nok til alle. I morgen skulle det bli bedre, da var det bare fire av dem, for Adalrik og hans familie skulle gå videre, og den nye eiendomsbesitteren skulle jakte på rådyr. Han hadde sett to av dem i skaukanten mens de bygde teltet, en bukk med gevir og en stor kalv, som sto og så på de underlige dyrene som plutselig hadde dukket opp i deres skog.

Jentene og kvinnene la seg, men mennene og gutten ble lenge sittende ved bålet og prate om ferden over sjøen og videre oppover elva, og den perfekte boplassen de hadde funnet. Nå gjensto bare at Adalrik og hans familie fant et like bra sted, et sted hvor de kunne rydde boplass og begynne forberedelsene til såing av kornet de hadde med seg. Det var sent å så, men de måtte prøve og håpe på en mild og lang høst før vinteren kom. De kjente ikke klimaet i sitt nye land, men de trodde ikke det kunne være så mye annerledes enn der de kom fra. Der kunne de høste kornet langt inn mot tiden da sola snudde. Det var bare å håpe at solguden var med dem, og varmet langt inn mot vintertiden.

Møtet med Hagi

Etter at de hadde spist tidlig neste morgen tok de farvel, og Adalrik og hans familie vandret videre på let etter deres boplass. Men før de skiltes delte de det tørkede kjøttet, urtene, og fruktene mellom seg. Dyrene lot de være igjert, de kunne hentes når de hadde funnet en boplass. Den høye mannen tok en båt på hodet og skuldrene, og kvinnen, gutten og jentungen dro slepet med den andre båten, hvor de hadde lagt familiens del av maten, våpen, redskaper, krukken med korn og noen av skinnene.

«Den gamle» hadde fortalt at for lenge siden lå alle boplassene i hans høvdingområde i strandkanten ved elvene eller sjøen, men da noen begynte å dyrke korn og holde tamdyr, flyttet de lenger innover i landskapet. Adalrik var en av dem. Han var ikke bare fisker og jeger, han hadde også dyrket korn, og han hadde sauer, geiter, griser, kuer og kalver. Han var derfor på let etter et sted hvor han kunne kombinere jakt, fiske og utnyttelse av jorda til både sin familie og dyra. Han behøvde ikke boplass i strandkanten, bare elva og fiskemuligheten var i nærheten av boplassen, var han fornøyd.

Istedenfor å padle videre, valgte han derfor å fortsette langs elva, men så nær at han hørte den. Kanskje han fant en boplass underveis? Dagen før hadde han litt innenfor brorens boplass sett en tydelig mye brukt sti, og de fortsatte i den. Stien ble i blant krysset av andre svakere stier. Både stien de fulgte, og de andre stiene bekymret ham litt. Det var ikke bare dyretrakk, forsto han, for noen steder var det brukket av kvister for å gjøre det lettere å komme fram, og i blant var det lagt en stokk over en bekk og noen steiner i et bløtt parti. Var det jaktstier for folk ved boplasser ved elva, eller var det folk også innover i skogen? De så ingen, men følte i blant at de var der, at de ble iaktatt.

I blant kom de fram i ei glenne i skogen, og det var lett terreng å gå i – sletter og slake hellinger, men ingen mot syd, som han ønsket. Ut på ettermiddagen kom de omsider ut av skogen, og så foran seg et åpent landskap med noen mindre skogpartier, og åser i bakgrunnen. To av åsene var høye, og to så ut til å gli i hverandre. De lå nær elva, og mellom to av åsene og elva var det dype raviner. Det var ikke terreng for en boplass hvor det skulle dyrkes korn.

Den tredje åsen lå litt nord for åsene som gled i hverandre. De så ikke fra der de sto hvordan terrenget var mellom åsene, sikten dit ble stengt skog, men Adalrik hadde sett slikt terreng før, og ante at det mellom åsene kunne være sted for en slik boplass han var på let etter.

«Vi går dit,» sa han, og pekte på stedet mellom åsene som lå lengst vekk. Han løftet båten opp på hodet og skuldrene, gutten, kvinnen og jentungen tok slepet, og de fortsatte. Alle var fylt av spenning – ville de finne en boplass mellom åsene, et sted hvor de kunne dyrke korn og fø opp tamdyr? Elva med fisk lå like nedenfor, og bak åsene var det jaktterreng så langt de så. Men var det andre folk der, folk som allerede hadde bygd boplass under åsene?

Omsider kom de fram til utkanten av skogen foran den første åsen, og stoppet der. Adalrik ba kvinnen og datteren bli der, med sønnen som vakt. Sønnen var 15 somrer, og om han ikke hadde kriget med noen, var han i krigeralder og erfaren i våpenbruk. Adalrik fortsatte forsiktig innover i skogen. Stien han fulgte bekymret ham fortsatt litt, det var tydelig at den var mye brukt. Noen steder var den dyp, og andre steder var den også her utbedret med noen steiner eller kvister. Var det mange folk lenger inn, eller var det en sti for gjennomfart til andre områder? Hvor langt innenfor var de områdene, og var det folk der? Var han kanskje for sent ute til å finne en slik boplass han ønsket? Han hadde mange spørsmål han gjerne skulle hatt svar på.

Åsen lå litt til venstre for stien, skogen var tett og stien slynget seg fram mellom store trær og steinblokker. Da han rundet en sving sto det plutselig en mann foran ham i stien. Adalrik ble så overrasket at han glemte å løfte spydet han hadde med seg. Men mannen han møtte så ikke overrasket ut. Han hadde ei steinkølle i den ene handa, men sto rolig med armene hengende rett ned. Lenge sto de og studerte hverandre, men så smilte den ukjente mannen og la kølla ned på bakken. Han viste tydelig at han ikke skulle anfalle, og overlot til den fremmede å bestemme den videre utvikling av møtet.

Adalrik hadde spydet halvt hevet til kast, men da den fremmede la ned kølla senket han spydspissen mot bakken. Han var usikker på den fremmede, han ville gjerne snakke med ham, men visste ikke om han ville forstå hva han sa. Der han kom fra snakket alle samme språk, men han hadde på enkelte ferder sydover til områder hvor andre stammer bodde, funnet at noen av de snakket noe annerledes, og lengst i syd uforståelig.

Han fant at han burde prøve, og begynte med å si hva han het.

«Jeg heter Adalrik, hva heter du.» Den fremmede ble tydelig forbauset.

«Jeg heter Hagi. Hvor kommer du fra?» Språket var litt annerledes, men fullt forståelig.

«Jeg kommer fra et land på den andre siden av havet,» svarte Adalrik, og fortsatte: «Jeg måtte flytte fordi det ble for mange av oss. Det var ikke plass til flere boplasser, og det ble færre dyr å leve av. Jeg er derfor med mine tamdyr og mitt korn på let etter en boplass hvor jeg kan bygge hus og så mitt korn.» Han sa ikke noe om sin bror og deres familier. Det ville kanskje skremme den fremmede hvis han fikk rede på at han ikke var alene.

«Korn, sa Hagi, hva er det?»

«Det kan jeg vise deg,» svarte Adalrik, «men først vil jeg at du viser meg et sted hvor jeg kan så kornet, hvor det er gress til dyrene mine og jeg kan bygge hus.»

Den fremmede svarte ikke, og Adalrik fortsatte: «Det må være god jord, og terrenget må falle svakt mot sol og varme, og det bør helst være en ås bak som skjerner mot den kalde vinden fra nord. Plassen behøver ikke ligge ved elva, men den må være langt fra folk som overfaller og røver. Vet du om et slikt sted, et sted som ingen andre bruker? Jeg vil ikke fortrenge noen.»

Han var fremdeles ikke trygg på den fremmede, han var i hans land, i hans revir som det var naturlig for ham å forsvare. Han spilte kanskje vennlig. At han la ned kølla da de møttes behøvde ikke bety at han var vennligsinnet. Ei kølle var et dårlig forsvarsvåpen mot et spyd.

«Kom,» sa Hagi, «jeg skal vise deg et sted du kan bygge din boplass.»

Adalrik nølte, dette gikk for lett. Det var ikke slik fremmede ble behandlet i hans land. Der ble de alltid møtt med mistro eller våpen hvis de kom inn andre stammers område. Adalrik var imidlertid en klok mann, ja, nesten like klok som «Den gamle», som i blant skremte folkene i de andre stammene med sine mange kunnskaper. «Den gamle» hadde lært Adalrik, som han så som sin etterfølger som stammens høvding, det han kunne om jakt og fiske, om utnyttelse av det husdyrene ga dem, om såing og høsting av korn, og bruk av bær, frukter og andre vekster til menneskeføde og beskyttelse mot og helbredelse av sykdommer. Og kanskje det viktigste: «Den gamle» hadde lært ham å vurdere mennesker ut fra deres opptreden i forskjellige situasjoner.

«Lyver de blir de stive i ansiktet, spent på om de blir trodd,» sa «Den gamle», og fortsatte: «Øynene røper også den som prater. Lyver de blir øynene smalere og vurderende, men hvis de taler sant forandres ikke uttrykket i øynene.»

Adalrik husket alt «Den gamle» hadde lært ham, og fant at han trolig kunne stole på den fremmede. Ansiktet forble like vennlig, og det var smil i øynene. Han er et godt menneske som vil meg bare vel, tenkte Adalrik og nikket ja til å følge Hagi, som han kalte seg.

De fortsatte i stien Adalrik hadde fulgt. Skogen vekslet mellom tett og glissen, og i blant så de mellom trærne et glimt av åsen foran dem. Da de kom ut av skogen fortsatte stien over ei stor glenne, og på den andre siden av glenna lå åsen, bevokst med skog opp til toppen. Stien fortsatte inn i skogen og opp mot åsfoten som den fulgte videre vestover. Fremdeles var skogen tett, men plutselig, et stykke inn på åsfoten, åpnet skogen seg mot syd og de så ut over ei stor, tynt bevokst glenne.

«Her kan du bygge boplass,» sa Hagi og pekte mot glenna. «Her er det terreng mot syd og sol, her kan du så ditt korn. I glenna er det også gress til dine dyr, i skogene bak oss kan du jakte på vilt, og litt bak den høyeste åsen der borte er elva med masse fisk.»

Det var fortsatt litt tåke, og Adalrik så ikke utkantene av glenna. Hadde Hagi forstått hva han var ute etter, hvordan boplassen skulle være? Rett ned for der de sto var terrenget for bratt til å så korn, men det så ut til å flate ut litt lenger ned. Det var kanskje kornterreng i den tåkelagte del av glenna? Han begynte å gå nedover for å undersøke, men plutselig ble det litt bevegelse i tåka, og sola brøt gjennom og lyste opp hele glenna.

Adalrik ble imponert, Hagi hadde forstått hans krav til boplass. Fangstmannen hvis eneste krav til boplass var nærhet til elv og fisk og skogsterreng med vilt rundt boplassen. Terrenget han så foran seg falt først litt for bratt til korndyrking, men der kunne dyrene beite. Litt inne i glenna gikk terrenget over i ei lita slette hvor han kunne bygge sine hus, og fra sletta falt terrenget svakt mot syd og sol – det var fullkomment til dyrking av hans korn. Og rundt glenna og bak åsen var det skog, sikkert full av vilt han kunne jakte på.

Glenna lå mellom åser som hindret innsyn, i en vråa, og det var denne beliggenheten som århundrer senere ga gården i Adalriks glenne navnet Raa, som senere gled over til Rom.

Adalrik ble stående lenge og så på glenna foran seg, og igjen strømmet gjennom ham en varm følelse av trygghet, og han sendte en stille takk til sin gud som hadde ført ham dit. En varm tanke gikk også til «Den gamle», hans far, som hadde lært ham respekt for medmennesker, alt liv, og ikke minst for den store guden – solen. Han skulle gjerne vist ham denne plassen, og fortalt at han underveis var veiledet deres gamle gud.

Han mintes da han en gang i sin barndom hadde spurt «Den gamle» om det var riktig at solen var deres gud. Han syntes det var rart, han hadde ment at guden var som et menneske, men mye større og visere.

«Den gamle» hadde sett litt undrene på ham.

«Adalrik, du har en voksen manns tanker i en guttekropp. Det synes som du er utvalgt til bli stammens vismann, og at jeg får oppfylt mitt ønske om at du skal etterfølge meg når jeg går ut av tiden. Men husk at det følger ansvar med å være utvalgt av guden du spør om. Du må være ærlig, og du må behandle andre mennesker slik du ønsker å bli behandlet av din gud. Glem aldri det.»

«Den gamle» ble fjern i blikket, og fortsatte:

«Denne guden er så stor at menneskene ikke kan fatte ham. Derfor bruker han for oss sola som eksempel, ikke på hvordan han ser ut, men på hvordan han virker i verden. Solas varme viser hans varme, og solens lys viser at han er opplyst og vet alt, at han ser inn i oss og vet hvordan vi tenker og føler. Det var også med solas varme han en gang smeltet isen og ga oss landet vi bor på, og det er ved hjelp av sola han etter vinteren vekker de sovende røtter i jorden og får saften i trær og busker til igjen å strømme gjennom grener og kvister. Og jeg vet han alltid er med oss, og hjelper oss. Mer vet jeg ikke om denne guden som i blant har gitt meg råd som har overgått min visdom, råd som ikke kan ha kommet fra meg selv. Men det er nok til at jeg har respekt for denne guden som er et eller annet sted i oss eller rundt oss, kanskje i alt og overalt. Han har hjulpet meg ganger, og hver dag sender jeg ham i tankene en varm takk for de veiledninger og råd jeg føler han har gitt meg.»

«Er det en bra plass.» spurte Hagi. Han så spent på Adalrik, som brått kom tilbake til virkeligheten

«Ja, men la oss gå ned i glenna, jeg vil kjenne på jorda.»

Et stykke ned i den svake hellinga nedenfor sletta stoppet han og så seg rundt. Han hadde ikke med hakka han brukte når han arbeidet i jorda der han kom fra, den lå igjen i båten, men

etter litt roting med en pinne kunne han ta opp en neve jord. Han kjente på den, gned den mellom fingrene og riste den litt. Den var lett og litt sandholdig. Hagi så at Adalrik var fornøyd, og forsto at han hadde funnet jord som passet til dyrking av det mystiske kornet.

Det svakt fallende terrenget endte i ei tettbevokst dråg med et bekkedrag. Det var ikke vann i bekken nå, men Adalrik visste at ved å grav et hull ville det snart fylles med vann. Han visste av erfaring at i slike dråg var det vann i bakken, selv om bekken var tør. Og på den andre siden av dråga falt terrenget under den største åsen ned mot bekkefare, og det var så tett bevokst med kratt at han forsto det var jevnt tilsig av vann fra åsen. Han ville nok få vann i hullet sitt.

«Takk, min venn,» sa han til Hagi, «på den lille sletten skal jeg bygge hus for min kvinne og mine to barn, i hellinga fra sletten, mot syd skal jeg så mitt korn, og i resten av glenna skal våre dyr beite.»

I gleden over at han hadde funnet en boplass, glemte han et øyeblikk at han ikke hadde fortalt at det var flere av dem. Men nå var det gjort, og han så spent på Hagi – hvordan ville han reagere? Hagi så ut som han hadde tenkt å si noe, men smilte bare litt, og begynte å gå tilbake til stien de kom.

Mens de fulgte stien tilbake til møtestedet, fortalte Hagi at for lenge siden var det kommet folk som hadde bosatt seg på tanger og i vikene langs elva. Da gikk en arm av det store havet i syd helt inn til fossen nedenfor den største åsen, og elva rant ut i havarmen der. Disse folkene hadde kommet fra nord-vest, og noen hadde hørt at, enda lenger tilbake var det kommet folk fra et land ute i havet som etter hvert var blitt oversvømt.

«Kanskje du kommer fra en rest av landet som ble oversvømt, kanskje det er derfor vi forstår hverandre når vi snakker?» undret Hagi.

«Men landet her må også en ha vært oversvømt en gang,» fortsatte han. «Vi har funnet flint etter boplasser langt inne skogene mot øst, og nær toppen på åsen bak din boplass er det skjell i bakken.»

De gikk en stund uten å prate, begge fordypet i sine tanker. Adalrik planla sin boplass, og Hagi vurderte hvor mye han skulle fortelle om seg, sine folk og boplassene. Han var fremdeles litt skremt av at det var kommet nye folk i området, folk som tydeligvis ville slå seg til, og håpet at han med å foreslå for de andre boplasslederne å se an de nye folkene en stund før de eventuelt jagde dem tilbake, ikke hadde innledet til utslettelse av boplassene og folkene i området. Han besluttet å fortelle Adalrik litt mer av boplassenes forhistorie, og se hvordan han reagerte.

«De gamle har hørt at lenge etter at de første folkene hadde bosatt seg på tanger og i vikene langs fjordarmen og elva, var det kommet folk som hadde røvet folkene på boplassene, og drevet dem vekk. Dette hendte lenger tilbake enn noen husker, men historien gjør at vi blir bekymret når nye folk kommer inn i området. Jeg bor på en tange like ovenfor en foss i elva, og der har jeg funnet flintavslag og andre rester av en tidligere boplass – kanskje en av de røvede plasser, og tror derfor historien er sann.»

Adalrik forsto bekymringen, han husket boplassen der de hvilte etter den første natten, der de hadde funnet steinøkser, og at de hadde vurdert om øksene lå igjen etter folk som var overfalt og fordrevet. Funnet av steinøkserne bekreftet trolig at Hagis historie hadde sin opprinnelse i noe som virkelig hadde hendt.

«Jeg forstår din bekymring over at vi har kommet,» sa Adalrik, «men du skal ikke være redd. Vi er fredelige folk. Vi er ikke ute etter å røve noen. Vi vil bare ha et sted å bo, et sted hvor det er beite for våre dyr, hvor vi kan dyrke korn, og hvor vi i omgivelsene kan jakte og sanke bær og frukter. Vi er ikke ute etter å jage dere fra boplassene deres, men ønsker fredelig omgang med de stammene som allerede er i området. Vi er heller ikke store konkurrenter i jakten på viltet deres, vi har med sau og gris, en av hvert kjønn, og skal etter hvert avle flere dyr til mat, og kornet vi skal så vil gi oss flere slag mat. Du skal ikke være redd for at dere skal sulte om vi rydder boplass her under åsen.»

Da de kom til stedet hvor de hadde møtt hverandre stoppet de.

«Det er sent på dagen og solen går snart ned, men hvis du vil møte meg her i morgen til samme tid vi møttes i dag, skal jeg ta deg med til min familie, og du får se at jeg snakker sant,» sa Adalrik. «Nå går jeg til min familie og forteller om møtet med deg, og du går til din boplass ved elven og forteller at du har møtt en av de fremmede som er kommet til området, og at det er fredelige folk som og ikke har planer om å forsøke å jage dere fra boplassene.» Hagi syntes å være beroliget, og de skiltes.

Da Adalrik kom tilbake til stedet hvor han hadde forlatt familien, fant han dem skremt og opprørt. De fortalte at de hadde sett folk i skogkanten, folk med stridskøller og spyd. De hadde ikke kommet fram, så det syntes som de kanskje var like nervøse som de selv var.

«Jeg tror ikke det er grunn til å være redd,» sa han. «Jeg har møtt en av folkene på boplassene ved elva, og han var fredelig. Det var kanskje folk fra boplassene dere så, og når de ikke kom fram, tyder det på at de også er vennligsinnet.»

Han fortalte om møtet med Hagi, at han hadde vist ham et sted hvor de kunne bygge boplass, og at de neste dag skulle være med og hilse på ham og se på plassen Kvinnen ble noe beroliget av at den fremmede hadde vist Adalrik et sted som egnet som boplass. Det hadde han vel ikke gjort hvis de ikke var velkommen, tenkte hun.

På grunn av mennene de hadde sett i skogkanten hadde ikke gutten jaktet mens de ventet, slik det var planlagt. Det var allikevel nok mat til alle. Mens de spiste måtte Adalrik gang etter gang beskrive den sydvendte glenna mellom åsene, og ikke minst møtet med den ukjente mannen.

Møtet med boplassfolkene

Da de startet nest morgen var tåken igjen tett. Kvinnen og barna gledet seg til å fortsette. For første gang skulle de se det stedet de skulle bo – kanskje resten av sitt liv. Adalrik hadde først bestemt at kvinnen og barna skulle være med på det andre møtet med Hagi, men før han førte dem fram for ham, ville han være sikker på det andre møtet ville bli like fredelig som det første. Han kunne ikke vite hvordan Hags folk hadde reagert på det han sikkert hadde fortalte om deres møte dagen før. Han hadde derfor bestemt seg for å møte ham alene, og så, hvis det gikk bra, vise ham sin familie. Han ba kvinnen og barna vente der de var, og klare til et raskt oppbrudd og flukt tilbake til broren hvis det andre møtet ikke gikk bra.

Da Adalrik nærmet seg møtestedet han hadde avtalt med Hagi gikk han varsomt framover, men ikke rett til møteplassen Nesten framme ved det avtalte møtestedet tok han av fra stien og inn i skogen. Forsiktig listet han seg fram til han kunne se møtestedet de hadde avtalt. Det var ingen der, Hagi hadde ikke møtt opp, som ham lovet. Hva hadde skjedd, hadde han møtt motstand hos de andre boplassfolkene, ble det ikke godtatt at fremmede bosatte seg i området, eller var de bare forsiktige? Det ville ikke være unaturlig, de husket nok historiene om overfall og røveri for lenge siden.

Plutselig hørte han en lyd bak seg, og snudde seg brått – der sto Hagi.

«Jeg kom som jeg lovet, og nå har jeg ikke med kølla,» sa han og viste fram sine tomme hender. «Vær ikke urolig», fortsatte han, «hadde vi villet skade deg og de du er i følge med, hadde vi gjort det allerede da vi oppdaget dere på tangen nedenfor fossen,

«Har dere visst om oss helt fra vi kom inn i området deres?» spurte Adalrik.

«Ja, og da vi så at det var kvinner og barn med forsto vi at dere ikke var ute på røvertokt. Men vi ble litt betenkt da dere andre dagen bygde skinnteltet. Skulle dere bli i området, ville det bli flere om viltet i skogene i området og fisken i elva. Det ikke er mangel på verken vilt eller fisk nå, men hvis det fortsetter å komme flere, og det blir for mange i området, kan det bli mangel senere. Jeg kalte derfor sammen lederne for de åtte boplassene på denne siden av elva for avgjøre hva vi skulle gjøre, og samtlige, unntatt en, som ville vi skulle jage dere tilbake, ble enige om å la dere i fred. Kanskje dere fortsetter videre, selv om byggingen av teltet ikke tydet på det.

For sikkerhets skyld plasserte vi to av lederne ved den lille glenna hvor dere hadde bygd teltet, for å holde øye med dere. Om morgenen kom den ene av dem og fortalte at du og din familie hadde forlatt teltet, og var på vei langs stien som går gjennom området. Når de andre ble igjen syntes det som de hadde tenkt å bli, og når dere fortsatte syntes det som også dere skulle finne et sted og bygge telt. Igjen ble det litt uenighet om hva vi skulle gjøre. Første gangen var det en, men nå var det tre som ville stoppe dere, men til slutt ble alle enige om å la dere fortsette, fulgt av to av boplasslederne. Om kvelden kom den ene av dem og fortalte at dere hadde stoppet, men ikke bygd telt. Vi forsto da at dere skulle videre, og han ble sendt tilbake til den andre som vokter dere.

Om morgenen kom han på ny tilbake, fortalte at du hadde fortsatt alene, og at du fulgte stien. Jeg forslo da at en av oss skulle møte deg i stien, for å se hvordan du ville reagere, om du ville

bli voldsom eller forholde deg rolig. Lederne var litt nervøse for et slikt møte, den som møtte den fremmede kunne jo bli anfalt, og kanskje drept. Vi er jo bare jegere, ikke krigere, og vi visste jo ikke hva slags folk dere var. Jeg foreslo at jeg alene skulle møte deg, og til slutt gikk de med på det, men på en betingelse – det skulle være med en til, som skulle gjemme seg ved møtestedet, slik at jeg fikk hjelp hvis du ble voldsom.»

«Du var altså ikke alene da vi møttes i går?» sa Adalrik, «og det betyr vel at en gjemmer seg i skogen nå også og ser på oss?»

Hagi svarte ikke, men vinket med armen, og straks kom det ikke bare en, men åtte menn fram fra krattet. De var overbevist om at Hagi og en til kunne klare den fremmede hvis han begynte å slåss, men de var blitt nysgjerrige på den fremmede, og ble med alle sammen. Hagi ga dem et tegn, og de rakte hendene fram og viste at det var våpenløse.

«Nå er du vel trygg», sa han til Adalrik, «nå kan du vel ta oss med til din familie?»

Verken Adalrik eller Hagi forsto at deres møte var skjebnebestemt. De var begge de fødte ledere, og begge var av sine stammer utpekt til å være leder. Adalrik fordi han var sønn av stammens høvding, men også fordi han, lik sin far, var en vis mann, og Hagi av sine stammer fordi han var stor, sterk og vis, og respektert av alle på boplassene langs elva. Ja, det hadde hendt at han var hentet til boplasser på andre siden av elva også for å megle eller dømme når det der oppsto tvister. De viste ikke at de og deres møte var et viktig ledd i en forutbestemt utvikling mot et bondesamfunn en gang i fremtiden.

Tåken hadde begynt å lette mens de pratet, og akkurat da Hagi sa «nå er du vel trygg,» ble det over dem et hull i tåka, og sola strålte inn i den lille gløtta i skogen hvor de sto. Og igjen følte Adalrik at hans gud, sola, sendte ham en hilsen, slik den hadde gjort da de kom fram til det store vannet, og da de fant hans brors boplass. Igjen ble han gjennomstrømmet av en varm trygg forvisning om at hans gud var med ham og hans familie. Han hadde ikke noe offer denne gang, og bøyde seg i stedet mot sola, hans gud, og takket slik for at Hagi var sendt ham som veileder i valg av boplass.

Hagi og boplasslederne så undrene på ham, men da han ba dem følge ham, samlet de seg i stien og vandret etter hverandre tilbake til hans familie som spent ventet på at han skulle komme og fortelle om de kunne fortsette, eller måtte snu.

Adalrik og Hagi gikk foran og pratet. Hagi fortalte at mellom den nederste og den øverste fossen, som lå i enden på en stor sjø var det flere små fosser og mange stryk, og derfor vanskelig å komme fram med båt. Man var henvist til mest å følge terrenget på siden av elven, men der var det også mange steder vanskelig å ta seg fram. Det ble derfor til at de, når de ikke jaktet innover i skogene øst for elven, mest holdt seg til området rundt boplassene.

Adalrik fortalte litt om hvordan det var der han kom fra, men var mest opptatt å høre om det nye landet de var kommet til – hvor de håpet å bo i fremtiden. Han visste nå at det var åtte boplasser i området, og hadde forstått at det var plasser også på andre siden av elva, men var det andre elver i området, og var det boplasser også der? Hvilke dyr var det å jakte på, og var det mange rovdyr som konkurrerte om viltet? Det var mye han måtte vite for å kunne fø sin familie, og gi dem en trygg tilværelse.

Etter en stund ga Adalrik tegn om at de skulle stoppe.

«Nå er vi nesten framme, og jeg foreslår at bare Hagi og jeg går fram til mine folk. De vet om bare ham, og de vil bli redde hvis alle kommer samtidig.»

Hagi var enig, og ba stammelederne vente til de fikk tegn om å vise seg for kvinnen og barna. Adalrik og Hagi fortsatte, og da de nærmet seg den lille glenna hvor hadde forlatt dem, ropte han at han var tilbake, og sammen med Hagi gikk han fram til sin familie.

Kvinnen hadde akkurat tent et bål for å lage mat mens de ventet, og jentungen rensset røtter hun hadde gravd opp. Gutten satt på en stein og spikket piler, mens han fantaserte om alle dyr han skulle felle med dem. Han hadde sett flere rådyr og en elg i skogkanten, og en rev hadde også lusket rundt en stund, trolig på jakt etter jordrotter eller skogsmus.

Da jentungen så Adalrik kom ut av skogen, reiste hun seg opp og begynte å løpe ham i møte, men da hun så Hagi, stoppet hun. Adalrik så hun ble skremt og ropte beroligende til henne:

«Det er ikke farlig, kom og hils på Hagi. Han er ikke farlig, det er han som har vist meg vår nye boplass.»

Kvinnen og gutten hadde også hørt Adalrik, og hva han sa. Kvinnen rettet seg opp ved bålet og så på dem – mest på Hagi, den første fremmede hun hadde sett i det nye landet. For en

villmann, tenkte hun. Det var første gang hun så en mann kledd i bare skinn. Der hun kom fra hadde de fleste klær av tøy som var lagd av garn spunnet av sauenes ull. Skoene deres var riktignok av skinn, og noen hadde bukser av skinn, men ingen bare skinneklær. Og håret, det var langt og uflidd, det hadde vel aldri sett en kam. Hennes folk hadde beinkammer, som ikke var bare til håret, men også var magiske gjenstander, men slikt kjente sikkert ikke villmannen til. Han lukter sikkert vondt, tenkte hun, og grøss litt.

Gutten hadde lagt fra seg bronsedolken han hadde fått av «Den gamle», hans farfar da de skulle reise over havet.

«Den har jeg bestemt at du skal arve når jeg dør, men når jeg går ut av tiden er du ikke her lenger, og derfor får du den nå. Ta godt vare på den, den er ikke mange som har slike dolker,» hadde «Den gamle» sagt.

Glemt ble både dolken, pilene og tankene på alt viltet han skulle felle med dem da han så Hagi. En ekte gammeldags jeger, lik de jegerne de gamle fortalte om ved ilden om kveldene. Jegerne som for lenge siden med bare køller, spyd og piler med flintspiss jaktet på store dyr – til og med på uroksen, ble det fortalt. I fantasien hadde han forsøkt å se for seg hvordan de skinneklede jegerne omringet det store dyret, gjorde framstøt med spydene sine og forsøkte å utmatte det med stikk over hele kroppen.

Noen ganger gled han så langt inn i sine fantasier at han trodde han var med, og at det var han som til slutt stakk spydet i hjertet på oksen, som gikk i kne mens jaktkameratene løftet spydene og hyllet ham som den store jeger – den største av dem alle. Jegeren han så foran seg var akkurat som jegerne i hans fantasier, og Hagi ble fra da hans store helt. Gutten tvilte ikke på at han alene hadde felt store dyr – kanskje til og med uroksen. I alle fall helt sikkert en stor elgokse med kjempegevir.

Adalrik smilte litt av reaksjonene han registrerte, kvinnens litt avventende og skeptiske holdning, jentungens løp tilbake til moren som hun gjemte seg bak, og guttens åpenlyse beundring.

Hagi var også vis og kunne tolke menneskers reaksjon ved møtet med det ukjente. At kvinnen reagerte på hans påkledning, var derfor ikke uventet. Han hadde jo selv blitt overrasket over Adalriks klær, klær som han ikke hadde sett maken til tidligere. At jentungen var litt skremt forsto han også, men den åpenlyse beundringen i guttens øyne forvirret ham. Riktignok var han stor og kraftig bygd, de store musklene syntes godt, men guttens far var like stor og kraftig. Hagi ga opp, han fant det vel ut senere.

Hagi gikk fram til kvinnen og bøyde seg lett. Ordet velkommen var ikke i deres språk, men Hagis ord til kvinnen var den fineste velkomst hun kunne få.

«Jeg har vist din mann hans boplass, der skal du bo med ham, og kvinnen på min boplass skal lære deg det du ikke vet om å leve her.»

Han smilte, og snudde seg spørrende til Adalrik: «Ble hun trygg nå?» Adalrik kjente sin kvinne, og etter Hagis lille tale så han i hennes ansikt at hun var blitt beroliget.

«Ja, Hagi,» svarte Adalrik, «hun er trygg, og når hun er trygg er også jentungen trygg.» Av guttens reaksjon forsto han at også han var trygg.

Mens dette pågikk var de andre boplasslederne kommet ut av skogen. De kom fra flere kanter, det var tydelig de hadde omringet boplassen for å hindre noen å rømme om det skulle bli bråk. Men de blitt beroliget da de så hvor trygg Hagi var på den fremmede. Flere ganger hadde han snudd ryggen til ham, hadde de sett. Det var tydelig at Hagi stolte på den fremmede, og etter hvert vek skepsisen for nysgjerrighet. De studerte kvinnen og jentungen, og noen hadde alt begynt å snakke med gutten. Han var som sin far stor og kraftig, og da de så pilene han hadde lagd, forsto de at han også var en dyktig jeger. Men da han viste dem bronsedolken han hadde fått av «Den gamle», lot dem holde den og kjenne på den skarpe eggen, vekslet beundringen til nesten ærbødighet. En jeger som hadde et slikt våpen, måtte være en stor jeger. Dolken gikk fra hånd til hånd, og alle strøk en finger forsiktig langs eggen. Det var den fineste dolk de hadde sett – og et farlig våpen, som en sa.

Hagi var den siste som fikk dolken. Han så beundrende på den, og kjente også på eggen, før han leverte den til gutten og sa til mennene: «Jeg har tenkt vi alle skal følge de nye folkene i vårt område til boplassen jeg har valgt ut for dem. Det er snart midt på dagen, og vi bør begynne å gå.»

Alle ville hjelpe til med å bære. Noen av mennene tok båtene og noen slepet, andre tok dyrene og resten fulgte etter mens de pratet om det som hadde skjedd denne dagen. Det var mye rart og nytt å fortelle når de kom tilbake til boplassene.

Selv han som hadde vært skeptisk da Hagi fortalte om den fremmede han hadde møtt, og ment at inntrengeren måtte jages ut av området, var oppglødd og blid. De pratet om det de to som gikk bakerst, de undret seg over denne forandringen i hans holdning til de fremmede.

«Jeg tror det har noe med jentungen å gjøre,» sa den ene. Den andre så spørrende på ham, han skjønnte ikke hva han mente.

«Så du ikke hvordan han myknet i ansiktet da han så jentungen,» fortsatte den første, «og jeg tror jeg vet hvorfor. Jeg har sett det før når han har sett på små jenter, og når han prater med dem. Han blir helt forandret i ansiktet, det nærmest lyser, og han smiler hele tiden. Og så du som han strålt opp da jentungen tok handa hans.»

«Ja, når du sier det, er det vel kanskje slik,» svarte den andre. «Men hva kommer det av?» undret han.

«Jeg tror det kommer av at han alltid har ønsket seg ei datter, men har fått bare sønner,» svarte den første, og fortsatte: «Jeg husker en gang det ble fortalt at for lenge siden var det en mann som ønsket bare gutter, og da det ble født ei jente, ble hun satt ut. Da han vi prater om hørte det, gikk han ut. Litt etter måtte jeg ut, og da så jeg han sto og gråt.»

Det ble ikke mer prat, og de ruslet videre etter de andre, hver i sine egne tanker.

Rydding

Da de kom fram til der de kunne se de tre store åsene foran seg, stoppet Adalrik og fortalte at mellom åsene skulle han bygge boplass.

«Men det er jo bare skog der,» sa kvinnen.

«Vent og se,» svarte Adalrik. De fortsatte videre etter stien til de var der Hagi, gjennom gløtta i skogen, hadde vist Adalrik glenna han mente passet til boplass.

Mennene fra boplassene så forundret på glenna – skulle de fremmede bo der? Det var jo alt for langt fra elva. De var vant til å slenge ut sine fiskeredskaper rett utenfor boplassen.

Hagi, som hadde blitt orientert av Adalrik om deres noe annerledes levemåte, smilte litt, for selv om han ikke hadde skjønnt helt hva korn var, hadde han forstått av Adalrik at kornet ga dem mat, og at det ikke kunne dyrkes på en boplass i elvekanten. Han så på Adalrik og ba ham fortelle om kornet han hadde med i krukkene.

Adalrik åpnet krukka, tok opp en neve korn og holdt den fram så alle så kornene.

«Dere vet hva frø er,» sa han, «frø som blomstene og konglene strør ut i terrenget. Ikke bare der plantene og trærne står, men også lenger borte, båret av vinden, og at det fra frøene gror opp nye planter og nye trær. Korn er også en slags frø,» fortsatte han, «frø fra et strå som gror opp av et korn som er lagt i jorden. Er jeg heldig får strået mange korn i toppen, lik det som ble lagt i jorda. Kornene er da samlet i noe som kalles aks, og hvis vi har mange strå med mange aks så blir det mange korn. Ut på høsten, når alle kornene er modne, kutter vi stråene med en sigd, legger dem på et klede eller mykt skinn, og slår på aksene til kornene løsner.»

«Spiser dere disse kornene,» spurte en av mennene forundret.

«Nei, dyrene spiser dem slik de er, men vi knuser dem før vi spiser dem. Det gjør vi mellom to steiner. I ei flat steinhelle hugger vi en fordypning som vi legger litt korn i, og så tar vi en rund stein og ruller den rundt på kornet til det er knust. Når kornet er knust er det blitt til noe vi kan lage brød av, vi kan lage grøt av det, vi kan lage velling av det og mye annen mat.. Det er god mat, mat som gjør oss mette og tilfreds.»

«Skal du bare kaste kornet dit ut over bakken her?» spurte en annen av mennene.

«Ja,» svarte Adalrik, «men jeg må først rydde ned trær og kratt der jeg skal så, og svi av området. Det skal gjøres året før man sår for at trærne, som man lar ligge etter at de er felt, skal bli tørre før man svir av. Trærne gir da mye aske, og med mye aske i jorden gror det godt, og det blir mye korn. Trærne jeg skal felle nå er ferske og vil ikke brenne. Jeg må få dem ut av glenna før jeg svir av, og det blir derfor bare gress å brenne, og det gir lite aske. Jeg kan derfor få lite korn til høsten, men jeg må prøve å håpe det går bra.

Boplassmennene pratet seg i mellom, og noen så litt skeptiske ut, men de var også nysgjerrig på dette nye som det kunne bli mat av. De ville følge med på dette.

«Når skal du så kornet dit,» spurte en av mennene.

«Så snart som mulig,» svarte Adalrik, men ikke før jeg har ryddet og svidd av området hvor jeg skal så, og bygd et skinntelt vi kan bo i til jeg får tid til å bygge et hus. I natt får vi sove uten tak og vegger, men det går bra. Det er pent vær, og vi har varme skinn vi kan pakke rundt oss. I morgen skal jeg begynne med skinnteltet, og når det er ferdig skal jeg begynne å hugge ned trærne og krattet og fjerne steinene der jeg skal så. Først når det er gjort kan jeg svi av området og så kornet i asken. Det er mye arbeid, men det skal ikke ta så veldig mange dager før jeg kan så.

«Og når jeg har sådd,» fortsatte han, «skal jeg begynne å felle stolper til en stor gamme med rette vegger og tak. Så skal jeg grave hull i bakken til stolpene, legge ei steinhell i bunnen av hullet, og endelig, før jeg setter dem ned, skal jeg brenne dem i den enden som skal ned i jorda. Deretter skal jeg for å få luft rundt stolpene, fylle hullene med steiner. Da holder stolpene lenger. Til slutt skal jeg flette kvister mellom stolpene, og dekke dem med en blanding av leire og gress. Leiren skulle vært blandet med gjødsel fra tamdyr, men siden jeg ikke har andre dyr enn sauene og grisen, må jeg bruke gress. Der jeg kom fra ble det brukt takrør på taket, men takrør har jeg ikke sett her. Jeg skal derfor legge never på tynne bjerkestammer over takstokkene, og til slutt torv på neveren. Da får jeg tett og varmt tak,» avsluttet Adalrik orienteringen.

«Skal du bruke never på taket må du flekke den straks,» sa en av mennene, «lenger ut på våren og sommeren blir det vanskelig.»

«Jeg vet det, men det haster med å så også,» svarte Hagi. «Skal jeg få såkorn til neste år må jeg så snarest mulig.»

To av mennene så på hverandre, pratet litt seg i mellom. De ble visst enige, så på gutten, og snudde seg til Adalrik: «Vi kan flekke never for deg, og så synes vi gutten skal være med å lære hvordan det gjøres. Hvis du er enig kommer vi i morgen og flekker never. Det er mye bjørk i området her, så det går fort.»

Adalrik så forundret på dem, det var uventet. Skulle han takke ja til tilbudet, de hadde sikkert nok med sitt eget? Han så spørrende på Hagi, men han bare smilte og nikket. Så ble det slik, mennene og gutten skulle flekke never.

Kvinnen var også forundret. Disse skjeggete og uflidde villmennene overrasket mer og mer. Men jentungen var ikke overrasket. Hun hadde den gamles og sin fars evner, hun så inn i folk, og hadde allerede i det første møtet funnet at bak det uflidde og ruskete utseende var det ærlige mennesker som ikke ville gjøre dem noe ondt.

Den ene av de som tilbød seg å flekke never var den gamle mannen jentungen hadde fått så fin kontakt med, og hun gikk bort faren og spurte om hun kunne få lov å bli med på neverflekkingen. Kvinnen ristet på hodet, og Adalrik var litt betenkt, men så fanget han blikket til den gamle mannen. Det lyste av ro og vennlighet, og Adalrik lovet jentungen at hun skulle få bli med. Gutten er jo med, tenkte han, og med ham og boplassmannen som beskyttere er jentungen trygg.

Mennene var nysgjerrig på huset Adalrik skulle bygge. De skjønte det var annerledes enn deres leirklinde hytter, gammer og skinntelt. Når disse fangstmennene trengte tak over hodet til seg selv og sin familie, flettet de sammen tynne kvister til nærmest en stor halvkule, og klinte flettverket fullt med gress- eller sivblandet leire, eller de satte opp stolper i en spiss og kledde dem med skinn. De hadde hørt at noen steder bodde folkene også i huler i fjellet eller under store utstikkende heller i fjellveggen, men stolper som var brent i enden og stukket ned i hull i bakken, hadde de ikke hørt om før.

Det var blitt langt på dag, og Hagi og de andre fra boplassene begynte på hjemturen. Noen gikk i egne tanker, og andre pratet livlig seg i mellom. Det hadde vært en underlig dag, en dag som hadde forstyrret deres gamle rutiner og stilt dem overfor mange spørsmål, og ikke minst en viktig avgjørelse – skulle de godta at fremmede kom inn i deres område, og bosatte seg der?

Et par av dem var fremdeles litt usikre, men en av dem var ikke lenger i tvil om at de hadde gjort rett ved å være vennlige mot de fremmede – den gamle boplasslederen som i begynnelsen hadde vært mest negativ, mannen som alltid hadde ønsket seg ei datter, men fått bare sønner. Han var tilfreds, han gikk og smilte for seg selv mens han gjenopplevde møtet med jentungen. Det var så underlig det som hadde skjedd – nesten som et under. Det var småjenter på de andre boplassene, jenter som han snakket med og i blant lekte litt med, men ved møtet med denne

jentungen følte han noe spesielt. Det var som de kjente hverandre fra før, ja, han ble glad bare han så på henne. Og han følte også at det var gjensidig. Da hun første gang fanget blikket hans ble hun lenge stående bare å se ham inn i øynene – og så smilte hun. Et stort varmt smil, men enda underlige var det at hun kom bort til ham. Hun som ikke hadde sett en skinnkledd gammel mann før, som burde vært skremt av den underlige fremtoningen han måtte være for henne, la ei lita hand på hans gamle, slitte og skitne hand og sa: «Du er snill.»

Den gamle mannen fikk tårer i øynene, ikke bare for tilliten jentungen viste ham, men også for at hun hadde minnet ham om hans gamle mor, som han hadde vært veldig glad i, og som hadde lært ham mye om livet og menneskene.

«Du skal vite, Solak,» sa hun, at du skal være mistroisk til menneskene rundt deg, mange er din fiende uten å røpe det, men hvis et barn smiler til deg, kan du stole på dette barnet. Et barn som smiler til deg har sett inn i deg, har sett at du er god og snill, og vil bli en god venn du kan stole på.» Solak trodde han hadde funnet en venn i den lille jentungen, og var glad hun skulle bli hos dem.

Da de nye vennene hadde gått spiste Adalrik og hans familie, og begynte å forberede natten. De skulle tidlig opp neste morgen, de hadde alle mye å gjøre. Og denne natten kunne alle sove, de trengte ingen vakt, hadde Hagi forsikret dem.

Dugnad

Da våknet neste morgen til et strålende vær. Etter at de hadde spist begynte Adalrik og sønnen å felle stokker til skinnfeltet de skulle bo i under rydding av åker og bygging av hus maken til det de hadde reist fra.

Adalrik behøvde ikke å dra i skauen for å finne stolper til teltet. Det var passende trær i glenna, og ut på formiddagen hadde han sammen med sønnen felt nok stokker. Som hos broren lot de greinene i toppen sitte, de skulle også denne gang brettes ut på bakken og belastes med stein.

De kom imidlertid ikke så langt som til å reise stolpene for sammen med mennene som skulle flekke never kom også noen fra de andre boplassene. Adalriks beretning om kornet, spesielt at det kunne bli ny og ukjent mat av det, hadde interessert dem, og siden det hastet med å få kornet jorda, hadde de funnet at de skulle hjelpe til. De var nysgjerrige på disse frøene som kunne brukes som mat.

De to som skulle flekke never forsvant inn i skogen sammen med jentungen og gutten, og de andre begynte sammen med Adalrik å bygge teltet. Sent på ut på dagen var stolpene reist, og det var igjen bare å legge steinene på stolpetoppene og kle stolpene med skinn. Fordi et av værtegnene viste at det kunne bli litt regn, kunne de ikke ligge ute denne natten, og de la skinnene på gammen. Men siden værtegnene også spådde rolig vær, festet de skinnene bare løselig, og usatte også til neste dag å legge steiner på de utbrettede kvistene i foten av teltet.

Da neverflekkekomene kom tilbake hadde de med flere bunter never. Neverflakene la de i stabler på bakken, og la tunge steiner på dem. Det var viktig å få slettet neveren mens den var fersk, den måtte være slett når den ble lagt på taket. De hadde ikke rukket å flekke nok til taket, men de lovet å komme tilbake og fortsette til det var nok. Gutten hadde også funnet et oppkomme med vann, og fylt vannsekken han bar i livreima med friskt kildevann.

Gutten og jentungen hadde begynt å slappe av etter de siste dagers spenning, og sovnet med en gang de hadde pakket seg inn i sine bløte skinn, men Adalrik og hans kvinne lå lenge våkne og pratet om alt de hadde opplevd siden de dro fra boplassen på den andre siden av havet. De kjente fremdeles de siste dagers spenning i kroppen, men om musklene og nervene hadde falt noe til ro, følte de at hele kroppen var beredt til motstand og kamp om noe skjedde.

«Kan vi stole på disse mennene,» undret kvinnen. «Er de så fredelige som de synes å være?»

«Jeg tror det,» svarte Adalrik. «I alle fall Hagi, og han er tydeligvis en slags høvding som de har respekt for og følger,» la han til og lukket øynene. Han var trett og ville sove.

Men kvinnen fortsatte: «Så du at jentungen ble redd da mennene kom ut av skogen første gang vi møtte dem, men likevel gikk bort til den eldste av mennene og la handa på hans hand? Og så smilte de begge to. Jeg ble redd – hva var det som skjedde? Og i dag, da hun fikk lov å bli ut i skauen etter never, smilte de og ble tydelig glade. Hva er det som skjer, Adalrik, – jeg er redd,» gjentok hun

Adalrik snudde seg mot henne og smilte beroligende. «Jeg så det samme, men vær ikke redd. Det er lenge siden jeg så at jentungene har min fars og mine evner til å se inn i mennesker, se hvordan de er, om de er ærlige eller svikefulle. Denne gamle mannen er snill og god, jeg så det i øynene hans, og jeg så det av smilet hans første gang vi møttes, og jentungen så det samme. Hvorfor det ble slik kontakt mellom dem vet jeg ikke, men hvis du i morgen spør jentungen vil hun forklare det. Hun er bare tretten somre i kroppen, men gammel og vis i hodet. Stol på at hun vet hva hun gjør.»

Han lukket øynene, og straks etter sov han. Men kvinnen lå lenge våken og tenkte på alt som hadde skjedd siden de dro fra sin gamle boplass. Selv om hun stolte på Adalrik og hans evner, savnet hun «Den gamles» erfaring og den trygge ro som strålte ut fra ham.

Tidlig neste morgen begynte Adalrik og sønnen å rydde det området av glenna hvor de skulle bygge hus og så korn. Det var ikke så mange trær i glenna, men mye kratt og stein som måtte fjernes. Steiner som nok var kommet fra åsen bak dem. De gamle hadde fortalt at de gamle før dem hadde hørt at det for lenge siden gled en stor is over landet, og at isen hadde revet løs steiner fra fjellene og åsene, steiner som ble liggende igjen da isen smeltet.

Det var ingen store trær i området hvor de skulle så, og de regnet med at de i løpet av dagen skulle klare å rydde det for trær. Men det skulle gå raskere enn de trodde. Før de hadde felt hvert sitt tre dukket noen av mennene fra boplassene opp igjen. Men denne gangen var det ikke bare nysgjerrigheten på kornet som drev dem til å komme. Da de gikk hjemover kvelden før hadde de pratet om de nye folkene i området, og alle var enige om at de ikke bare var fredsommelige, men trolig også nyttige for dem. Adalrik hadde fortalt mye som var nytt, og visste kanskje mer som kunne være til hjelp i den ofte vanskelige kampen for å overleve.

De ble derfor enige om at noen skulle jakte for samtlige boplasser en stund, mens de øvrige hjalp nykommerne med ryddingen av jord til såing. Fisket var det vanligvis kvinnene på boplassene som tok seg av, og det ble derfor ikke noe opphold i det om de hjalp til noen dager. Noen mente de også burde hjelpe de nye folkene i gang med huset de skulle bygge. De hadde ikke helt klart for seg hvordan dette huset skulle være, men så mye forsto de at det var annerledes og større enn deres skinnkledde telt og leirklinte gammer.

Området Adalrik hadde sett seg ut til åker, var ikke stort, og det var derfor folk nok til at de kunne rydde i hele glenna. Adalrik pekte ut en plass hvor trærne som kunne brukes til byggingen av huset skulle ligge, og de andre ble lagt utenfor glenna. Ut på ettermiddagen var trærne i hele glenna felt, og i området hvor kornet skulle sås var det bare igjen å rydde bort kratt og steiner. De hadde ikke lagt steiner på foten av gammen dagen før, og to mann sorterte ut passende steiner som de la på tretoppene som var brettet ut i foten.

Adalrik, gutten og de andre mennene begynte å rydde bort resten av steinene. De ble lagt i hauger litt utenfor kanten av glenna. Det var mye mindre stein som bare kunne kastes ut av glenna, men mange var fra mannsløft og oppover, og noen var så store at de måtte ruller bort eller dras vekk på stokker som de hadde bundet sammen til et slags slep. De ble ikke ferdig den dagen, men Hagi og noen av mennene lovet å komme tilbake neste dag og fortsette å rydde.

Adalrik var urolig for broren og hans familie, spent på hvordan det var med dem, og da Hagi og mennene kom neste dag, spurte han Hagi om han kunne ta med gutten og gå og se hvordan det var med broren. Hagi sa ja til å følge gutten, og da de andre fortsatte ryddingen startet de på turen til broren.

Da glenna langt ut på dagen var ferdig ryddet, de hadde spist, og mennene fra boplassene var klar til å dra hjem til sine plasser ved elva, kom Hagi og gutten tilbake. De bar hver sin storfugl som de hadde felt med piler, og stolt viste gutten fram sin fugl hvor han hadde latt pilen sitte. Den satt nemlig midt i brystet på fuglen.

«Jeg er imponert», sa Hagi til Adalrik, «gutten din skjøt blink.» Gutten var tydelig stolt da mennene fra boplassene lot fuglen vandre mellom seg, mens de så beundrende på ham og pilen. «Du blir ikke, men er en stor jeger som kommer til å legge ned mye vilt,» sa en av mennene og levert fuglen tilbake til gutten.

Da oppstyret om gutten og fuglen hadde roet seg, var Adalrik spent på hvordan det var med broren og hans familie, men ble beroliget da Hagi fortalte at det var bra med alle sammen, og at broren var i gang med byggingen av sitt hus. Han var blitt overrasket og redd da Hagi og gutten kom ut av skogen. Han trodde at broren og hans familie var drept, og at gutten var fange, og kvinnen og barna hadde løpt og gjemt seg i skogkanten. Etter at Hagi og gutten hadde beroliget

ham med at broren og hans familie levde og var i gang med sin boplass, ropte han fram kvinnen og barna og fortalte den gode nyheten.

«Vi vil gjerne besøke dem, er det langt til boplassen deres?» spurte kvinnen. Hun savnet Adalriks kvinne, som var som en søster for henne.

«Nei, det er ikke langt, dere bruker under en dag dit,» svarte Hagi. «Dere følger den stien dere sikkert har sett litt innenfor skogkanten, og da kan dere ikke unngå å se boplassen når dere kommer fram. Stien går under foten av åsen bak glenna hvor Adalrik bygger boplass, og fra stien ser dere rett ned på plassen.»

«Men er det trygt å gå denne stien?» undret broren. «Er det andre som bruker stien, folk som kan overfalle oss?»

Hagi beroliget dem, han fortalte at mennene på alle boplassene ved den del av elva hvor de var, nå visste om dem og hadde godtatt at de bygde boplass i området. Det var boplasser også lenger opp i elva, nærmere det store vannet som elva rant ut av, men de var aldri nede i det området Hagi hersket over. Folkene på boplassene på den andre siden av elva kunne de også være trygge for. Det var fra gammelt en stilltiende overenskomst mellom folkene på de to sider av elva at de ikke skulle krysse elva når de jaktet, men jakte kun på sin side. «

«Men om dere møter en mann i stien,» fortsatte han, «er det ikke farlig. Det hender det kommer en eller to ukjente etter stien, men det er folk som er på vei til fangstmennene lenger inn i området for å bytte flint i skinn. Når de har byttet drar de tilbake til der de kom fra. De tør ikke gjøre dere noe, for de vil tro dere er fra boplassene langs elva. De vet at hvis de gjør oss noe, kan de aldri gå gjennom vårt område mer.»

«Betyr det at vi er trygge her også?» spurte kvinnen.

«Ja,» sa Hagi, «dere er trygge så langt det er boplasser i mitt område. Hadde vi villet hindre dere å komme inn i vårt område hadde vi gjort det da dere brøt opp fra tangen nedenfor fossen, og vi skjønte dere ville komme inn i vårt område.»

«Så dere oss allerede da,» spurte broren.

«Ja, vi så dere kom, og vi har fulgt dere hele tiden,» svarte Hagi, og smilte litt over forvirringen til broren.

«Men nå synes jeg dere alle skal bli med til din bror og hans familie og se hvordan de har det. Starter vi nå rekker vi fram før kvelden kommer.»

«Det går ikke,» svarte broren, «vi kan ikke la dyrene være alene. Vi har sett rev i området, og i går kveld hørte vi ulver ulte langt borte.»

«Jeg forstår det,» svarte Hagi, «men jeg skal ordne så dere kan dra til din bror i morgen. I morgen tidlig skal jeg be mannen på boplassen ved elva, litt ovenfor her, være her og passe dyrene mens dere er hos din bror.»

Broren var fornøyd og Hagi og gutten startet turen tilbake.

Hus og kokegrop

Fordi han fikk mye hjelp av mennene på boplassene ved elva var Adalrik snart ferdig med sitt hus utvendig. Veggene var leirklinte og tette, og noen kraftige regnskurer hadde vist at taket var tett. Huset var stort, mye større enn de små enkle gammene og teltene på boplassene ved elva, og menene og kvinnene derfra var imponert.

Langveggene var 15 skritt, kortveggene 5 og høyden på langveggene var litt under kvinnens høyde. Først hadde han tenkt at lengden skulle være 10 skritt, som lengden på husene der han kom fra, men da en av boplassmennene spurte hvor han skulle ha dyrene og foret til sauene hvis vinteren ble kald og snørrik, la han på 5 skritt til. Han hadde hørt av samtalen mellom mennene på boplassene at tidligere var vinteren vanligvis var så mild at de trodde sauene og grisene kunne gått ute, men det hadde etter hvert blitt litt kaldere, og det hadde hendt de siste vintrene at det hadde kommet litt snø.

«Bygg litt lenger hus,» foreslo også Hagi, «og sett opp en vegg som skiller rommet deres fra et rom til dyrene og foret. Det vil også være fint å ha et sted for ved til ildstedet så du slipper og gå ut i skogen å samle tørre kvister. Det regner mye om høsten, og da kan det vær vanskelig å fine tørr ved.»

Innvendig hadde han mer arbeid å gjøre. Han skulle lage ildsted, og langs veggene skulle det være benker. Han måtte bruke noen skinn til teltet, men når han flyttet inn i huset skulle han henge alle skinnene på veggene innvendig. Foreløpig måtte de nøye seg med hardstampet jordgulv, men hvis han fant nok flate steinheller skulle han legge steingulv. Men å lete etter stein til gulvet hadde han ikke tid til nå.

Utenfor huset hadde han gravd ei grop i bakken, og da en av boplassmennene spurte hva den var til, fortalte Adalrik at den var til steking og tørking av kjøtt og fisk. Boplassmannen spurte hvordan han gjorde, og Adalrik forklarte gjerne.

«Først varmer jeg steinene i et bål. Deretter legger jeg steinene i gropa, og på de oppvarmede steinene legger jeg kjøttet eller fisken. Over kjøttet eller fisken legger jeg så et nytt lag med oppvarmede steiner, og til slutt dekker jeg det hele med jord. Det er slik vi gjør der jeg kom fra når vi steker eller tørker i ei slik grop.»

Boplassmannen fulgte nøye med, og da Adalrik sluttet, smilte han litt. Adalrik så forundret på ham.

«Hva smiler du av, har jeg sagt noe galt?»

«Nei,» svarte boplassmannen, «du sa ikke noe galt, og jeg forsto at når du ville lære meg hva dette hullet brukes til, var det bare vel ment. Men det du fortalte er ikke noe nytt for meg, vi bruker også kokegroper, og det som var litt morsomt var at jeg kan lære deg en lettere måte å bruke gropa på.»

Adalrik ble overrasket, så forundret på boplassmannen, og ba ham forklare hva han mente.

«Ja, det er fort gjort,» svarte boplassmannen. «Du sa at dere varmer opp steinene i et bål. Det er litt dumt, for det er vanskelig to ganger å flytte de varme steinene ned i gropa, både de som legges i bunnen, og de som legges på kjøttet. Vi gjør det enklere. Vi gjør gropa dypere og legger et godt lag med ved i bunnen med steiner over. Så tenner vi bålet, og når bålet er brent ned og steinene er varme, legger vi kjøttet eller fisken på steinene og dekker det hele med torv. Det blir da ingen som brenner hendene.»

Adalrik så tenksomt på boplassmannen, og mintes enkelte andre episoder som hadde skjedd siden han traff disse folkene. Hagens personlighet, som kom til syne allerede i deres første møte, hadde imponert ham, og for de andre boplasslederne, som ut fra sin påkledning og noe ruskete utseende kunne synes å være halvt villmenn, hadde han fått stor respekt. Noen av dem var meget intelligente, de var ærlige, arbeidsomme, hjelpsomme og familiekjære, og stilte opp for hverandre når det var nødvendig.

Det ble som Adalrik spådde – det var for lite aske i jorden etter avsviingen og aksene ble små med få korn. Men det ville bli nok til såkorn neste år, og en del til brød og grøt en stund utover vinteren. Det var mye vilt i skogene nord og øst for boplassene, og de kom ikke til å lide noen nød. Han var også invitert til å fiske ved alle boplassene ved elva, og i blant kom kvinnene på boplassene med mat de hadde lagd av urter og frukter som de nye kvinnene i område ikke kjente, og ennå ikke hadde lært å tilberede. De nye familiene var godtatt av alle i området – de var blitt del av det lille boplasssamfunnet.

Dyrene hadde vokst godt i løpet av sommeren, og med sigdene de hadde hatt med var det skåret gress til foring av lammet om vinteren skulle bli lang og hard. Til grisen hadde de samlet villepler, og i løpet av vinteren ville de bli mye avfall fra slaktingen av viltet de kom til å felle, mat grisen gjerne spiste. Den skulle nok også overleve.

Adalrik hadde hatt nok å gjøre med huset, høsting av gress og lauving. Gutten hadde derfor jaktet alene, men nå når det nærmet seg vinter skulle han være med. Ikke bare for matens skyld, men han visste han for skinnenens skyld måtte felle så mange dyr som mulig før vinteren kom. Haki hadde fortalt at håra lett knekker på vinterskinnene, og at de derfor var et dårlig byttemiddel.

Adalrik hadde stusset over dette med byttemiddel. Byttet de skinn seg i mellom på boplassene?

«Nei,» sa Haki, «vi bytter med de som i blant kommer stien som går gjennom området, stien som kommer langt sydfra et sted, og fortsetter til innerst i den store fjorden, der det en stor boplass og mye byttehandel. Når vi har samlet mange skinn stopper vi en slik ferdsmann, og hvis han har med flint bytter vi til utilhugd flint mot skinn. De fleste av oss kan hugge til spydspiser, økser, dolker og annen redskap av flint, men en mann på en av boplassene på andre

siden av elva er den beste til å forme flinten. Når elva er lita hender det i blant at vi på steiner på elvebunnen går over til ham med skinn og bytter til oss noen pilspisser eller annen redskap.»

Adalrik skulle gjerne hatt med oxen og en av kuene sine da han flyttet, men det gikk jo ikke. Ei ku i en båt var umulig, og selv kalver ville vært for store. Haki hadde gitt ham en idé – kanskje gitt ham løsningen på problemet. Kanskje han kunne gjøre en avtale med en av de som passerte gjennom området om at han skulle ta med en kalv, eller helst ei ku, som bytte mot skinn neste gang han kom?

Haki kom ofte for å se om det gikk bra for innflytteren, men Adalrik ble så ivrig av denne ideen at han ikke kunne vente på neste besøk. Han spurte kvinnen og jentungen om de ville bli med og besøke Hagi, og de var villige med en gang. Det var ikke så ofte kvinnene besøkte hverandre, og det var derfor et hyggelig avbrekk i det daglige når det kunne skje. Jentungen ble også glad for turen, hun var bare litt yngre enn Hagis sønn, og hun ville gjerne møte ham igjen.

Hagi så undrene på Adalrik da han fortalte om sine planer om å få tak i ei ku. Haki hadde aldri sett ei ku og visste derfor ikke hvordan slike dyr så ut, men av det Adalrik tidligere hadde fortalt fra sitt hjemsted, om tamdyrene og hvilken nytte de hadde av dem, forsto han Adalriks ønske, og lovet å hjelpe ham.

«Men du kan ikke vente å få ei ku før den kommende vinteren er over. Det kommer ingen for å bytte nå,» sa han. «Byttefolkene har vært her i å, men jeg skal gi beskjed til folkene på de andre boplassene om at de skal si fra til deg hvis det kommer en byttemann,»

Adalrik var litt skuffet, men forsto at han måtte være tålmodig. Men hvis det ble for nærme vinteren før denne byttemannen kom, ville han ikke komme tilbake før vinteren var over, og Adalrik skulle gjerne hatt kua med en gang.

Byttemannen

Tiden gikk, og boplassmennene møtte på sine ferder i området ingen byttemann. De kunne ikke skifte på å sitte ved stien og se om det kom noen, men likevel ville ingen kunne passere usett gjennom området. En eller flere av mennene og guttene som jaktet hver dag, og kvinnene som var ute og sanket sopp, bær og andre spiselige vekster, ville se en fremmed som kom etter stien. Adalrik var til slutt i ferd med å gi opp, og innstilte seg på at han ville ikke få ku før neste sommer, eller kanskje først neste høst.

Men plutselig en dag dukket en av boplassmennene opp sammen med en mann han ikke hadde sett tidligere. Boplassmannen hadde møtt mannen, som han tidligere hadde byttet til seg flint fra mot skinn, på stien, stoppet ham og fortalt at det var en boplassmann som ville bytte til seg et tamdyr. Byttemannen hadde spurt ham hva slags tamdyr han ville ha, men det kunne han ikke forklare, og ba ham bli med og snakke med Adalrik.

Da de kom fram til Adalriks boplass, møtte de ham utenfor huset, hvor han satt og rensket et skinn. Byttemannen spurte Adalrik om det var han som skulle ha et tamdyr.

«Ja, der jeg bodde før hadde jeg kuer, geiter, sauer og andre tamdyr, som jeg måtte la bli igjen da han flyttet. Jeg trenger noen slike dyr her, og først ei ku og en okse.» svarte Adalrik.

Byttemannen så forbauset på ham.

«Flyttet du hit uten å ta med dyrene?»

«Ja,» svarte Adalrik. «Jeg kunne ikke få med dyrene over havet, de var for mange og for store til de små skinnbåtene.»

«Over havet, kom du fra landet som er en rest av det store landet som ble oversvømt langt bak i tiden?»

«Ja, det ble for mange av oss, noen måtte flytte, og da «Den gamle» foreslo at min bror og jeg skulle dra over havet og finne ny boplass, gjorde vi det.

Byttemannen så undrene på ham.

«Den gamle» sa du. Kjenner du ham?»

«Ja,» svarte Adalrik, «han er min far.»

Byttemannen bøyde seg lett. «Da er du sønn av den store høvdingen på den andre siden av havet,» sa han og så beundrende på Adalrik. «Jeg har noen ganger reist over havet og byttet i landet syd for der du bodde, og på en av turene traff jeg «Den gamle.» Alle hadde stor respekt for hans visdom, ja, det var noen som sa at han fikk råd fra usynlige ånder, og at han kunne spå fremtiden.»

Adalrik visste alt det, og var ikke interessert, men han ville gjerne hør nytt om «Den gamle», og spurte om han levde, og den fremmede svarte at han ikke hadde hørt at han var død.

Adalrik var beroliget og ville prate om kua han ønsket seg. Han spurte den fremmede om han neste gang han kom kunne ta med ei ku og bytte den mot skinn.

«Jeg skal skaffe deg de fineste skinn du kan få hvis du bringer med deg ei ku,» lovet han. «Og jeg vil gjerne ha den før vinteren kommer,» la han til.

Den fremmede lo litt, han var gammel og vant til de yngres utålmodighet. «Ku skal jeg ta med neste gang jeg kommer hit, men du kan ikke få den før vinteren, jeg rekker ikke å komme tilbake så raskt. Men så snart vinteren er forbi kommer jeg med ku, og du skal ikke betale meg flere skinn enn så mange skinn jeg må gi for den.

Adalrik så forbauset på ham, han skjønnte ikke hva den fremmede mente med å skaffe ham ei ku uten å ta betalt for tjenesten. Den fremmede så forbauselsen hans, og smilte litt.

«Takk «Den gamle», ikke meg,» sa han. «Han reddet mitt liv en gang, og som takk for det bød jeg ham alle mine eiendeler. Men han ville ikke ha noen takk. Han hadde bare gjort sin plikt – reddet et liv den store guden en gang hadde skapt,» sa han.

«Hva skjedde,» sa Adalrik, «fortell.»

«Jeg var på vei tilbake etter en tur i et land syd for landet der du bodde,» begynte den fremmede. «Jeg hadde hørt at de der lagde våpen, kniver, økser, kar og mye annet av et nytt materiale. Jeg var nysgjerrig på dette, fant at slike våpen og slik redskap måtte være godt byttemiddel her oppe hvor våpen, økser og kniver blir lagd av stein og flint, og kar av leire. Det er røverbander i det landet, og vi reiste derfor flere sammen. Likevel ble vi på veien tilbake, så vidt kommet inn landet hvor din far er høvding, overfalt av en bande med slike nye våpen.

«Den gamle» hadde hørt at en røverbande overfalt fredelige ferdselsfolk på vei inn og ut av hans område, og samlet menn fra noen av stammene og dro ut for å stoppe røverne. Da vi ble overfalt var «Den gamles» folk i nærheten, de hørte røvernes skrik da de angrep oss, stormet fram og stoppet dem straks etter at overfallet hadde startet. Bare en av oss ble drept, men folkene til «Den gamle» forfulgte røverne helt til den siste var drept. Røverne hadde de nye våpnene, og da kampen var over samlet vi sammen våpnene og delte dem mellom oss. Jeg fikk et spyd som var brukket, og det sverdet jeg har festet i livreima.»

Adalrik og boplassmannen hadde lagt merke til et langt hylster av skinn, med et handtak i toppen, som hang i mannens livreim, og undret hva et var. Nå fikk de forklaringen. Den fremmede dro opp av hylstret en lang kniv og holdt den fram mot dem. Det var den lengste kniv de hadde sett. Den var spiss i enden og slipt ned til en egg på sidene slik som på flintdolkene.

Han rakte sverdet til Adalrik. «Kjenn på den eggen, den kan lett kappe hodet av en røver. Røveren som var med og overfalt oss fikk ikke kappet hodet av noen, men det kan jo hende han hadde gjort det før.»

Adalrik tok mot sverdet, kjente på eggen, og fant at den var like skarp som eggen på dolken gutten fikk av «Den Gamle.» Han ga sverdet til boplassmannen som litt nervøs tok mot det. Forsiktig snudde og vendte han på sverdet, og før han rakte ga det tilbake til Adalrik, som rakte det til den fremmede. Han hadde mens de undersøkte sverdet hadde tatt av seg skjeden til sverdet. Istedenfor å ta mot sverdet rakte han skjeden til Adalrik, ba ham sette i sverdet, og henge det i livreima.

Adalrik så forbauset på ham. «Skal jeg henge sverdet i min livreim?

«Ja,» sa den fremmede, «du får sverdet, og jeg har betalt min gjeld til «Den gamle» for at han reddet mitt liv. Jeg har alltid ønsket å gå ut av denne tilværelsen gjeldfri, og gjelden til den gamle, som jeg ikke fikk betale, har plaget meg. Nå kan jeg trygt dø når tiden kommer, og vil bli husket som en ærlig og gjeldfri mann.»

Det var en stund siden Adalrik hadde følt «Den gamles» nærvær, men nå kom følelsen tilbake. Han hadde aldri tvilt på at «Den gamle» var med ham, men nå var følelsen så sterk at han ikke hadde blitt forundret om han hadde kommet til syne.

De to andre så forbauset på Adalrik, han hadde et underlig lys i øynene, og det gikk en liten skjelving gjennom kroppen. Etter en kort stund ble han rolig, blikket normalt, og han festet skjeden med sverdet i livreima.

«Den gamle» var her,» sa han stille. «Han takker også, og han fortalte at når løvet spretter på bjerkene, kommer du sammen med en annen mann tilbake hit, og at dere har med ei ku og en okse.»

Den fremmede så på ham, og sa: «Det er ikke tvil om du er sønn av «Den gamle», og når han har sagt jeg skal bringe deg både ku og okse, kommer det til å skje.»

Boplassmannen fikk ikke øynene fra skjeden og sverdet som nå hang i Adalriks livreim. Han så ut som han ville si noe, men var fremdeles litt nervøs for den fremmede. Til slutt tok han mot til seg og spurte om det var flere slike sverd der han kom fra, og om han kunne få et sverd i bytte mot skinn når han kom igjen.

«Skinn er godt nok byttemiddel for sverd,» sa den fremmede. «Jeg skal sydover før jeg kommer hit neste gang, og skal få tak i et til deg. Men det er kanskje flere som vil ha sverd,» la han til, og lovet å ta med flere hvis det var mulig.

Han tok neverskreppa på ryggen, nikket til dem og vandret videre innover stien. Det var langt til den store boplassen innerst i fjorden, han hadde lang vei tilbake, og det var sent på høsten. Han måtte raske på.

Adalrik, kvinnen, gutten og jentungen hadde mye å prate om da boplassmannen og den fremmede hadde gått. Særlig gledet kvinnen seg til å få melk igjen for da kunne hun lage mat de nå hadde savnet. Og Adalrik så for seg kuer som beitet på hans boplass. Han hadde vært rundt i området, og funnet at han hadde plass til mange kuer. Han hadde ikke funnet spor etter mennesker så langt han hadde gått nord for åsen bak boplassen, og det var flere åpne glenner der med saftig gress. Han kunne derfor flytte dyrene etter hvert som glennene ble beitet ned, og slik fø mange kuer. Og kalver kunne det også bli, oksen ville ordne det. Spesielt fint var området like nord for åsen. Der var det i stor glenne med en ile, og lite med kratt og få trær. Der behøvde han ikke rydde for beiting. Lenger nord hadde han ikke vært, men han skulle legge en jakttur innover i skogen nord for glenna med ile, og se hvordan det var der.

Boplassmannen hadde også mye å fortelle da han kom hjem til boplassen. Han var litt kry av at han hadde tort å stoppe den fremmede i stien, og ta ham med til Adalrik. Men det var sverdet som hadde imponert ham mest. Det var vanskelig å forklare hva et sverd var, men da han sa det var som kniv som var lang som benet hans fra kneet og ned, begynte de å forstå hvordan det så ut. Hva sverdet var lagd av ble imidlertid ikke klart for dem, og det skyldtes at han ikke hadde forstått det. Men de ville sjøl få se sverdet når løvet på bjerka spretter, da skulle han bytte skinn mot et sverd lik det Adalrik hadde fått.

Solak og jentungen

Solak, den gamle mannen som ble venn med Adalriks jentunge, hadde tre sønner som jaktet og skaffet det vilt som var nødvendig for familien på den enkle boplassen. Som på de andre boplassene var det hans kvinne, som ved siden av å sanke bær og frukter, sto for fisket. Solak hjalp henne litt med det, men ellers så var hans arbeid stort sett å rense skinn, sanke ved til bålet og lignende. Han kom derfor ofte ruslende opp til Adalriks boplass for bare å prate litt. Adalrik og hans kvinne satte pris på disse besøkene. Solak var gløgg, lett å prate med, og hadde mye å lære fra seg om å overleve ved ei elv langt inne i de gamle skogene.

Og jentungen var alltid med. Hvis hun så han kom i utkanten av glenna, løp hun ham i møte, og hand i hand kom de opp til huset. Når Adalrik og Solak satt på benken foran huset og pratet, fulgte hun alltid nøye med. I blant brøt hun inn i samtalen med spørsmål eller korte bemerkninger til det de sa. Solak ble i blant forundret, han forsto ikke at en jentunge kunne stille så kloke spørsmål.

Men for Adalrik var det ikke noe underlig. Han hadde for lengst oppdaget at jenta hadde noe av «Den gamle» i seg. Hun avslørte ubevisst i blant at hun hadde arvet hans evner. Hvis hun sa det ble regn, ble det regn, og sa hun til broren når han skulle på jakt, at han ikke ville finne vilt, kom han tomhendt hjem. I blant pratet hun med seg selv, og det hendte hun pekte mot noe de ikke så, som om hun viste til noe for en de ikke så. Moren spurte henne en dag om hvem hun snakket med. Jentungen så forbauset på henne. «Jenta, vel. Ser du henne ikke?» Moren svarte ikke, hun visste at jentungen hadde spesielle evner, men at hun kunne se de usynlige, skremte henne.

Når hun var med moren i skogen og sanket bær, røtter og frukter avslørte hun i blant også kunnskaper om det de sanket, kunnskaper som var ukjente for moren. Noe hadde hun lært av Solak under deres turer i skogkanten, men noe visste hun bare, svarte hun moren når hun forbauset spurte henne hvor hun hadde sin viten fra.

Turene med Solak var det morsomste jentungen visste. Han fortalte om boplassene langs elva, gjenga historiene de gamle hadde fortalt om tiden langt før dem, da røvere kom og jagde vekk folkene på de første boplassene, og om de nye folkene som kom og lagde ny bosetting.

«Det var da en arm av det store havet gikk helt inn til fossen nedenfor den store åsen. Men havet må langt tilbake, før noen husker, ha stått over her vi sitter også,» fortsatte han. «Ved foten av åsen bak oss er det skjell i bakken, og da må havet ha vært der en gang. Men havet sank, for lavere enn åsfoten, ved en stor bekk langt inne i skogen i øst, har jeg i en bekkkant funnet flintavslag. Det har vært en boplass der, og det må ha vært i tiden mellom da havet sto ved foten av åsen bak oss, og da det var boplasser ved havarmen som gikk inn til fossen under den store åsen.»

Men Solak fortalte ikke bare gamle historier på disse turene. Han lærte henne å binde blomsterkrans som han satte på hodet hennes, og de bygde barhytte og lekte de hadde sin egen boplass. Han fortalte henne om alle bærene de så, hvem som var til å spise, hvem hun ikke skulle sanke. Han viste henne urter som kunne helbrede sykdommer, og han lærte henne hvordan de skulle brukes. Med ei steinøks hakkete de fram røtter som kunne brukes til mat, de tredde jordbær og blåbær på strå, og han lærte henne å lage doner til å fange trost i, og viste henne hvilke bær hun skulle henge i dona for å lokke trosten i snaren.

I blant så de et dyr som de listet seg inn på. «Du må finne vindretningen,» sa Solak, «og når du har funnet at vinden blåser fra dyret og mot deg, kan du forsiktig nærme deg til du er nærme nok til å felle det. Men du må gå forsiktig, trækker du på en tørr kvist, og dyret hører smellet av kvisten når den knekker, rømmer det.»

Folkene på boplassene hadde alltid med bue, piler og spyd når de var utenfor boplassen. Med ei pil kunne de felle et vilt de møtte, og ble de angrepet av rovdyr var spydet rette våpen. Jentungens bror hadde lagd bue og piler til henne, og trent henne opp til å bli en god skytter, og i blant hadde hun sin bue og noen piler med på turene med Solak. Hvis de var heldige og klarte å felle en hare på turen, gikk de tilbake til sin «boplass» – barhytta, hvor de flådde haren og stekte den på bålet Solak hadde tent.

Men jentungen hadde også noe å lære Solak. En dag de satt i kanten av glenna, på to stubber som sto igjen etter ryddinga, og nød varmen fra sola som akkurat da sto høyt på himmelen, spurte jentungen: «Vet du at sola er guden vår, Solak?»

Solak så forbauset på henne. Denne jentungen skremte ham litt i blant. Han hadde sett hun pratet med noen han ikke så, men at hun også kjente sin gud, overgikk det han hadde opplevd av henne før. Han visste ikke hva han skulle svare. Han kjente ingen gud, visste bare at det var usynlige vesener rundt dem, på alle kanter og til alle tider i døgnet. Vesener de måtte ofre til for å få god jakt, og takke med offer når jakten eller fisket ble bra. Men at sola var gud, visste han ikke.

«Sola er ikke den ordentlige guden, har «Den gamle» fortalt,» sa jentungen, og fortsatte: «Den ordentlige guden ser vi ikke, men han viser seg i varmen og lyset fra sola.»

Men det er bare hvis han er glad og bli. Hvis han er sint for noe dekker han himmelen med svarte skyer og slår med steinkølla sin på toppen av den store åsen mellom boplassen vår og elva. Når han slår fyker det store gnister over himmelen, og det smeller voldsomt.

«Det regner ofte når det smeller og farer gnister over himmelen, er det guden din som lager regnet også,» spurte Solak.

«Ja,» svarte jentungen. «Han har slått så mange ganger på toppen av fjellet at det har blitt et hull der, et hull som av alt regnet har blitt fullt av vann, og når han slår steinkølla si i dette hullet, spruter vannet ut over hele området rundt åsen som regn.»

Solak smilte litt for seg selv, han trodde han hadde funnet en svakhet i jentungens fortelling.

«Du vet mye,» sa han, «men det er noe jeg ikke skjønner. Jeg var på toppen av åsen bak oss en gang guden din var sint og slo på den store åsen så det gnistret, smalt og regnet. Men fra åstoppen så jeg at det langt mot øst, der sola står opp, skinte sola, og det regnet ikke.»

Jentungen smilte litt overbærende. «Det var fordi guden var sint på bare oss her det, Solak, ikke på de som bor lenger øst.»

Hun var litt skuffet over at han ikke skjønnte det, men sa ikke noe mer, og Solak ga opp. Den jentungen er noe for seg sjøl, tenkte han, og selv om han tvilte litt på det hun fortalte, var han også litt betenkt. Hva om det var sant dette med guden hennes, det var underlig om en jentunge

kunne finne på slikt av seg selv. Han så på sola som akkurat da lyste på både landskapet, jentungen og ham selv. Var sola en gud, eller et bilde av en stor gud?

Vennskapet mellom Solak og jentungen ble varmere og dypere. Turene deres ble lengre, og i blant var de langt inne i skogen. Adalrik så ikke noen fare i det. Det var lenge siden de hadde hørt om bjørn i området, gaupene var sky og unngikk mennesker, og når det var vilt nok holdt også ulvene seg på avstand fra menneskene. Dessuten var Solak gammel erfaren jeger som følte når dyr var i nærheten.

En dag, to somrer og en vinter seinere gikk likevel galt – fryktelig galt. Solak og jentungen var på en av sine vanlige turer. De skulle denne gangen innom glenna med ilen. Adalrik hadde spurt på de andre boplassene om noen der var i mot at han la denne glenna under sin boplass, men ingen protesterte, og den ble fra da sett som en del av hans område. For å sikre at ingen som kom utenfra tok glenna i bruk satte han opp et lite skinntelt, og lagde et ildsted utenfor. Han var innom der i blant og fyrte opp et lite bål, og slang noen bein av vilt rundt ildstedet for å vise at det ble brukt.

Som vanlig hadde jentungen med seg sin bue og sine piler, og Solak sitt spyd. Hun hadde vært med Adalrik til glenna en gang, og han hadde da fortalt henne at den skulle bli hennes, og at når hun ble voksen kvinne skulle hun bygge og bo der med sin mann og sine barn. I tankene hadde hun siden planlagt sin boplass, hvordan huset skulle være og hvor det skulle stå. Hun hadde også funnet at hun skulle ha et eget hus for dyrene, vinterforet til dyrene og kornet. Hun visste at det ville bli nødvendig med et slikt hus. Hun hadde i en drøm stampet seg fram i dyp snø. Det var også kalt – veldig kalt. Hun drømte ofte sant, og visste derfor at det en gang ville bli slutt på at dyrene kunne være ute hele året, og at menneskene måtte bygge hus til dem.

Da de var framme ved glenna med ilen, fortalte hun Solak at hun her skulle bygge boplass og bo med sin mann. Solak kjente Adalriks planer, og lyttet interessert til jentungen prat om hvordan hun skulle bygge sin boplass.

Det var blitt langt på dagen, og de begynte å gå hjemover mens de fortsatte å planlegge jentungens boplass. Solak syntes det var trist at han ikke kunne være med når plassen en gang skulle ryddes. Han var gammel, og ville nok ha gått ut av tiden når hun skulle sette bo på denne glenna. Men så fikk han en idé. Han kunne være med – han kunne jo begynne å rydde glenna. Å hugge ned trærne og krattet var bortkastet, det ville bare bli nye trær og nytt kratt før hun skulle begynne å bygge sin boplass. Men han kunne rydde vekk steinene der hun skulle ha sine hus og sin åker. Nye steiner ville ikke vokse opp. Solak ble opprømt og glad, tok hendene hennes, svingte henne rundt i lufta og ropte: «Du skal få den fineste boplassen av alle»

De var kommet inn i skogen bak Adalriks boplass. Plutselig stoppet Solak – en stor ulv sto foran ham. Solak kjente ulvene fra mange møter. Vanligvis lusket de unna når de møtte mennesker, men denne snudde ikke og løp. Han knurret og glefset, sto ferdig til angrep. Det var en stor hanulv, en lederulv, og Solak forsto at grunnen til aggressiviteten var at han var jagd ut av flokken fordi en yngre ulv hadde tatt over lederrollen. De hadde store problemer. Han hadde riktignok spydet, men alene mot en slik ulv var farlig.

Jentungen hadde litt før de møtte ulven stoppet for å plukke noen blåbær, hun var begynt å bli sulten. Solak snudde seg, og så jenta sto noen meter bak ham. Hun hadde også sett ulven. Så tok Solak en beslutning: «Kast deg ned i lyngen, gjør deg så lav du kan, og når jeg løper innover i skogen og du ser ulven følger etter, starter du og løper hjem så fort du kan.»

Jentungen la seg ned, og Solak begynte å løpe vekk fra stien og jenta. Han visste at når et villdyr ser offeret det har sett seg ut begynner å løpe, våkner jaktinstinktet og dyret følger etter. Og det stemte, da Solak sprang innover i skogen fulgte ulven etter.

Da jentungen så ulven fulgte etter Solak, la hun på sprang hjemover. De var kommet nesten fram til boplassen da de møtte ulven, og jentungen kom straks etter løpende ut av skogkanten mot glenna, mens hun ropte: «Ulven tar Solak, ulven tar Solak.»

Adalrik, kvinnen og gutten var ute da jentungen kom løpende. De hørte hva hun ropte, og Adalrik og gutten tok spydene og begynte å løpe mot skogen, fulgt av kvinnen og jentungen. De hørte ulvens knurring og glefsing og løp mot lyden. Litt etter gikk ulvens knurring over i et hyl som døde bort. Det ble stille, men de fortsatte å løpe mot der de hadde hørt lydene. Plutselig så de ulven, den lå stille over Solak. De gikk forsiktig fram, og så at begge var døde.

Adalrik løftet ulven av Solak. Midt i brystet på ulven satt Solaks flintdolk, som han alltid bar med seg, og Adalrik skjønnte hva som hadde skjedd. Solak hadde stoppet, snudd seg mot ulven

og løftet spydet for å spidde den, men ulven hadde vært for nær. Den hadde hoppet på Solak, som hadde blitt liggende på ryggen, og ulven begynte å rive og slite i ham. Spydet hadde Solak mistet da han falt, og hadde heller ikke vært til noen hjelp i denne nærkampen. Men han hadde fått fram flintdolken, og i det ulven nådde fram til halsen hans og bet til, klarte han med en siste kraftanstrengelse å støte dolken i ulvens bryst. Antagelig traff han hjertet, for bittet i Solaks hals hadde løsnet, men for sent. Han døde samtidig med ulven.

Solak var ille tilredt, men ansiktet var ikke opprevet. Det var helt, og det så ut som han smilte fornøyd. Kanskje fordi han hadde reddet jentungen? Hun la seg på knærne, tett inn til Solak, og mens hun gråt stille strøk hun ham på det ene kinnet.

«Vi må få ham hjem,» sa Adalrik, og sammen med gutten fant han noen grove kvister og lagde en bære. Han løftet forsiktig bort jentungen, og sammen la de Solak på baren. Før de begynte på hjemveien rev gutten dolken ut av ulven, og jenta tok opp Solaks spyd.

Framme på boplassen fant Adalrik fram sitt fineste skinn og la det over den ille tilredte kroppen. «Det er mitt bløteste og fineste skinn, det skal Solak begraves i,» sa han.

Så gikk han for å berette for Solaks familie hva som hadde skjedd. Først da sola nærmet seg åstoppene på den andre siden av elva kom han tilbake sammen med Solaks kvinne og de tre sønnene. De tok av skinnets Adalrik hadde lagt over Solak. Kvinnen gråt stille, og guttene la seg på kne ved siden av baren. Etter en stund reiste de seg, og gjorde seg klar til å løfte opp baren for å ta Solak med hjem.

Jentungen, som hele tiden hadde virket å være i sien egen verden, våknet plutselig opp. Hun gikk fram til Solaks kvinne, så på henne, og sa: «Solak var i dag med meg og så på stedet hvor jeg skal bygge boplass. Solak sa at fordi han var gammel og ville være borte når den tiden kom, bestemte vi hvor jeg skal bygge mine hus og så mitt korn når den tiden kommer. Jeg vil at Solak skal se at jeg bygger boplassen slik vi bestemte, og jeg ber deg derfor om at du lar ham få sin grav på høyden over sletta hvor jeg skal bygge mine hus. Vil du det?» Jentungen så spørrende på henne.

Kvinnen ble litt overrumplet av den lille jentungens spørsmål, og visste ikke hva hun skulle svare. Solak hadde fortalt mye om henne, men hun hadde ikke hørt så nøye etter. Hun hadde forstått at han hadde et godt forhold til henne, og nå bekreftet jenta med sitt ønske at det hadde vært gjensidig. Hun så på sønnene, og de nikket sitt samtykke. Kvinnen snudde seg til jenta: «Du skal få det som du vil, jeg tror Solak også hadde vært enig i det.» Så vendte hun seg til Adalrik og sa de ville komme tilbake når sola neste dag sto midt på himmelen.

Da boplassfolkene hadde gått, la de Solak inn i rommet som var tiltenkt dyrene. De var sikker på at det ikke var flere ulver i nærheten, men de ville beskytte ham mot revene som lusket rundt boplassen om natten. Adalrik fant fram snorene han hadde flettet av dyresener, og etter en stund var Solak sydd inn dyrehuden.

Jentungen var ikke med. Hun satt på en stubbe utenfor åkeren. Hun var stille, satt i sine egne tanker. Først da de skulle legge seg, og de ropte på henne, kom hun. Hun var vanligvis livlig, og hadde moro av å tøyse med broen, men ikke denne kvelden. De lot henne være i fred, og lot som de ikke hørte hennes stille gråt.

«La henne gråte,» sa Adalrik, «da går det raskere over.»

Da sola sto høyest på himmelen dagen etter, kom Solaks kvinne og de tre sønnene. De hadde med noen av hans fiskekroker og et av hans våpen – steinkølla. Som de andre i det lille boplassamfunnet hadde de en uklar forestilling om at døden ikke var slutten, at den døde kanskje fortsatte å leve på et vis, og derfor trengte sine hjelpemidler.

Det hadde blitt spurt at Solak var død, og hvordan, og alle mennene på boplassene i området var også kommet. Solak var blitt høyt respektert mens han levde, og nå var respekten steget til beundring. Jentungen hadde fortalt at han hadde bedt henne legge seg ned da de møtte ulven, og at han hadde begynt å løpe. De visste at hvis man begynner å løpe foran et rovdyr, så følger rovdyret etter. De visste at Solak kjente til det, og forsto at han hadde begynt å løpe for å redde jentungen. Solak var en helt, var de enige om.

De startet ferden til Solaks gravsted. Jentungen gikk foran, fulgt av de som bar baren. Etter baren kom først Solaks kvinne sammen med sønnene, deretter Adalrik og hans kvinne, til slutt mennene og kvinnene fra boplassene. Det ble det lengste følge noen kunne huske.

Da de kom til glenna med ilen førte jentungen dem til høyden hvor hun ønsket å ha Solaks grav. Herfra var det sikt ned til der hun skulle ha sine hus, slik at han kunne følge med på hva

hun gjorde, og hun se hvor han lå. De la den innsydde kroppen på bakken. Adalrik hadde lagt dolken Solak drepte ulven med på brystet hans før han lukket skinnnet han sydde ham inn i. Nå la en av sønnene Solaks fiskekroker på brystet, den andre sønnen la kølla ved den høyre handa, og den tredje sønnen spydet på kroppens venstre side. Til slutt gikk ungjenta fram og la blomsterkransen hun hadde flettet om morgenen der skinnnet dekket Solaks ansikt.

Tause sto de rundt den tildekkede kroppen og mintes Solak på hver sin måte. Etter en stund begynte de å bære stein, og snart var Solak gjemt under en stor røys, et verdig minnesmerke for en helt.

Høyden ble senere gården Ilens gravplass, men bak haugene er det rester av ei røys fra før det ble gård her. Kanskje Solaks røys fra boplasstiden?

Det hadde vært folk der før

Adalrik var klar over at hans første avling på den nye boplassen ville bli dårlig. Brenning av bare gress ga for lite aske, og stråene ville bli korte med små aks og lite korn. Men det skulle ikke gjenta seg. Han hadde ryddet et nytt åkerstykke, og nå skulle trærne han felte før avsviingen ligge og tørke til våren. De ville da brenne godt, gi mye aske, som neste høst ville gi god avling.

Langt ut på sommeren var huset så mye ferdig at de kunne bo i det. Han hadde enda ikke rukket å bygge ildsted, og hadde derfor heller ikke lagd hull i mønet til utslipp av røken fra det når de fyrte. Først når ildstedet var ferdig skulle han i mønet skjære gjennom torva, lage et hull og ei luke til å dekke hullet med når det snødde eller regnet. Denne luka skulle være ei ramme som skulle trekkes med et innvoldsskinn. Et slikt skinn var så tynt og gjennomsiktig at det slapp inn dagslyset.

Han skulle legge steingulv i huset, men foreløpig måtte de klare seg med jordgulvet han hadde planert og stampet. Det tok lang tid å lage et steingulv, og han måtte finne stein som passet til gulv, noe som også tok tid. Noen brukelige steiner hadde han funnet i glenna da den ble ryddet, men det var langt fra nok. Det var mest bruddstein i glenna, få av dem var flate og passet ikke til gulv. Han hadde derfor vært oppe i åssiden et par ganger og samlet stein til både gulv og ildsted.

I åssiden fant han også steinen han skulle knuse kornet på. Han var heldig. Den lå under noen andre steiner, og hadde ikke de sett så brukelige ut til gulv at han tok dem opp, ville steinen blitt liggende der. Steinen var passe stor til Adalriks bruk, og den hadde en fordykning midt på, passe stor til noen never korn. Men han måtte ha en stein til – en rund stein til å rulle over kornet for å knuse det, og etter en stunds leting fant han i skogkanten mot glenna en passende stein.

Jakturene ble lenger og lenger, og han ble godt kjent i stort område. Han var forsiktig når han kom utenfor boplassområdet han tilhørte, hvor han kunne møte fremmede jegere. Mennene på boplassene hadde fortalt at det var boplasser både ovenfor og nedenfor deres område. Men folkene fra disse boplassene var fredlige, forsikret de. De var som dem selv opptatt av å jakte, fiske og samle røtter, frukter, nøtter og annet spiselig i skog og mark.

Boplassene oppover langs elva kjente han ikke, han hadde ikke vært lenger opp enn på Hakis boplass ved strykene og fossen litt vest for hans egen plass. Han hadde ikke vært ved boplassene lenger ned ved elva heller, men han visst hvor noen av dem var. Han hadde jo sett røyksøylen på begge sider av den sjøen de hadde kommet oppover.

Noen av mennene på boplassene hadde vært langt nede ved elva, helt der nede hvor elva ble til en sjø, og de fortalte at på noen steder var det hugd eller risset inn figurer, båter og rundinger i fjellet. Et sted litt lenger opp, på en boplass som lå et stykke inn i skogen, var det hugd ned noen hull, litt større enn en stor furukongle, i et flatt, lavt fjell, fortalte en av mennene til Adalrik. Haki kjente disse hullene. Han hadde vært på boplassen noen ganger, og blitt kjent med folkene der. Da han spurte hva hullene var til, svarte de at det var offerhull, og at de i hullene la offergaver til de usynlige maktene rundt dem. Hvis de skulle ut i skogen og sanke bær la de noen bær i hullene før de gikk. De var da sikre på at de ville bli ledet til steder hvor det var mye bær.

Solak hadde også fortalt om et sted med slike hull. På en av sine turer østover i skogene kom han fram til ei stor glenne i skogen. I skogkanten mot glenna var det et lite, lavt og flatt fjell

som skrånet svakt mot syd. I fjellet var det hugd ned små grunne hull fordelt på to felt. Det var ingen boplasser og folk i området, så Solak undret om det langt tilbake hadde vært en boplass eller et offersted der. Solak hadde også lenger inn i skogen mot øst funnet spor etter folk. I skråningen mot en stor bekk hadde han etter vårfloppen funnet flintrester, men han ikke sett verken boplass eller spor av jegere i området. Flintrestene viste imidlertid at når det hadde vært mulig å bo og leve ved denne bekken tidligere, kunne det jo komme folk dit igjen. Han var derfor litt forsiktig når han var i dette området.

Adalrik ble litt bekymret over disse beretningene. Av folkene på boplassene ved elva, hadde han fått inntrykk av at det ikke var flere folk i området enn de fra hans boplass og ned til fossen nedenfor brorens boplass. Etter hvert hadde han imidlertid oppdaget at det til og med langt inne i skogene øst for elva hadde vært boplasser. Det var ikke folk der nå, men det vandret stadig folk gjennom området, og noen var kanskje, som han hadde vært, på let etter boplass? Det skremte ham litt, for han visste fra der han kom fra hva det kunne føre til om det ble for mange i et område.

Trafikken på stien ovenfor boplassen gjorde ham også litt betenkt. Han hadde flere ganger sett det gikk folk der – både innover i området, og utover. Han hadde forstått da han gikk fra brorens boplass første gang, at stien han fulgte var noe mer enn en jaktsti. Det var tydelig at den heller ikke var en lokal sti mellom boplassene, men passerte gjennom området. Det burde vært med i vurderingen av glenna som boplass da Hagi vist ham den, men han ble så begeistret for stedet at han glemte stien.

Og det var en sti til i området. Den kom fra skogene øst for åsen bak hans boplass. I østsiden av åsen gikk den opp åssiden, og fortsatte langs åsfoten til den gikk inn i stien over Hagis boplass, som den fulgte den vestover. Adalrik hadde stoppet et par av de folkene som kom etter stien og spurt hvor de skulle. Begge hadde svart at de skulle til den store boplassen i enden av den store fjorden. De kom fra de store skogene i øst hvor de bodde i skintelt ved en stor sjø. De jaktet på dyr for skinnenenes skyld, og byttet dem på den store boplassen mot gjenstander de ikke hadde der de bodde.

Men stien fra øst passerte også forbi Adalriks boplass, og fortsatte videre mot nordenden av den store åsen. Adalrik hadde ikke gått stien, men antok at den fortsatte til elva, kanskje til et sted det var mulig å ta seg over når det var lite vann. Han hadde ikke sett stien før glenna var ferdig ryddet, den var svakt synlig, og bekymret ham derfor ikke så mye. Den var trolig lite brukt.

Fordi det i blant gikk noen i stien ovenfor boplassen, ga han jentungen beskjed om at når hun var alene, skulle hun jakte i skogen mellom boplassen og den store åsen mot elva. Og gutten ble bedt om å være oppmerksom på at han kunne møte fremmede når han jaktet øst for åsen. De mennene han hadde møtt virket fredelige og vennligsinnede, men man visst jo ikke. Der han kom fra var det røvere og voldsmenn på ferde, og før eller siden ville det sikkert komme en eller flere slike også til deres område. Sauen flyttet han til den delen av boplassen som lå mot den store åsen. En tam sau var et lett bytte for en sulten vandrer på vei ut av området.

Jentungen savnet Solak. Hun satt ofte og bare så ut i luften.

«Hva tenker du på,» spurte moren en dag hun så ekstra trist ut.

«Solak,» svarte hun tvert. «Du må vel skjønne det,» la hun til, og snudde seg bort.

«Ja, jeg skjønner det,» sa moren. Hun la en arm rundt jenta og klemte henne inn til seg.

«Jeg så Solak i går,» sa jentungen plutselig.

«Så du Solak, men han er jo død?» Moren var forskrekket, hva hadde skjedd med henne? Hun husket den gangen hun så ut til å snakke med noen, og da moren spurte hvem det var, hadde hun svart at det var ei jente. Moren visste at hos barn kunne savnet av noen å leke med skape forestillingen om en lekekamerat. Men jentungen var ikke et barn – og Solak var død. At hun mente hun hadde sett Solak var noe annet.

«Hvor så du Solak,» spurte hun.

«Under den store åsen, da jeg var der for å jakte på ekorn,» svarte hun. «Han stoppet meg like før jeg tråkket på en orm. Jeg var på vei opp i den store åsen, da han plutselig sto foran meg og pekte på bakken litt foran meg. Der lå det en stor orm, den største jeg har sett.»

Moren så skremt på henne. «Sa han noe?» spurte hun, men jentungen riste på hodet.

«Da jeg hadde sett ormen, og visste at jeg ikke måtte gå videre, så jeg opp, men da var Solak borte.»

Moren berettet episoden for Adalrik da han kom hjem fra en tur østover i skogene. Han fartet fortsatt rundt for å lære omgivelsene å kjenne. Han hadde noen planer som hadde rot i traktene syd for der han kom fra.

Jentungens møte med Solak forundret ham ikke.

«Du vet fra før at hun har den gamles evner. Han så også døde mennesker.»

Så fortalte han at også han hadde møtt Solak. Det var da han på vei tilbake fra jaktturen var innom glenna ved ilen.

«Mens jeg satt der og hvilte, og prøvde å se for meg jentungens hus om noen år, var plutselig Solak der. Jeg så ham ikke, men følte det så sterkt at jeg ikke var i tvil. Og jeg er heller ikke i tvil om at det var han som viste meg hvordan boplassen kommer til å se ut. Jeg så husene, jeg så åkeren, jeg så dyrene hennes, og kuer og en okse som beitet.»

«Men vi må jentungen bort fra slike tanker,» fortsatte han. «Hun trenger en ny venn som kan erstatte det vennskap hun har mistet, og jeg har en idé om hvordan vi kanskje skal klare det.»

Han ropte på jentungen og spurte om hun ville bli med og besøke Hagi. Jentungen lyste opp, det ville hun gjerne, og sammen vandret de tre, jentungen, moren og faren mot Hagis boplass ved strykene og fossen litt vest for deres boplass. Gutten ble hjemme for å passe på huset, deres eiendeler og sauene som gikk og beitet i utkanten av glenna.

Jentungens nye venn

Hagi og hans kvinne hadde bare ett barn, en sønn som var 15 somrer gammel. I likhet med Adalriks sønn var han en fullbefaren jeger som kjente viltet, deres vaner og stier både langs elva, og innover i skogene mot øst. Men på den andre siden av elva hadde han ikke vært. Hagi hadde fortalt ham at boplassmennene på begge sider var enige om å jakte bare på sin side av elva, og at han måtte respektere det. Likevel hadde han vært fristet noen ganger til å gå over elva og se hvordan folkene på den siden av elva levde og jaktet. Særlig når elva var lita, da han på noen steder kunne gått over på steiner på elvebunnen.

Det var imidlertid ikke bare nysgjerrigheten på hvordan folkene på den andre siden bodde og levde som pirret ham. Det var også noe annet som lå bak fristelsen til å bryte forbudet, og da Solak ble gravlagt i ei steinrøys, ble dette andre forsterket. Når folkene på boplassene døde ble de vanligvis bare lagt i bakken, i blant med sitt våpen eller en personlig eiendel. Gravrøysa over Solak var derfor spesiell, men det ble fortalt at det på den andre siden av elva var ei grav som var enda mer spesiell, og den hadde han lyst til å se.

Det var blitt fortalt av de gamle at det hadde vært en stor høvding på den andre siden av elva, en høvding som rådde over et stort område, mange folk og mange boplasser. Akkurat da han døde var det kommet en fremmed til området. Han hadde fortalt at han kom fra skogene langt mot øst, fra en boplass ved et stort vann. Han ble forundret da det ble gjort klart til å legge høvdingen i ei grunn grav som etterpå skulle slettes til jamt med terrenget. Hvis de ikke brant de døde og la asken i ei lita krukke eller nevertine, eller bare fylte jord over asken, gjorde de slik der han kom fra også, fortalte han. Men når en høvding var død ble det bygd ei steingrav til ham. De satte store steinheller på kant, innenfor hellene la de den døde, og på toppen av hellene la de en eller flere store flate steinheller. Noen ganger dekket de graven med jord opp til hellen på toppen, og noen ganger dekket de grava med ei steinrøys, og var det en stor høvding la de opp ei stor røys.

En av boplassmennene bekreftet det den fremmede fortalte. Han hadde vært langt syd, og der hadde han sett slike graver. Ikke bare små til en person, men noen var også så store at hele familier var lagt inn der gjennom tidene. Han var enig med den fremmede, når høvdingen deres var så stor kunne de ikke bare legge ham i et hull i bakken og fylle det med jord. Alle ble så enige om at høvdingens grav skulle være synlig, og under veiledning av den fremmede og han som hadde sett slike graver langt nede i syd, ble det bygd et lite hus av steinheller rundt ham.

Hagis sønn hadde bestemt seg for at han en gang skulle se den grava, men han visste forløbig ikke hvordan det skulle skje. Han ville helst unngå å bryte farens forbud mot å gå over til den andre siden av elva. Dessuten kunne det føre til bråk med stammene på de andre siden av elva hvis han ble oppdaget, og da ville han få problemer. Graven spøkte likevel i tankene hans, og en gang hadde han nevnt graven for en gutt fra en annen boplass, som han jaktet noe sammen med. Han hadde også prøvd å prate med ham om døden og de usynlige vesenene som han var

overbevist om var rundt dem. Men gutten viste ingen interesse, verken for grav eller usynlige vesener, og han ga opp. Men tankene og ideene fulgte ham, slapp ham ikke.

Hagi og hans kvinne ble glad for å få besøk av Adalrik, kvinnen og datteren. Kvinnene var snart i gang med å prate om sine interesser, mens Hagi og Adalrik diskuterte jakt og fangst, og ikke minst Adalriks tamdyr og korn. Hagi var blitt interessert i dette nye, og hadde lyst til å prøve det.

«Da må du finne en ny boplass,» sa Adalrik. «du kan ikke dyrke korn på denne lille tungen, og det er heller ikke beite til dyr her.» Han så vurderende på Hagi. Det så ut som han mente det han sa, og Adalrik bestemte seg for å hjelpe ham.

«Jeg kan bli med deg og finne et sted som passer til såing av korn og gir beite til tamdyr, og når byttemannen som lovet meg ku, kommer neste sommer, kan du bli med å gjøre avtale om at han tar med ku til deg også,» foreslo han.

Hagi så at Adalrik mente det han sa, og han takket ja til tilbudet.

Jentungen og Hakis sønn, som satt hos mannfolkene og hørt på dem, fulgte delvis med på samtalen, mens de innimellom vekslet noen ord om jakt og fiske. Men da Hagi nevnte Solaks død, og spurte om hvorfor han ikke, som det var vanlig, hadde blitt lagt i bakken, men under ei steinrøys, ble jentungen mest interessert i mennenes prat. Hagi hadde hørt at det var jentungen som hadde bedt om at han ble lagt i steinrøys ved ilen, og da han så hun fulgte med, spurte han hvorfor hun ønsket det slik.

«Det var for at Solak skal kunne være med når jeg bygger boplass ved ilen,» svarte jenta. Hagi visste om Adalriks planer for glenna ved ilen, men han stusset over at jentungen trodde Solak skulle se at hun bygde boplass. Nå fulgte gutten også med, dette var noe som interesserte ham.

«Mener du at Solak er med selv om han er død?» spurte han.

«Det vet jeg,» svarte jentungen. «Da jeg var i den store åsen kom Solak og pekte på en stor orm like før jeg trakk på den,» svarte jentungen.

«Så du Solak?» spurte Hagi.

«Ja, han sto rett foran meg,»

Jentungen reiste seg opp, så på gutten og sa: «Du og jeg skal bygge boplassen ved ilen, vi skal så korn og ha mange dyr.»

Så snudde hun seg fra dem og gikk bort til kvinnene.

Adalrik ble ikke forbauset, han smilte litt for seg selv, og igjen følte han at «Den gamle» var med. Men Hagi så både betenkt og skremt ut. Han hadde hørt om den synske kvinnen på andre siden elva, hun som så både tidene som hadde vært, og tidene som kom, som kunne helbrede sykdommer og sette sykdommer på folk. Skulle hans sønn bo sammen med en slik kvinne?

Gutten var også blitt litt skremt, men mer nysgjerrig. Kanskje han kunne få lov av Adalrik å ta henne med på jakt? Han skulle i hvert fall spørre. At hun skulle bli hans kvinne trodde han ikke noe på, men hun kunne kanskje bli en venn han kunne prate med om alle sine tanker. Når hun kunne se de døde, måtte hun sikkert kunne forklare noe av det mystiske han hadde opplevd, opplevelser han måtte bære med seg selv fordi ingen forsto ham når han fortalte om dem.

Før de skiltes avtalte Adalrik med Hagi at han skulle vise ham noen glenner som kunne bli boplass med dyr og kornåker. Han visste om et par nedover langs elva, et stykke inn i skogen, og lenger inn i skogene østover, var de flere. Oppover langs elven hadde han ikke vært, men det var sikkert noen som passet også der, mente han.

Da gutten spurte om han kunne ta med jentungen på jakt, var ikke Adalrik noe betenkt på å si ja. Han hadde igjen følt at den «Den gamle» var med, og når jentungen ble passet på av både ham og Solak, følte han seg trygg. De ville passe på at ikke noe hendte henne. Han hadde sett at gutten ble interessert når hun fortalte om sitt møte med Solak, og var fornøyd med at hun i gutten trolig hadde funnet en som forsto henne og trodde på henne. Han hadde følt at Hakis sønn kanskje kunne overta etter Solak som hennes venn, og det så ut som han hadde følt riktig.

Hakis nye boplass

Før Adalrik kunne bli med Hagi og se etter boplass måtte han høste kornet og legge steingulvet. Høstinga av kornet var raskt gjort. De gikk på med hver sin flintsigd, og i løpet av en dag var

høstingen gjort. Men de var ikke ferdig om kornet var lagt i en haug ved huset, utenfor rommet hvor det skulle lagres. Aksene skulle også slås av, og det var arbeid som Adalrik og gutten måtte gjøre, men til slutt var de ferdig med alt kornarbeid, og han kunne begynne med gulvet.

Han hadde funnet nok stein under åsen, og ved hjelp av sønnen bar han steinene ned til huset. Det var mye arbeid å legge gulvet. Steinene skulle tilpasses så de lå så tett som mulig, og for å få gulvet slett måtte han også bearbeide jordgulvet før han la dem ned. Noen steder måtte han skrape vekk jord, mens han andre steder måtte fylle på litt. Men omsider var gulvet ferdig, og han kunne begynne med ildstedet.

Han var imidlertid blitt lei steinarbeid for en stund, og bestemte seg for å ta turen med Haki for å lete etter ny boplass. Han sendte jentungen til Haki for å be ham komme neste dag. Han hadde ikke sett noen fremmede på stien på en stund, og ulver hadde det ikke vært i området siden Solak ble drept. Dessuten var det ikke langt til Hakis boplass, bare gjennom en liten skog som grenset inn til glenna hans, over ei lita glenne og ned til elva og boplassen.

Han hadde også en liten baktanke med å sende jentungen. Han hadde sett at hun fikk god kontakt med Hakis sønn. Kanskje han kunne erstattet Solak? I jentungens spådom om at han skulle være med å bygge hennes boplass la han ikke mer i enn at han skulle hjelpe til, slik sikkert flere kom til å gjøre. Mennene på boplassene hadde godt med tid. Jaktingen tok kanskje bare et par timer om dagen, og det var dager de ikke behøvde å jakte. Renskingen av skinnene tok kvinnene seg av, og da var det ikke så mye annet å ta seg til, bortsett fra å lage våpen, hugge flint til dolker, økser og pilspisser – hvis de hadde flint.

«Vi går opp i åsen og følger stien østover,» sa Adalrik da Hagi kom. «Stien jeg fulgte da jeg første gang kom innover her gikk gjennom noen glenner, men før vi ser på dem, skal vi se hvordan det er litt lenger inn i skogen øst for oss. Kanskje vi der finner et sted som er bedre.»

De gikk opp i åsen, og fortsatte i stien under sydsiden av åsfoten, og ned østsiden. Derfra fortsatte stien nedover bakken mot bekken som kom fra ei vik i elva litt ovenfor, og fortsatte til ei vik litt ovenfor boplassen til Adalgirs bror. Det var tydelig at denne stien var en del brukt, for over bekken lå det to stokker. Stokkene var gamle, og det viste at stien også var gammel.

Det var fin jord ved bekken, og da det mange århundrer senere ble tatt jord der for påfyll på et jorde med skrein jord, ble det funnet et sverd. Det var et rikmannssverd med damasceret ornament øverst på klingene, omrammet med metallbelegg og hull etter prydelser. På den øvrige flate var det innhamrede bronsestriper, og ved hjaltenes over og underside var det runde sølvbelagte naglehoder. Sverdet var tveegget, og kanskje mistet fra pakkhesten til en rytter som passerte stokkebruene.

På den andre siden av bekken steg terrenget oppover, og da de etter å ha gått opp en lang bakke og kom til enden av skogen, så de ut over ei stor slette med kratt og noen spredte trær. Rett fram for dem, på den andre siden av sletta, var det en lav skogbevokst ås, og til høyre, litt inne på sletta var det en dal som ble dypere og dypere til den forsvant i en annen skog. På den andre siden av dalen var det en ny slette, og bak den en ny skog som så ut til å forsvinne nedover en ny dal.

De gikk over sletta til der terrenget begynte å falle nedover mot dalen.

«På sletta vi gikk over, er det bra,» sa Adalrik. «Noen steder faller terrenget svakt mot syd og sol, og bak sletta er det skog som skjermer mot vind fra nord.»

Adalgir hakket i bakken der de sto med steinøksa for å opp litt jord. Det var ikke nok med sol, varme og lys, det måtte også være god jord der Haki kanskje skulle så.

«Jorda er brukelig, men vi går bort på også den andre sletta.»

De fortsatte over den lave svanka som var begynnelsen på dalen som lenger ned forsvant i skogen. På sletta på den andre siden av svanka hakket Adalgir igjen opp litt jord, og fikk en overraskelse. Med jorda fulgte noen flintbiter, og blant bitene en spydspiss.

Mange århundrer senere ble boplassen funnet en gang til. Denne gang av arkeologer som undersøkte den planlagte traseen for ny vei som ble kalt E18.

«Her har det vært boplass tidligere,» sa Haki. Han så seg forundret rundt. Boplass her, så langt fra elva? Han skjønte ikke det, og så spørrende på Adalrik.

Adalrik så seg rundt, studerte terrenget på alle sider av sletta de sto på, og trodde han hadde forklaringen på at det hadde vært en boplass så langt fra elva.

«Der jeg kom fra fortalte de gamle at de hadde hørt at det langt tilbake i tiden hadde vært land der havet er nå. Land som for lenge siden gradvis ble oversvømt da havet steg. Noen

ganger hadde det gått så fort at i en manns levetid hadde økingen i oversvømmelsen vært synlig. Oversvømmelsen førte til mange måtte flytte boplassene til de nye strandkanter som havet dannet innover i landet. Her har det antagelig vært omvendt. Solak fortalte at han hadde funnet skjell ved foten av åsen bak min boplass. Det viser at havet den gang sto ved åsfoten. Så begynte havet å synke, og landskapet begynte å dukke opp med fjordarmer inn i det som er daler i dag. Da de første folkene kom til dette området var dalen inn i sletta en fjordarm, og en av stammene bygde boplass i strandkanten, som var akkurat her vi står. Du skjønner forskjellen, Hagi? I mitt land flyttet folkene fra havet etter hvert som det steg, mens de her flyttet etter når det sank.»

Adalrik så seg rundt, forsøkte å se for seg hvordan landskapet hadde sett ut den gang. Boplassen hadde ligget nesten rett mot sola når den sto høyest på himmelen, og bak var den trolig skjermet av skog mot kalde vinder fra øst og nord.

Litt bortenfor der de sto var det ei lita, lav åskule. Den lå litt lenger fra strandkanten enn boplassen de hadde funnet, men den kunne vært en skjerming av en annen boplass.

«Vi går bort til den lille åsen,» foreslo Adalrik for Hagi. «Kanskje det var en boplass der også?»

Framme ved åskula hakket Hagi i jorda igjen, men der var det ikke flint. Han prøvde flere steder, men fant ikke noe. De skulle til å gå videre, men plutselig stoppet Adalrik. Han hadde sett noe i åssiden som vendte mot dem, noen streker som så litt annerledes enn vanlige sprekker og ujevnheter i fjell og stein. Han gikk bort til åssiden, og ble overrasket. Det var hugd og risset inn figurer, båter, dyr og rundinger i åssiden. Han ropte på Hagi, som kom bort til åsen.

«Se der Hagi, det er slike ristninger en av boplassmannen fortalte han hadde sett der elva renner ut i sjøen jeg kom oppover.»

Hagi så på ristningene, men ble mer interessert i terrenget der de sto da han oppdaget at det under åssiden med ristningene var litt bløtt.

«Her vil jeg ha min boplass når jeg får korn og dyr, og under ristningene skal jeg grave ut for vann til både meg og dyrene. Det er et stykke fra elva, men ikke lenger enn at jeg kan fortsette å fiske for å få nok mat. Og i skauen i dalen øst for oss er det helt sikker mye vilt. Jeg vil ha viltet helt inn på boplassen, og da gjør det ikke noe om jeg må gå et stykke etter fisken.»

Han så igjen på ristningene i åssiden, risset inn for lenge siden av ukjente folk som kanskje hadde bodd ved åskula. Eller var det kanskje de som bodde på boplassen de hadde funnet rester av lenger ute på sletta, som hadde risset i fjellet.»

Ristningene ble noe spesielt for ham. Det var de som hadde trukket Adalgir og ham bort til den lille åskula. Han sto lenge fordypet i sine egne tanker og så på ristningene. Så snudde han seg til Adalgir.

«Det var de som lagde ristningene som førte oss hit – som viste meg min boplass. Jeg skal takke dem og hedre dem for det ved alltid å holde ristningene deres rene for mose og annet som kan ødelegge dem. Du skal hjelpe meg å huske det, Adalgir.»

De var godt for Hagi at han ikke kunne se inn i fremtiden. Århundrer senere var Hakis boplass blitt gård med bonde. Bonden utvidet Hakis ile til brønn, og enda noen århundrer senere, da det ikke lenger var behov for brønn fordi vannet kom i rør fra elva, sto en guttunge som bodde i nærheten og så på at bonden på gården fylte igjen brønnen med utsprengt åsside med gamle ristninger, Hakis minneplate for de første menneskene på stedet.

Da de begynte å tilbake sa Adalgir at hvis han var helt sikker på at han skulle bygge boplass i dette området, måtte han gjøre som Adalgir hadde gjort på hans boplass ved ilen.

«Du må bygge et lite skintelt og et ildsted, og du må gå hit i blant å fyre på ildstedet så det ser ut som at noen bor her.»

«Ja, allerede i morgen skal jeg ta med gutten og bygge boplasstelt. Dette stedet skal jeg ha, og når jeg får bygd hus lik ditt skal jeg flytte hit. Og jeg skal jakte mye slik at jeg har mange skinn å tilby byttemannen din for å hente korn og tamdyr til meg så fort som mulig.»

Adalrik hadde mye å tenke på da de gikk hjemover til boplassene. Han begynte å ane en utvikling av området mot slik det var syd for der han kom fra. Han hadde vært syd for området hvor den gamle var høvding, og der var det samlinger av hus på store boplasser, plasser hvor det var mange mennesker, tamdyr, beiteområder og jorder hvor det ble dyrket korn. Ville det bli slik her også?

Den gamles spådom

På alle jaktture var Adalgir ofte innom glenna med ilen. Han tente hver gang bål på ildstedet ved skinnteltet, og flyttet på gjenstander han tidligere hadde spreidd rundt teltet. Det var viktig at det så ut som det bodde folk der.

Mellom glenna og skogen i øst var det ei bred slette med en bekk i midten. Det var bekken Hagi og han hadde gått over lenger ned da de var på let etter ny boplass. Her hadde han ennå ikke vært på den andre siden av bekken. Når det var flom i elva klarte ikke vika like ovenfor å ta alt vannet, og det flommet inn over sletta. Men om sommeren og høsten gikk det lite vann i bekken, og noen ganger var den nesten tørr. Da var det lett å komme over til sletta på den andre siden av bekken, og en dag gikk han over og fram til skogkanten på den andre siden.

Fra skogkanten steg terrenget oppover til et åsparti, og derfra fulgte han åsfoten. Da han kom forbi åsen åpnet seg ei slette som mot nord falt svakt nedover til den stoppet i et skogparti. Rett fram og litt til venstre så han langt innover mot åser og skoger, og midt i dette landskaper rant elva. Han gikk ikke inn på sletta, valgte i stedet å fortsette videre i skogen og litt etter sto han igjen i kanten av ei åpen, litt krattbevokst slette. Mot nord gikk sletta over i en lav, skogbevokst høyde, og mot øst stoppet den i en skog som så ut til fortsette nedover, trolig i en dal. I syd gikk sletta over i et lavt åsparti, bevokst med glissen løvskog og litt kratt. Uten at han kunne forklare det, følte han seg trukket mot åspartiet, og han begynte å gå mot det.

Åsen var lav og bevokst med noen løvtrær. Han kunne derfor ikke se terrenget syd for åsen, men da han kom opp på åsen åpnet det seg foran ham et utrolig vakkert landskap, hvor det vekslet mellom åpne glenner og skog, som langt i det fjerne gled over i skogbevokste åser. Overveldet over utsikten over det vakreste landskap han hadde sett, satte han seg ned på stammen av en nedblåst alm, og nød det han så.

Plutselig dukket «Den gamle» opp i tankene, og som noen ganger tidligere følte han hans nærvær – at han var der. Men denne gang sterkere enn noen gang. Som før begynte det med at han ble fylt av en underlig varme som strømmet gjennom hele kroppen, til den i hans hode syntes å bli til den gamles stemme. Ikke en stemme for ørene, men for hans indre hørsel – for hans sinn, men like tydelig og klar som om «Den gamle» hadde stått ved siden av ham og snakket til ham.

«Her skal du bygge boplass og offerplass, Adalrik, og på din offerplass skal du få din grav, under ei stor steinrøys. Du skal bli høvding over mange boplasser, du skal få mange hus og dyr, og dine etterkommere skal bygge boplasser med eget hus i ditt høvdingområde. Du skal ikke være her når den nye guden kommer, men en av dine etterkommere skal bygge hus for ham på boplassen. Når mannen fra syd kommer med dine dyr, skal du overlate din boplass til din sønn, og bygge boplass her. Og her behøver du ikke bygge skinntelt. Det er bestemt at du skal herske over dette området, og ingen vil bli tillatt å komme før deg.»

Adalrik sa ikke noe om «Den gamle,» heller ikke om det vakre terrenget han hadde funnet, da han kom tilbake. Han måtte tenke over hva han hadde opplevd. Men i tankene begynte han å planlegge både flytting, bygging av nytt hus og overføringen av sin boplass til sønnen. Han tvilte ikke på den gamles spådom, han hadde sett mange ganger at han spådde riktig. Likevel var han denne gangen noe undrene. Hva betød det at det skulle komme en ny gud? Han grublet mye over det, men så lenge han levde fant han ikke noen forklaring.

Røvere og tilfluktssted

Livet på boplassene fortsatte som før, mennene jaktet og hjalp til litt med rengjøring av skinn, og kvinnene fisket og samlet hva naturen bød på av spiselige vekster. Adalrik og sønnen hadde slått gress og sanket løv til sauen for eventuell vinterføring, de hadde lagd doner og sanket bær for fangst av trost, og feller til fangst av mindre skogsdyr.

Tidlig en morgen ut på høsten så Adalriks bror, Gøtrik, en fremmed komme løpende mot hans boplass. Han tok fram kølla, og ba sønnen hente sitt spyd. Men den fremmede var ikke farlig. Han kom for å varsle at røvere herjet boplassene lenger syd, og at de var på vei innover i skogene. Hans plass lå øverst i området hvor røverne herjet, og da han hørte de var på vei oppover langs elva, rømte han nordover for å varsle andre boplasser.

Da den fremmede hadde fortalt om røverne, ba Gøtrik ham om å fortsette langs elva og varsle de andre boplassene, og be folkene på dem gå til Adalriks boplass. Gøtrik, kvinnen og barna gjemte noen av sine eiendeler og dyrene i skogen, men de viktigste tok med på rømmingen til Adalriks boplass.

Adalrik hadde vært der han skulle bygge ny boplass, og kom hjem akkurat da broren og hans familie kom. Han skjønte noe var galt, for broren kom løpende og ropte noe han ikke oppfattet. Først da han var nærmere hørte han at broren ropte det var røvere på vei. Da han stoppet framme ved Adalrik fortalte han at en mann fra en boplass langt i syd hadde kommet tidlig om morgenen og fortalte at en flokk røvere herjet på boplassene i området der han bodde, og at de var på vei oppover langs elva.

«Har du sendt bud til de andre boplassene?» spurte Adalrik.

«Ja,» svarte Gøtrik, «jeg ba den fremmede fortsette oppover langs elva og varsle de andre boplassene. Jeg ba ham også si at alle skulle komme til din boplass. Røveren følger sikkert elva, der de tror boplassene ligger, og da går de vel forbi her.»

«Det var bra,» sa Adalrik, og nikket anerkjennende. Straks etter begynte boplassfamiliene å komme. Mennene hadde tatt med sine våpen, og noen av dem mente de skulle møte røverne og jage dem tilbake før de kom fram. Den fremmede som varslet om røverne, hadde mens de pratet vurdert dem og deres våpen, og advarte mot det.

«Det må dere ikke gjøre. Jeg så røverne, det er ikke boplassmenn som dere. De hadde svære stridskøller, noen hadde spyd, og noen buer og mange piler. Fire av dem hadde også sverd hengende i livreima.»

Adalrik var enig. De var få, noen av dem var eldre og guttene unge, noen av dem nærmest store barn, og selv om alle var dyktige jegere som traff viltet de skjøt på, ville de tape en kamp med røverne. Av den fremmedes beskrivelse hadde han forstått at røverne var erfarne krigere, og i nærkamp med slike ville mennene og guttene fra boplassene bli slaktet ned.

«Jeg har en idé,» han. «Sannsynligvis kommer ikke røverne hit, de følger nok elva hvor de vet boplassene vanligvis ligger. Men for sikkerhets skyld går vi alle opp i åsen ovenfor boplassen. Hvis de kommer her vil de bare finne et tomt hus, og er vi stille oppe på åstoppen, blir vi ikke oppdaget, og de drar kanskje videre.»

Alle sa seg enige, og begynte på oppstigningen til åstoppen. Det var bratt og kronglet, og noen steder tett kratt de måtte hugge seg gjennom med steinøkse. Til slutt var alle oppe, og de kunne slappe av.

Adalriks sønn og en av Solaks sønner hadde gått nedover langs elva for å forsøke å finne ut hvor røverne var, og hvor de var på vei. For folkene på åstoppen var det bare å vente på at de kom tilbake med nytt om røverne.

Et par av mennene tok en tur rundt på toppen, de hadde aldri vært der før. Det var jo ikke vanlig jaktterreng. Etter en stund kom de tilbake, og de var litt forbauset over noe de hadde funnet. De var høyt over terrenget under åsen, men likevel hadde de funnet et oppkomme med vann. Hvordan kan det strømme vann oppover i fjellet, som det gjør her, undret de. Ingen kunne svare på det, selv ikke Adalrik.

Guttene var ikke kommet tilbake da nattermørket senket seg over dem, og alle gjorde seg ferdige til å overnatte på åstoppen. De fleste hadde tatt med sine skinn for at røverne ikke skulle få tak i dem, og alle hadde derfor nok å pakke rundt seg når de gikk til ro.

Først langt ut på neste dag kom guttene tilbake. De hadde vært helt der nede hvor elva utvider seg og blir en sjø. Derfra og nedover hadde røverne vært innom de fleste boplassene og røvet med seg skinn, mat og det som interesserte dem av verdigjenstander. Ingen hadde blitt skadet, for plassene var tomme når røverne kom. Folkene hadde rømt inn i skogen, og holdt seg der til de var forsvunnet. Og guttene kunne berolige med at folkene de hadde snakket fortalte at røverne ikke fulgte elva oppover. Fra der elva vider seg ut til en sjø hadde de fortsatt innover i landskapet, fulgt stien til den store sjøen i den andre enden av eidet. Faren var over for denne gang for deres boplasser.

Under oppholdet på åstoppen fikk Adalrik en idé. Han hadde aldri opplevd røverraid selv, men røvere og røveres herjinger var ikke ukjent for ham. Han hadde hørt mange historier om røveres overfall syd for den gamles høvdingområde. Han hadde ikke trodd det var fare for slikt her, men hadde nå fått en påminnelse om at det var røvere overalt. Det gikk bra denne gangen, og på grunn av at de kunne gjemme seg på åstoppen, ville de antagelig sluppet fra et møte med

røverne hvis de hadde kommet til deres boplasser. Og det var flukten til åstoppen som ga ham ideen. Med litt arbeid kunne denne toppen bli et tilfluktsted for alle stammene i området, fant han ut.

Før de forlot åsen, samlet han mennene og orienterte om sin idé om tilfluktssted på åstoppen. Mennene fra boplassene syntes ideen var god, men et par spurte om de måtte gjøre noe i åsen, eller om det bare var nok å bli enige om at de skulle rømme dit hvis det kom røvere til området.

«Det har jeg ikke tenkt over, jeg fikk ideen nå, men jeg skal ta en runde i åsen og se på åssidene, og så, om tre dager, etter at dere også har tenkt på over ideen, møtes vi her igjen,» svarte Adalrik.

Dagen etter gikk Adalrik opp i åsen for å finne ut om noe måtte gjøres for at åsen skulle fungere som et tilfluktssted for boplassene. Åstoppen var åpen, men godt skjult av trær som vokste i åssidene, trær som raget over toppen. På selve toppen var det bare litt kratt som måtte ryddes bort for at de skulle slippe å ligge tett på hverandre om oppholdet skulle bli av lengre varighet.

I sydenden av toppen fant han det lille oppkommet mennene hadde fortalt om, og i nordenden var det et lite område som var fuktig. Han hadde med seg spaden, og grov opp et lite hull for å se om det var nok tilsig til en brønn for vann til dyrene. To dager senere var han på toppen igjen for å se til vannkildene, og ble fornøyd med resultatet av renskingen og gravingen. Oppkommet i sydenden var like fullt, og hullet i nordenden var i løpet av de to dagene blitt nesten fullt.

Åssidene var ikke bratterenn at folkene flere steder uten alt for store vanskeligheter kunne gå opp til toppen, men for dyrene var det bare en mulig adkomst, og den måtte det gjøres noe med. Fra åsfoten og et stykke oppover var terrenget litt skrått, og han visste at kuer hadde litt problemer med å gå i skrånende terrenget. Under en flukt var det ikke tid til å slite med gjenstridige kuer, og den delen av stien som lå i det skrå terrenget måtte derfor bygges opp litt.

Tre dager etter at de forlot åstoppen kom som avtalt mennene fra boplassene tilbake. Denne gang var ikke kvinnene med, men de hadde tatt med de eldste sønnene. Oppkommet i sydenden ble rensket for kvist og løv som hadde samlet seg i det gjennom mange år, og det foreløbige hullet for vann til dyrene ble utvidet til brønn. Begge vannkildene så ut til å holde på vannet, men de ble enige om de som hadde sin vei forbi åsen i blant skulle gå oppom toppen og se etter om det fortsatte.

Stien for dyrene ble ryddet, men ikke bredere enn nødvendig. Åpninger i skogen som kunne tolkes som stier måtte unngås. De var litt betenkt på å bygge opp stien i åsfoten, det måtte bli synlig, men Adalrik mente at de kunne ordnes med det ble felt et par trær over den der den var bygd opp. Trærne var raske å fjerne hvis de plutselig måtte bruke den.

Da arbeidet på åstoppen var utført, og stien rettet opp, ble trær felt over den oppbygde delen. Over stubbene og i åpne gløtter mellom greinene på trærne ble det lagt tørre kvister. Det fungerte, stien ble borte, selv de som passerte øst-vest stien like nedenfor, ville ikke kunne se den.

Ingen vet om det noen gang ble behov for å flykte opp på åstoppen, men århundrer senere ble den oppbygde stien og vannkildene funnet igjen. Oppkommet i sydenden av toppen var fremdeles fullt, men av brønnen i nordenden var det igjen bare en lav voll rundt et grunt, nesten gjengrodd, uttørket hull. Åren var blitt ødelagt av sprengning i steinbruddet i åsiden tett ved. En arkeolog aksepterte ideen om tilfluktssted, syntes den var interessant, men kunne ikke bekrefte den uten arkeologiske funn.

Tova og Holte

Da folkene fra boplassene vendte tilbake til sine plasser, ble Hakis sønn Holte ble igjen på Adalriks boplass. Jentungen hadde bedt ham bli med og se på glenna ved ilen hvor hun skulle bygge boplass. Adalrik ga sin tillatelse, Holte var nesten voksen mann, stor og kraftig, og hadde med seg våpen han kunne forsvare dem med om nødvendig. Dessuten hadde jentungen med seg sin bue og sine piler. Hun var en trent skytter som i tilfelle de ble overfalt kunne felle en overfallsmann lenge før han nådde fram til dem.

Framme i glenna viste jentungen hvor hun skulle bygge huset, og området hvor hun skulle så sitt første korn. Hun fortalte i detaljer hvordan huset skulle være, og hvor stort hun skulle bygge det. Hun skulle ha tamdyr, både gris og sau, og med tiden også geiter og kuer.

«Jeg har stort beiteområde, nok til mange dyr. Glenna ligger i området Adalgir har tatt, og han har sagt at mine dyr kan beite opp til det lange neset, fram til bekken ute på sletta, og nesten inn til åsen bak hans boplass.

«Men du klarer ikke det alene,» sa Holte, «du er jo bare en jentunge.»

Jentungen snudde seg mot ham, øynene var svarte: «Slutt med å kalle meg jentungen. Alle sier jentungen – jentungen kom hit – jentungen gjør det. Jeg heter Tova, og det skal du kalle meg!»

Holte smilte litt, det var temperament i jentungen. Han sa ikke noe, sto bare taus og så på henne – og oppdaget at han for første gang så henne som hun virkelig var. Hun var alltid blitt kalt jentungen, og derfor var hun også forblitt en jentunge for ham. Men hun var ikke det, hun var en ung kvinne – og hun var vakker.

Tova myknet i øynene, hun så hva som skjedde i ham, så at han våknet opp til den virkelighet hun levde i – hvor også han hørte til. Hun hadde ikke glemt hva hun så – og sa, da hun sammen med foreldrene var på Hagis boplass: «Du og jeg skal bygge boplassen ved ilen, vi skal så korn og ha mange dyr.» Hun visste at hun ikke ville være alene om å bygge boplass.

Hun så ham i øynene. «Husker du hva jeg sa da dere var hos oss?»

Holte husket det, og at han ikke hadde tatt det alvorlig. En jentunges fantasier, hadde han tenkt. Nå kom det tilbake, i en situasjon hvor det ikke bare kunne feies unna som fantasier. Var jentungen synsk, så hun hva som ville skje med dem framover i tiden? Han ble litt skremt, følte at han mistet kontrollen over seg selv og sitt liv.

Holte var stille da de gikk tilbake til Adalriks boplass. Han var forundret, men også litt skremt, over at hans syn på jentungen kunne bli så brått forandret. Fra å se henne, slik han var vant til, som en jentunge, til å oppdage at hun var en ung, vakker kvinne som rørte ved ukjente følelser i ham.

Ku og okse

Fra tidlig på våren begynte Adalrik å speide etter byttemannen som skulle komme med ku. Flere ganger så han fremmede i stien over boplassen, men de hadde ikke med ku, og fortsatte mot det lange neset. De skulle trolig til den store boplassen i enden av fjorden. Noen gikk også den andre veien, nedover mot der elva utvidet seg til en sjø. Når han i blant besøkte broren gikk han denne stien, og en dag han var på vei hjem til sin boplass, møtte han en som var på vei nedover.

Da Adalrik spurte hvor han skulle, svarte han at han skulle til kysten av landet langt der nede for å bytte skinn i flint og rav, og hvis det var mulig en bronsedolk. Han hadde med seg reindyrskinn, elgskinn og reveskinn. Mannen var godt kledd, og i en slire av geiteskinn hadde han en flintdolk, i den ene handa bar han en bue, og i livreima hang ett kogger av geiteskinn med piler med flintspisser. Sliren og koggeret hadde han byttet til seg på en tur nedover, fortalte han da Adalrik beundret dem.

Mannen spurte om Adalrik hadde boplass i nærheten, og da Adalrik svarte at han nettopp hadde gått forbi boplassen hans, så den fremmede forbauset på ham.

«Er det du som har slik gamme som de har der jeg skal bytte bort skinnene mine?»

Adalrik bekreftet det, og fortalte at han var kommet fra et land langt i syd.

«Da er det kanskje du som skal ha ku da?» spurte mannen.

Adalrik ble forbauset. «Hvordan vet du det?»

«Det vet jeg fordi jeg siste gangen jeg var der nede hørte at en byttemann skulle ha med ei ku neste gang han skulle nordover,» svarte mannen. Han fortalte også at mannen som skulle skaffe ku hadde avtalt med en annen byttemann som også skulle nordover, at han skulle leie med en okse. En som ble kalt «Den gamle» hadde sagt han skulle ta med både ku og okse, og da han hadde stor respekt for denne gamle, torde han ikke gjøre annet. «Du får nok både ku og okse,» sa mannen, og fortsatte ferden mot kysten langt der nede.

Adalrik fortsatte hjemover mens han tenkte på møtet da han av den fremmede hadde fått sverdet fordi «Den gamle» hadde reddet ham, og innskytelsen han fikk til å si at «Den gamle» hadde sagt at den fremmede og en annen mann skulle komme med ku og okse når løvet neste

vår spratt på bjerketrærne. Han så seg rundt. Det var vår, men ikke løv enda. Men bjerketrærne hadde begynt å få et lilla skjær. Det var ikke lenge før løvet spratt – og da fikk han ku, og kanskje okse?

Fra den dagen så han opp mot åsen bak boplassen hver morgen når han kom ut. Var det ikke blitt litt grønskjør å bjerkene? Spesielt var han opptatt av sydsiden på åsen, der sola lyste og varmet mest. Til slutt ble han så utålmodig at han gikk opp til åsen, til den nærmeste bjørka og studerte kvistene. Men nei, knuppene hadde ikke begynt å åpne seg, og han klaget utålmodig til Haki over den seine våren.

Haki så forbauset på ham, han hadde vent seg til å ta livet som det kom. Han hadde lært av de gamle at det var de usynlige vesenene i lufta, i åsene og i jorda som rådet over menneskenes skjebne, som også lagde været.

«Når de bestemmer at skal det bli vår, begynner den,» sa Hagi.

Adalrik fortsatte likevel å følge med på utviklingen av knuppene på bjerketrærne.

«Den gamle» hadde alltid rett. Dagen etter at knuppene åpnet seg på bjerkene i åssiden, kom det en mann ned fra stien i åsfooten til Adalriks boplass. Det var første gang en som fulgte stien brøt av og kom innom boplassen. Adalrik ble forbauset, han undret hva det skulle bety.

Da mannen var framme hos Adalrik spurte han: «Er det du som venter på ei ku?»

Da Adalrik bekreftet det, fortalte mannen at han litt lenger ned på stien hadde truffet to menn som leide hvert sitt dyr, den ene ei ku, og den andre en okse. De skulle til mannen på boplassen under åsen med dyrene, hadde de fortalt.

«Og det er vel deg?» spurte mannen.

Adalrik hørte ikke spørsmålet, han var alt på vei for å møte mennene, og ikke lenge etter kunne han leie dyrene inn på sin boplass. Kvinnen kom straks med et kar og begynte å melke kua. Hun hadde savnet melk, både til drikke og til bakingen av brød og lefser. Fremtiden var plutselig blitt lysere, syntes hun.

Også for Adalrik ble fremtiden forandret. Han husket hva «Den gamle» sa da han satt på stammen av det nedblåste tre på den lille åsen: «Når mannen fra syd kommer med dine dyr, skal du overlate din boplass til din sønn, og bygge boplass her.» Sønnen var gammel nok til å finne en kvinne og overta boplassen – tiden var kommet da han skulle etterkomme den gamles befaling.

Det var blitt langt på dagen da mennene kom med kua og oksen, og Adalrik invitert dem til å overnatte hos ham. Mennene takket, og mens kvinnen og jentungen forberedte et måltid, fant Adalrik fram skinnene han hadde samlet for betaling av kua. På grunn av oksen ble det noen flere skinn enn han hadde beregnet, men han hadde likevel skinn nok til å betale for begge dyrene.

Byttehandelen gikk greit, de ble snart enige. Byttemennene skulle videre, inn til den store boplassen, og Adalrik foreslo at de skulle la skinnbuntene ligge hos ham til de kom tilbake. Det ble til det, og da buntene var lagt inn i rommet for dyrene slo de seg ned på benkene rundt det enkle bordet utenfor huset.

Adalrik var spent på å høre nytte fra områdene i syd, og spurte om de kanskje også hadde vært over i hans hjemtrakter, og om han som kjente «Den gamle» visste noe om ham.

Byttemannen nølte litt, han så ned og virket litt usikker på hva hvordan han skulle svare. Adalrik forsto. «Den gamle» er død,» sa han.

Byttemannen så opp, så på Adalrik, og nikket. «Ja, jeg har hørt det,» svarte han.

Det ble stille rundt bordet. Adalrik ble fjern, forsvant inn i seg selv. Gutten tok fram bronsedolken han hadde fått av «Den gamle» og gled inn i minnenes verden. Kvinnen gikk inn i huset, og jentungen forsvant. Hun hadde også sine minner, og ville være alene med dem.

Byttemennene ble også tause. Den nye byttemannen kjente ikke «Den gamle», men han skjønnte at mannen han var i følge med kjente den døde, og så spørrende på ham. Denne forsto det tause spørsmålet, men sa bare at «Den gamle» og hans menn en gang hadde reddet livet hans.

Adalrik, som igjen var med, gikk inn i huset og kom litt etter tilbake med sverdet han hadde fått av byttemannen, og fylte ut historien. Mannen som kom med oksen, tok sverdet, kjente på eggen og spissen, og svingte det rundt i luften noen ganger.

«Det er et bra sverd,» sa han til Adalrik, «like bra som han du har fått av. Han er ærlig og beskjeden, en du kan stole på.»

Han ga sverdet til Adalrik, som la det på bordet mellom dem.

«Jeg har forstått det,» sa Adalrik.

Han så på byttemannen.

«Nå skal du få et oppdrag til.»

Så fortalte han at «Den gamle» mange ganger hadde snakket til ham uten å være til stede.

«Så langt tilbake jeg kan huske tilbake har «Den gamle» vært med meg, advart meg når det har vært fare på ferde, og gitt meg råd når jeg har stått foran valg. Ikke slik å forstå at han har stått ved siden av meg og snakket, nei, det har vært på en annen måte. Han har snakket inne i meg, men allikevel har jeg hørt stemmen hans, klar og tydelig.»

Han så på byttemennene, vurderte hvordan de forholdt seg til noe som for de fleste høres usannsynlig ut. Men de så ikke nedlatende og tvilende ut, det virket som de var oppriktig interessert i det han fortalte, og han fortsatte.

«Tidlig i vår, da jeg på en tur i jaktterrenget mot nord, kom jeg fram til en ås med utsikt over et fantastisk landskap. Da jeg hadde satt meg på stammen av et nedblåst tre for å nyte utsikten, snakket han til meg igjen.»

Adalrik så på sønnen, og fortsatte: «Den gamle» sa at når mannen fra syd kommer med ku, skal jeg overlate min boplass til deg, og bygge ny boplass for meg selv og din mor der jeg da var.»

Han fortalte ikke at «Den gamle» også hadde sagt han skulle bli høvding at hans etterkommere skulle bygge boplasser med hus, og at en av dem skulle bygge hus for en ny gud. Det var her og nå som var viktig, det andre hørte fremtiden til. Dessuten skjønte han ikke det med den nye guden, og trodde at heller ikke at byttemennene ville kunne forklare det.

Fortsatt henvendt til sønnen, fortsatte han: «Jeg har alltid fulgt den gamles råd og veiledninger, og hatt nytte av det. Jeg skal gjøre det også nå, og det betyr at når jeg har min nye boplass ferdig skal du overta denne. Din søster har jeg funnet boplass til, i glenna ved ilen, men hun er for ung til sammen med en mann å bygge den. Når min nye boplass er ferdig, og din mor og jeg flytter til den, skal din søster derfor være igjen hos deg og gjøre en kvinnes arbeid til du finner din kvinne, og hun sin mann.»

«Og her er deres nye oppdrag,» sa han til byttemennene. «Jeg vil at dere på neste tur nordover tar med ei ku og en sau hver, korn og en vev til kvinnene. Blir det for mye for dere, få med en mann til. Jeg skal ha skinn nok til dere alle.»

Mennene svarte at de skulle ta med både kuer, sauer, korn og vev, men de kunne ikke si når de kom tilbake. De klarte kanskje en tur til dette året, men det var mulig han måtte vente til neste vår, og Adalrik aksepterte det.

Neste dag fortsatte byttemennene innover stien mot det lange neset og boplassen innerst i fjorden, og Adalrik, kvinnen, sønnen og datteren gikk til den nye boplassen. Han gledet seg til å vise fram åsen og utsikten, og planlegge boplassen.

Den nye boplassen

Korteste vei til den nye boplassen var over åsen og sletta med bekken. Jentungen ville imidlertid innom sin boplass og vise den til moren. Det ble nesten samme vei, bare noe lenger.

Framme ved glenna hvor hun skulle bygge hus og rydde for åker, gikk de først opp til Solaks grav. Tova var ofte der, satt ved røysa og tenkte på alle turene de hadde hatt sammen, og alt han hadde lært henne. Hun var forundret over hvor nær han føltes når hun satt ved røysa, som om han var der. Hun syntes også hun fikk ideer og svar på spørsmål hun bar på. Hun hadde forstått på Adalrik at han hadde en slags kontakt med «Den gamle», og undret om hennes følelse av at Solak var med, var noe av det samme.

Da Tova hadde fortalt hvor hun skulle huset og rydde den første åkeren, fortsatte de mot Adalriks nye boplass, og da de passerte bekken på sletta, fortalte Adalrik at den skulle være grensen mellom hans nye boplass hennes boplass når hun hadde flyttet dit.

De var straks etter inne i skogen på den andre siden av sletta, og mens de fortsatte opp gjennom skogen, fortalte han om sine planer om å lage en boplass lik de han så syd for den gamles høvdingområde da han en gang var der. Hver boplass hadde store områder hvor det var kornåkrer og beite for mange dyr, og det var mange hus på hver plass. Noen boplasser var også så store at noen av beitemarkene lå langt fra husene, og der var det et mindre hus hvor en sønn

eller datter fra den store boplassen bodde. De eide ikke disse små plassene, alt hørte til den store boplassen som hele familien eide sammen. Han hadde også sett en boplass som var større enn de andre, og det ble fortalt at der bodde høvdingen over alle boplassene, og at det på en høyde nær høvdingens hus var en offerplass for alle boplassene han var høvding over. På den høyden kom også alle boplasslederne sammen for å dømme eller megle hvis det ble uenighet mellom folkene i høvdingens område.»

Mens de pratet var de kommet ut av skogen, og så ut over den krattbevokste sletta mot åsen.

«Der ligger åsen hvor «Den gamle» fortalte at jeg skulle bygge ny-boplass,» sa Adalrik og pekte på åsen. Så snudde han seg og pekte mot nord, på en lav høyde som begynte i skogkanten.

«Der skal jeg ha min offerplass, hvor jeg skal ofre til solen.»

«Kom,» sa han, og begynte å gå mot åsen. «Dere må se utsikten fra åsen, og så skal jeg vise dere hvor jeg skal bygge huset.»

Med Adalrik foran tok deg seg fram gjennom krattet på sletta, og sto snart på åstoppen. Det var klar himmel, og av tåka som hadde ligget lavt og klam da de startet på turen, var det igjen bare noen svake striper over elva i den dype ravinen isen hadde pløyd da den for lenge side gled sydover. Landskapet foran dem var imponerende, skogpartier vekslet med åpne sletter som i blant ble stykket opp av raviner som fortsatte mot der de visste elva strømmet nedover med stryk og fosser.

Under den lave åsen var det en liten slette, som mot syd og vest gled over i et svakt fallende terreng. «På en lille sletta under åsen skal jeg bygge hus,» sa Adalrik, «og i terrenget nedenfor, mot sol og lys, skal jeg så korn. Og på slettene bak oss og mot øst, er det fine beiter for mine dyr.» Han ble fjern i blikket, minnet om den gamle dukket opp, og han følt at han igjen var med.

«Den gamle» er her,» sa han.

Kvinnen og gutten så undrene på ham, men jentungen smilte litt. Hun forsto, hun følte også den gamles nærvær.

Urgård og høvdingsete

Adalrik fulgte den gamles råd, han overlot sin første boplass til sønnen, bygde ny boplass på stedet «Den gamle» hadde påvist, og viet høyden mot nord til offerplass for solguden. Han tenkte i blant på den gamles spådom – at han skulle bli høvding over mange boplasser – men skjøv hver gang tankene fra seg. Like lite som han forsto at det skulle komme en ny gud, forsto han det.

Byttemennene kom som avtalt med flere dyr. De hadde også med kornet som Adalrik hadde bedt om. Det var mer enn han hadde bruk for, og Hagi, som hadde bygd ny boplass på stedet de valgte, fikk korn til en åker.

Flere av boplassmennene hadde blitt interessert i Adalriks tamdyr og «kornproduksjon», og etter hvert ryddet de glenner langs elva og innover i skogene mot øst og nord, bygd hus og skaffet seg tamdyr og korn. De jaktet og fisket fortsatt, men med dyr og åker ble de også jordbrukere. Til slutt var alle boplassene ved elva forlatt og ei «bondebygd» med gårder begynte å tre fram.

Boplassene som hadde ligget i utkanten av området Adalrik hadde lagt under sine to første boplasser, sin egen og jentungens, gled etter hvert som de ble fraflyttet inn i hans områder. Adalrik ble den største jordbesitteren i den vestlige del av det store eidet, og i kraft av det, og at han var klok, vis og den fødte leder, ble han tillagt en høvdingrolle. Ved konflikter mellom folkene i området, ble han ofte oppsøkt og bedt om råd og løsning på tvister. Det kunne noen ganger bli trangt om plassen på tunet foran huset, og han begynte derfor å samle folkene som deltok i tvistesporsmål på høyden han hadde viet til offerplass for solguden.

Adalriks boplass ble sentrum for hele hans høvdingområde, og sentrumsposisjonen ble forsterket ved at to gjennomgående ferdselsårer krysset hverandre i tunområdet. Da det senere ble ryddet boplasser i områdene sydøst for Adalriks gamle boplass, ble det en ferdselsåre også fra disse. Den kom opp skråningen fra det lavere liggende terrenget sydøst for høyden Adalriks boplass lå på, og fra toppen av skråningen fortsatte den over sletta og endte i tunet på boplassen.

På toppen av skråningen, i overgangen til sletta, ble det nytt gravsted for Adalriks etterkommere da det ikke var plass til flere graver på offerhøyden. Det ble to gravplasser, en på

hver side av veien, og de fremsto som symbolske portstolper til kjerneområdet innenfor med høvdinggård, tingsted og offersted. Senere, da det heller ikke på disse to gravplassene var plass til flere graver, ble det ny gravplass syd for tunet. På alle tre gravplassene ble det både usynlige graver, gjemt i bakken uten haug, og synlige med haug. Mange av haugene var store og vitnet om at mektige personer hadde etterfulgt Adalrik som høvding over stort område og mange folk.

Da Adalriks første boplass ble utvidet helt til elva, ble det ryddet flere glenner. Glennene ble brukt som slåtteland, for sanking av gress til vinterfor, og til beite for dyrene. Det ble bygd hus i glennene, enten for lagring av vinterfor, eller som kortvarig oppholdssted for folkene som melket og passet dyrene.

Da Adalrik bygde hus på den nye boplassen, var det bare for ham selv og kvinnen. Datteren skulle jo bli igjen hos broren når han overtok farens boplass. Men det ble flere barn, som etter hvert giftet seg og fikk barn. De måtte også ha hus, og med stor boplass fulgte også trelles og tjenere som måtte ha tak over hodet. Det ble bygd flere hus på sletta under åsen, men til slutt var den full av hus.

Noen måtte flytte, og det begynte med at en av sønnene med sin familie flyttet til huset i glenna mellom offerhøyden og vika av elva, som var nordgrensen for Adalriks boplass. På denne tiden hadde man begynte å sette navn på boplassene for å skille dem fra hverandre, og fordi denne glenna lå nedenfor offerhøyden, gudenes høyde, fikk den nye boplassen navnet *Guðin*, gudenes eng.

Navnet forteller at man nå hadde flere guder, men solen var fremdeles hovedguden, og den gamle steinringen som viste hvor solen sto opp ved sommersolhverv, lå fortsatt på sin gamle plass – midt på offerhøyden. Denne steinringen hadde sin egen historie, en eiendommelig historie som hadde fulgt generasjonene, og fremdeles ble husket av noen av de gamle.

Offerplass og solring

Historien fortalte at langt tilbake kom det en mann vandrende etter stien fra øst. Han ble tatt vel i mot av høvdingen på boplassen under åsen, og bespist. Han hadde reist langt, fra et land langt i syd. Han fortalte at det der var store boplasser med mange hus, at de på de store boplassene hadde trelles, at det var små konger som kriget med hverandre, om jakt, fangst og fiske, om den store guden og de andre gudene de dyrket på offerplasser og hva de ofret til gudene. Mye av det han fortalte var ukjent for folkene på boplassen, men den store guden, solen kjente de. Den var jo også deres gud.

Da folkene på boplassen fortalte at de på høyden hvor de hadde slektens gravplass, også hadde en offerplass hvor de ofret til solguden, ba mannen om å få se denne plassen, og ble tatt med på offerhøyden.

De viste ham først den store gravrøysa i nordenden av høyda, og fortalte at der lå han som ryddet den første boplassen, der hvor høvdingens tun lå. En historie som hadde vandret fra slektsledd til slektsledd berettet at han var sønn av en stor høvding i et land langt i syd, at denne høvdingen ble kalt «Den gamle», og at han hadde spådd at en etterkommer av ham som ryddet den første boplassen skulle bygge hus for en ny gud.

Den fremmede ble imponert over utsikten fra offerplassen, mot nordvest, hvor de kunne se elva, og de fjerne åsene i vest, nord og nordøst. De hadde lagt offerplassen på riktig sted, sa han. En offerplass skal ligge i en lund i skogen, eller på en høyde. Han var imidlertid ikke fornøyd med at selve offerplassen ikke var markert på annen måte enn med litt rydding.

«Dere må sette opp en steinring rundt plassen, og en av steinene må stå mot der sola står opp den lengste dagen om sommeren, sa han. «Og alter til ofring må dere ha,» la han til og pekte på midten av offerplassen. «Der skal dere bygge et alter av stein.»

Mannen så at mennene og kvinnene rundt ham virket litt usikre, at dette var nytt og ukjent for dem. Han foreslo at han skulle hjelpe dem å lage en riktig offerplass, og da noen nikket samtykkende, fortsatte han: «I sentrum av den rundingen dere har ryddet, lager vi et alter. Det er stein nok rundt her til det. Når steinene er samlet, og alteret bygd, finner vi like store steiner som vi setter i en ring i utkanten av feltet dere har ryddet.»

De hadde også fortalt den fremmede at det på høyden ikke bare ble ofret til guden, men at man der også løste tvister mellom folkene i høvdingområdet, og den fremmede bestemte at

ringen derfor ikke skulle lages av opprett stående steiner, men lave, runde steiner de kunne sitte på.

Det varte ikke lenge før det lille alteret var ferdig, og de begynte å lete etter steiner til ringen. Det tok tid, de måtte lete også i området utenfor offerhøyden, og først to dager senere var åtte like steiner dratt fram på offerhøyden.

«Steinene skal ikke bare legges slik at de danner en ring,» forklarte den fremmede da de skulle begynne å plassere steinene. «Vet dere hvor sola står opp den lengste dagen i året?»

Flere av mennene pekte i samme retning.

«Over den,» sa en av mennene, og pekte på ei furu. «Over furua og åsen langt der borte kommer sola opp den dagen hun er lengst oppe.»

«Det er bra,» sa mannen. «Da legger vi den første steinen slik at den linjen vi får når vi sikter fra alteret mot furua passerer over senter på steinen. Da vet dere siden at når dere står ved alteret og sikter over sentrum på steinen, ser dere stedet hvor sola kommer opp den dagen den står høyest på himmelen. Når denne steinen er plassert måler vi avstanden fra sentrum på alteret til sentrum på steinen. Denne avstanden bruker vi så til sentrum på de andre steinene, som med lik avstand mellom dem legges i en ring rundt offerplassen. Når sirkelen er ferdig lagt har dere markert deres hellige offerplass, plassen hvor dere også løser tvister dere mellom.» Fra den dagen ble plassen kalt Offeret.

Det ble stadig flere folk på sletta under åsen, og nok en gang måtte en familie flytte ut. Sletta mellom åsen bak Adalriks boplass og offerhøyden grenset i øst til en askeskog som fortsatte ned i en ravine. I askeskogen var det en stor glenne hvor det ble dyrket korn og skåret gress til vinterfor. I denne glenna ble det bygd hus for familien som flyttet ut, men heller ikke nå ble det egen boplass, også denne tilhørte slekta. Denne plassen fikk også navn, og på grunn av askeskogen rundt den ble navnet *Askeimr* – boplassen i askeskogen.

Ny gud og ny kult

Da de første store gårdene – urgårdene – ble delt opp i mindre bruk for sønner og døtre, hadde allerede noen flere ganger reist ned elva og over havet til landene i syd for å bytte til seg eller kjøpe det de hadde behov for, ikke bare nyttegjenstander, men også saker til pryd og glede.

Men de som fartet slik kom ikke tilbake med bare bruks- og nyttegjenstander. De fortalte også om skikker som var ukjente, og en dag kom en mann tilbake fra en reise og fortalte at der han hadde vært dyrket man en ny gud, en gud som ble kalt Kvitekrist, og at han ble tilbedt i et lite hus som var bygd på den gamle offerplassen.

I dette huset ble det brent lys, man drakk vin av et beger og spiste noen små flate rundinger av tynt brød. Han som delte ut vin og brød var kledd i en lang kjortel med kors på brystet, og han snakket et språk som ingen forsto. Hvordan denne guden så ut visste han ikke, han var ikke synlig for et menneskes øye. Denne guden ble menneske som ble korsfestet og døde, men sto opp fra de døde, og reiste til et sted som ble kalt himmelen. Fra da var han en gud igjen, hadde det blitt fortalt.

«Huset denne guden blir tilbedt i, må da være himmelen,» fastslo en som hørte på fortelleren.

Mannen kunne ikke svare på det. Han hadde ikke forstått alt han hadde hørt, men han husket noen av kravene denne guden stiller til menneskene, krav som er strenge og vanskelig å etterleve.

«Han forlanger at vi skal tro på ham selv om vi ikke kan se ham, vi skal forkaste alle de gamle guder, vi skal rive hovene og slette offerplassene, og til bestemte tider tilbe ham. Han forbyr gravlegging i haug på gården, og forlanger at de døde skal gravlegges på et bestemt sted som er viet til ham. Han har også fastsatt bestemte tider for tilbedelsen av ham, og at det bare utvalgte personer skal lede tilbedelsen. Det var også blitt forbudt å sette ut barn, det var forbud mot å sitte på stamfarens grav og lytte etter råd, og det var ikke lov å gravlegge udådsmenn og menn som har tatt sitt eget liv på den signede gravplassen. Der skal bare de som er død i den nye tro gravlegges.

De fleste tok disse alarmerende nyheten med ro, disse nye skikkene gjaldt langt der syd, og de var derfor ikke selv berørt av dem. De visste ikke da at de snart skulle bli stilt over de samme kravene, bli delaktig i den revolusjonen som allerede var i gang syd i Viken, området de tilhørte.

Fra Danmark var de kommet, danskekongens soldater og biskopen av Bremens misjonærer, for å tvangskristne de stridige nordmennene i kystbygdene.

De kom ikke til de indre bygder, men kort tid etterpå kom en norsk konge, Olav Trygvesson, til Viken og fortsatte misjoneringen. Han kristnet også med tvang, og da han nord i skogsbygdene møtte protester og motstand, drepte, lemlestet eller forviste han de som ikke ville ta ved den nye kult.

Kongen ble borte, men misjonærene fortsatte å komme. De kristnet ikke med tvang. Fra den tidligere kristningen ute i Europa visste de at hvis de fikk den mektigste mann i et område til å ta ved den nye kult, fulgte alle hans folk og hele allmuen med. De oppsøkte derfor den mektigste mannen i området de kom til, og forsøkte å overtale ham til å avsverge den gamle tro, og ta ved den nye kult. De visste også at vanligvis lå hov eller offerplass på hans gård, og ved å kristne ham og få ham til å bygge kirke, fikk de også fjernet det hedenske kultstedet.

Biskopen

En dag kom en misjonær – en biskop – opp den store elva. På en tange på vestsiden av elva, litt ovenfor der den var på det bredeste, lå det en stor gård som var synlig helt fra der elva lenger ned delte seg i to løp. Gården hadde mange hus, og han forsto at det der bodde en stor og mektig mann.

Framme ved enden av tangen gikk han i land, og litt senere var han inne på tunet på gården. Han hadde gjettet riktig. Det var en stor gård, området's urgård, han var kommet til, og mannen på gården var området's mektigste mann og rådet over gårdene i landskapet nedover langs elva, og i de skogkledde åsene mot syd og vest.

Den mektige mannen hadde av folk som reiste etter elva flere ganger hørt om den nye kult, han kjente den nye guden, og lot seg, sammen med alle folkene i hans område, overtale til å avsverge åsatroen og bygge kirke for den nye guden. Det hadde vært hov på gården, men av det var bare døra igjen. Den ble en gang gravd fram av leirraset som tok hovet. Døra var like god, og med ny lås og nye beslag kunne den bli kirkedør, mente biskopen, og rensset døra med å stenke den med vievann.

Kirken som ble bygd etter biskopens besøk ble populær. Lenger fram i tiden hadde den tiende fra mange gårder, alterkalk fra 1200-årene, kirkeklokke som nå brukes under den årlige sommergudstjenesten på kirketomta, treskulpturer, altertavle forært av major Folckersahm i 1701, messehagel, lysstaker m.m.

Vedlikeholdet av kirken ble etter hvert dårlig. Sogneprest Rasmus Fleischer (1772-82) forrettet kun en gang i Skög kirke. Den var da så forfallen at det ikke oftere kunne holdes gudstjenester der. Det var siste gudstjeneste i Skog kirke, som deretter ble sauefjøs.

Biskopen reiste videre oppover elva, og der den smalnet og litt etter gikk over i et smalt sund, gikk han i land for å fortsette misjoneringen. Ved elvekanten begynte en sti som tydelig var mye brukt. Det var også dype spor i terrenget etter slep, trolig båtslep, tenkte biskopen. I området var det flere store gårder, og han kalte sammen eierne av gårdene, la fram for dem sitt budskap om den nye gud og den nye religion. Som lenger ned i elva, var Kvitekrist og den nye religion kjent også her, og alle avsverget den gamle tro og biskopen stiftet en menighet, og det ble bygd en liten kirke.

Vi har faktisk også et lite «bevis» på at det en gang i misjonsperioden var en biskop fra Ribe i Eidsberg. Under et restaureringsarbeid ved Eidsberg kirke ble det funnet en stein med runeinnskriften *ODINKAR*. Dette er interessant for det er kjent at Olav den hellige inviterte biskop Odinkar fra Ribe til å drive misjonsvirksomhet i Viken.

Det er vel da ikke usannsynlig at *ODINKAR* er «munken» som ifølge sagnet bygget den første kirke i Eidsberg. At hans navn er hugd inn i en stein fra den første steinkirken på stedet, den romanske kirken fra andre halvdel av 1100-tallet, bekrefter muligens det, og kan bero på, som det er foreslått, at man på den måten ville minnes den første kirkebygger i bygda.

Etter stiftelse av menighet og bygging av kirke vandret biskopen videre etter ferdsselsåren mot det store vannet som begynte der eidet slutt. Et stykke inne på ei stor slette tok av en velbrukt sti som fortsatte vestover. Han valgte å følge den, og en stund etter sto han på en ås hvor det var flere gravhauger og to steinringer.

Stien delte seg der, en fortsatte nordvestover inn i en skogkledd åsrygg, og en gikk rett mot vest, med retning mot tre gårder. Han valgte å fortsette etter åsryggen, fordi stien der så ut til å være mest brukt. Langs stien lå det en mengde gravhauger, en blanding av store og mindre huager. Det var ikke gårder innover åsryggen, og han forsto at haugene var lagt der for at de døde skulle kunne følge med på ferdslen. Fra åsryggen kunne han glimtvis skimte landskapet mot syd og vest. Det var et skogrikt område hvor det mellom skogpartiene vekslet med sletter, raviner og tun med hus.

Under åsen lå det en gård, og da han i nordvestenden av åsen kom ut av skogen, lå det etter hverandre to gårder. Den siste gården, som lå nesten nede ved elva, så ut til å være den største, og han bestemte seg for å gå fram til den. Kanskje det var en storkar der, en med innflytelse på folkene i området?

Gården, som ble kalt *Huðir* fordi den lignet en utbrettet dyrehud, var ikke så stor som den hadde vært tidligere. På gårdens grunn, var det gjennom tiden ryddet flere gårder, men mannen på hovedgården var fremdeles en mektig mann i området.

Biskopen ble tatt vel i mot av gårdeieren, men fortalte ikke med en gang hvilket ærend han hadde. Han ville først vurdere mannen. Biskopen var i ukjent område, visste ikke hva slags folk som bodde her langt inne i skogene, og måtte være litt forsiktig. Han hadde hørt fortalt at Olav Trygvesson hadde møtt gjenstridige og farlige folk innover i skogene da han misjonerte. Han fant imidlertid ut ganske snart at folkene på gården var fredelige, og da han ble invitert til å overnatte, takket han for det.

Etter kveldsmåltidet fortalte han at han var biskop og var ute på misjonsferd. Han skjønnte at gårdeieren ikke forsto helt hva han snakket om, og fant at han måtte berette om den nye guden og den nye kult. Han berettet så enkelt som mulig at de gamle gudene ikke var ekte guder, at de var bare skikkelser som menneskene hadde fantasert fram. Det var heller ikke sant, sa han, at disse gudene kunne hjelpe menneskene når de var i nød, stille stormer og helbrede sykdommer.

«Men min gud, Kvitekrist, kan alt det,» sa han. «Han kan stille stormer, han kan gå på vannet og han vekker opp døde. Han ser alt, han kan alt, og han vil menneskene bare vel.» Han fortalte fra bibelen, refererte fra bønnebøker og siterte fra salmer, og til slutt var gårdeieren overbevist om at han burde forkaste alle de gamle, ofte sviskefulle og grusomme gudene, og sverge den nye guden troskap.

«Men alle dine folk må også forkaste den gamle hedenske vranglære,» sa misjonæren. «Tror du de vil det.»

«De gjør som jeg gjør,» svarte mannen, og det gikk som han sa. Dagen etter fulgte hele slekten og folkene deres med over til den nye kult.

Det var ikke så mange folk i området at biskopen så behovet for en kirke, men fordi en hovedferdselsåre fra områdene i øst til den store boplassen innerst i fjorden passerte forbi gården, fant han at et veikappell var ønskelig, et bønnehus hvor de veifarende kunne gå inn og be om beskyttelse på ferden videre. Gårdeieren lovet å bygge et slik hus, og etter en tur i området ble det bestemt å legge det på en hole ut mot elva. Det lokale navnet på holen ble etter en tid Kjerkeholen.

Da biskopen skulle vandre videre foreslo gårdeieren at han skulle ta stien som gikk sydover.

«Litt inne i området du ser over evja der borte, bor en høvding. Får du overtalt ham til å glemme de gamle gudene og gå over til din gud, følger mange med. Han er en stor høvding med stor slekt, og rår over et stort område som strekker seg helt til elva,» sa gårdeieren.

Biskopen og høvdingen

Biskopen fulgte rådet av mannen på Huðir, og etter å ha passert evja kom han fram til en liten bebyggelse, bare to små hus med en kornåker, og et beiteområde med to kuer og noen sauer. Han så ikke folk der og fortsatte. Straks etter var han oppe på en høyde med ei stor steinrøys, noen gravhauger, de fleste små og uanselige, og på midten av høyden en steinring. Han forsto han var på en storgårds gravplass og områdets offerplass, og at han snart var framme på høvdingens gård. Han fortsatte og kom ned på ei slette. Til venstre skimtet han noen hus i ei glenne i askeskogen, og rett fram, på den andre siden av sletta, en lav ås. Bak åsen må gården være, tenkte biskopen og fortsatte. Det stemte, da han kom opp på åsen så han ned på ei lita slette som var full av hus og folk som arbeidet.

Han gikk ned fra åsen og inn på tunet. En stor kraftig og myndig mann kom mot ham, hilste ham velkommen og spurte om det var noe han kunne hjelpe ham med. Biskopen svarte ikke med en gang. Han hadde stått overfor mektigere menn enn denne gårdeieren langt inne i skogene, men fant raskt ut at dette var en mann av klasse. Øynene fortalte at han var stolt, klar over sin egenverdig, men samtidig også vennlig og ærlig.

«Takk for vennlig mottagelse,» svarte biskopen. «Jeg skal fortelle deg hvorfor jeg er kommet, men kan vi ikke sette oss på den krakken der først, jeg er sliten etter en lang reise?» Han nikket mot en krakk inn til veggen på hovedhuset. De satte seg og misjonæren pustet lettet ut. Han måtte ha litt tid til å tenke seg om, planlegge hvordan han skulle framføre sitt ærend og budskap. De han hadde møtt tidligere var, selv om de rådde over mye folk, enkle personer som lett kunne overtales med et forenklet budskap. Men for denne mannen måtte budskapet være klart i alle detaljer, han syntes å være intelligent, og hadde da sannsynligvis evner til å resonere fornuftig. Biskopen visste det var farlig. Det var nemlig detaljer i den nye kult som kunne kullkaste budskapet hvis det ikke ble forklart på kirkens vis. Deler av budskapet var selvmotsigende, og en våken lytter kunne bruke selvmotsigelsen slik at budskapet fremsto som fantasier og eventyr, utklekket i forskrudde personers hjerne.

Høvdingen hadde et lite smil i øynene. Han hadde vært i landet i syd flere ganger, og kjente den nye religion. Han visste også om misjonsvirksomheten i Viken, og han hadde forstått med en gang den fremmede kom inn på tunet hvilket ærend han hadde. Han var ikke kledd i klær prester og biskoper vanligvis brukte, og korset som hang i et kjede på brystet, hadde han heller ikke. Det vil si – ikke synlig. Høvdingen hadde fått et lite glimt av det i det kappen åpnet seg da han bøyde seg og hilste.

Høvdingen bestemte seg for å hjelpe biskopen. Han fortalte at han forsto hvorfor han var kommet, og at kjente budskapet han hadde med seg.

«Jeg kjenner den nye kult, og den nye gud er ikke ny for meg,» sa han. «Ja, jeg har visst om ham helt fra barndommen,» la han til.

Biskopen var forbauset. «Det forstår jeg ikke, den nye kult var jo ikke kjent her da du var barn?»

«Nei, den var ikke det, men min slekt har alltid visst at en ny kult og en ny gud ville komme,» svarte Adalrik.

Så fortalte han biskopen at en historie gjennom århundrer hadde vandret fra generasjon til generasjon i slekten, en historie som berettet at en etterkommer av han som ryddet gården skulle bygge hus for en ny gud når han kom. Det het at slektens stamfar hadde spådd det.

«Stamfaren ble kalt «Den gamle», han hadde boplass i landet du kommer fra, han var høvding for en stor stamme, han var meget klok og han snakket med usynlige ånder. Etter hvert som jeg under reiser i ditt land lærte den nye kult å kjenne, forsto jeg at den var den spådde gudens kult, og at jeg, eller min nærmeste etterkommer, skulle ta mot den, overtale våre folk til det samme og bygge kirken «Den gamle» spådde. Biskop, du er for sent ute med din misjonsvirksomhet, «Den gamle» gjorde den for deg for århundrer siden.»

Og han fortsatte: «Jeg, min slekt og våre folk skal ta mot den nye kult og hedre din gud, men det er ikke nok. Jeg så i ditt land at det var messer, det var seremonier ved dåp og gravlegging. Vi kan ikke klare det selv, jeg og ingen av mine folk kjenner til slikt.»

Biskopen så forbauset på ham. Han var overrumplet, visste ikke riktig hvordan han skulle takle dette, og hvordan han etter dette skulle legge fram sitt budskap. Han fiklet litt med korset han hadde tatt fram, og så opp på himmelen, som om han søkte hjelp derfra. Etter en kort stund så han på høvdingen, og talte.

«Vi biskoper har tillatelse til å lære opp en ukyndig person så mye at han kan framføre en enkel messe på latin. Hvis du tillater det skal jeg være her så lenge at jeg får lært deg å framføre de nødvendige deler av en messe, å døpe og å signe den døde i hans grav. Når jeg kommer tilbake til mitt land skal jeg finne en prest til deg, og sende ham hit. Du skal forplikte deg til å la denne presten få litt jord, en ku og litt såkorn. Du skal holde ham med klær og sko, og til han får avlet nok til å fø seg selv, skal han spise ved ditt bord. Som motytelse til dette skal han som dine trelles og tjenere arbeide på gården og dine jorder i den utstrekning det ikke hindrer ham i hans gjerning som prest.

Biskopen så på høvdingen. «Kan du godta det?»

Høvdingen reiste seg, og rakte hånden til biskopen.

«Det er en avtale, biskop. Jeg skal i dag sende bud til hele slekten og alle andre i mitt høvdingområde at de kommer hit i morgen, forkaster de gamle guder, tar ved den nye kult og ønsker den nye gud velkommen.»

«Er det så enkelt,» spurte biskopen.

«Ja, så enkelt er det,» svare høvdingen. «Etter reiser til ditt land i syd har jeg fortalt mine slektninger og mine folk hva jeg har sett og hørt. Alle vet noe om den nye gud og den nye kult. Dessuten har alle i min slekt, som kjenner den gamles spådom, vært forberedt på at når tiden var inne for det, ville det komme en mann og for å fortelle om ny gud og ny kult. Når du reiser videre, biskop, råder den nye kult i hele mitt høvdingområde.»

Etter denne samtalen gikk høvdingen og biskopen opp i åsen over tunet og tok ut stedet hvor den signede gravplassen og kirken skulle ligge.

Det gikk som høvdingen sa, alle tilkalte kom neste dag. Etter at biskopen hadde innledet med en bønn på latin, fortalte han om sin gud og den nye kulten, og ba alle avsverge alle de gamle hedenske guder og skikker. Da alle hadde lovet det, døpte han dem, vigslat den nye gravplassen. sa at fra da var det forbudt å gravlegge i haug på gården. Alle skulle nå gravlegges på den vigslede plassen, og der skulle også kirken bygges.

Da alle hadde gått hjem begynte høvdingen og biskopen å planlegge kirken som skulle bygges. Det var raskt gjort, høvdingen hadde på sine reiser sydover sett slike små kirker, og visste hvordan de var bygd.

Nær 200 år senere ble det bygd ny kirke, og den lille trekirken ble revet. Den nye kirken ble bygd av nøyaktig tilhugde, rettvinklede steiner, og ble århundrer senere, etter at den var revet, berømmet som en av de fornemste i Osloegnen.

Biskopens møte med åsatroen

Biskopen skulle misjonere flere steder nedover langs elva før han dro over havet til hjemlandet i syd, og da den midlertidige presteordinasjon var utført tok han derfor farvel med høvdingen. Fordi han skulle fortsette misjoneringen nedover på andre siden av elva, gikk inn på stien som førte til det nederste overfartsstedet.

Etter en stund kom han inn i en skog hvor det i et åsparti lå mange gravhauger. Han forsto at han nærmet seg en større gård, og straks han var ute av skogen så han på sletten foran seg en samling hus. Det var ikke så mange som på høvdingens tun, men de mange dyrene som beitet i området viste at gården var større enn de vanlige gårdene han hadde passert til da. Stien fortsatte i retning husene, og han var snart inn på tunet mellom dem.

Som på høvdinggården ble han møtt av en mann som så ut til å være den fremste på gården. Da biskopen presenterte seg og sa i hvilket ærend han kom, så ikke mannen forbauset ut, men heller litt brysk. Biskopen begynte derfor ikke med en gang å fortelle om den nye gud og kult, og det viste seg å være en klok beslutning. Mannen fortalte nemlig at han hadde hørt om biskopens virksomhet i området, og la ikke skjul på at han og hans folk ikke ønsket å svikte Åsatroen og de gamle guder.

«De gamle guder har vært gode mot oss, og vi akter å fortsette med ofring til dem i det lille hovet vårt, som også har gitt navn til gården.» Han pekte på et lite hus på en høyde ved fortsettelsen av stien vestover. Mannen var med det ferdig med samtalen, han snudde og gikk.

En kvinne og en yngre mann var kommet til mens mannen pratet. Biskopen så at de følte ubehag av mannens oppførsel overfor gjesten, men de sa ikke noe. Torde ikke, trodde biskopen. Biskopen forsto at han var uønsket på gården, tok farvel med kvinnen og den yngre mannen, og gikk videre etter stien som fortsatte sydover.

To år senere ble presten på høvdinggården bedt om å rense hovet, og vie det til veikappell. Gårdeieren som ikke ville ta mot ny gud og ny kult var død, og enken og sønnen, som var til stede da biskopen og gårdeierens møttes, og som gjerne ville ønsket både ny gud og ny kult velkommen, kunne nå virkeliggjøre sine undertrykte ønsker.

Sønnen reparerte hovet, som hadde forfalt, og høvdingens prest rensset og viet bygningen til kapell. Samme dag som han viet og signet kapellet, døpte han også kvinnen, sønnen og deres folk.

Århundrer senere ble det ryddet husmannsplass der hovet, senere kapellet sto. Tradisjon om kirke på stedet var fortsatt levende, og plassen ble derfor kalt Kirkerud – rydningen på kirkeplassen

Hovgården og høvdingens gård grenset til hverandre, og hoveieren, som var missunelig fordi høvdingen hadde større gård og var mektigere enn ham, hadde benyttet en hver anledning til å lage bråk. Om et par av høvdingens kuer forvillet seg over i hans beiteområde, benytte han det for å starte krangel. Hoveierens kvinne og sønn mislikte dette, men det nyttet ikke å snakke til ham, forsøke å dempe gemyttet.

Høvdingen brød seg ikke så mye om den kranglete naboen, men da han ble invitert til å overvære vigsel og signingen av kapellet forsto han at enken ville normalisere forholdet mellom folkene på de to gårdene. Han sa derfor ja takk, og møtte fram med sin kvinne og den yngste av sønnene.

Han sa ikke hvorfor han tok med sønnen, men sønnen og hoveierens yngste datter forsto. De hadde lenge hatt et godt øye til hverandre, og i smug hatt stevnemøter. Nå kunne de kanskje vise offentlig hva de følte for hverandre? Hoveierens kvinne hadde også visst om forholdet, og sørget med de unge over at hoveieren aldri ville tillatt en slik forbindelse.

Høvdingens prest kjente også til de unges problem, og nå så han en mulighet til kanskje å ordne opp. Etter signingen av kapellet så han at enken og datteren sto og snakket med høvdingen og hans kvinne. Sønnen sto litt til tilbake for dem, for seg selv. Presten gikk bort til ham, tok ham i armen og førte ham bort til de andre. Presten tok del i praten en stund, men snudde seg plutselig til de to unge, enkens datter og høvdingens sønn, og sa med et underfundig smil: «Jeg håper jeg ser dere i kirken snart.»

Det var ikke tvil om hva han mente, og alle smilte til de unge.

Biskopen og kvinnen

Stien biskopen fulgte etter besøket hos gårdeieren med hov gikk inn i en skog, og etter å ha passert noen dype raviner kom han inn på et slettere parti hvor det lå noen gårder. Han fortsatte forbi dem, og etter å ha gått gjennom nok en skog sto han i utkanten av ei sletta som straks etter begynte å falle nedover mot elva. På sletta lå en samling rundt et tun. Han skjønte at overfartsstedet han skulle til var nedenfor gården, og gikk fram i tunet for å be om å bli satt over elva. Han tenkte også å spørre om få kjøpt mat, og hvile litt før han dro videre.

På tunet traff han en kvinne som vennlig tok mot ham, og tilbød akkurat det han hadde tenkt å spørre om – mat og hvile. Hun viste mannen inn i huset og ba ham sette seg mens hun lagde til noe han kunne stille sulten med. Biskopen satte seg ved det store bordet. På sidene av bordet var det krakker, men i enden av bordet, mot veggen, sto det en stor stol. Og over stolen hang det – til biskopens store overraskelse – et krusifiks.

Kvinnen var opptatt med å sette mat på bordet, men hun registrerte biskopens forbauselse. Da hun hadde satt fram et rikelig måltid og fylt ølkruset, satte hun seg i stolen under krusifikset. Hun smilte litt for seg selv, men sa ikke noe før biskopen var ferdig med å spise.

«At du på din misjonsferd inne i skogene her i nord, langt fra ditt land, skulle møte din herre og mester på veggen til en hedning, hadde du vel ikke ventet?»

Biskopen var vant til å møte alle slags mennesker og komme opp de underligste i situasjoner, og hadde lært seg å komme ut av dem på en anstendig måte. Men dette var nytt for ham. Han var, som kvinnen sa, reist inn i skogene i nord for å lære folkene der om den nye gud og kult, og så møter han denne guden på en gård som syntes å være styrt av en hedensk kvinne.

Kvinnen syntes litt synd på biskopen, hun forsto hans problemer med å takle denne uventede situasjonen, og fant at hun burde gi en forklaring på hvorfor det hang et krusifiks på hennes egg.

«Jeg vet du har vært hos høvdingen lenger nord, og han berettet sikkert for deg historien om den gamles spådom om ny kult og ny gud. Han fortalte sikkert også at historien gjennom århundrer er gjengitt fra generasjon til generasjon i slekten til den gamles etterkommere. Jeg vet ikke om han fortalte deg hvordan slekten kom hit, og hvordan det gikk videre. Menn er ikke så interessert i det. Det er derfor vi kvinner som tar vare på og fører historien videre til nye generasjoner. Hvis du vil skal jeg fullføre historien høvdingen berettet litt av.»

Hun så spørrende på biskopen, og da han nikket, fortsatte hun.

«Den gamle» han sikkert fortalte om, var høvding over mange stammer i landet du kommer fra. Da det begynte å bli trangt og mangel på jord til nye boplasser, dro to av hans sønner over havet til landet her i nord. De kom hit til det som nå er min gård. Den yngste sønnen bestemte seg for å bygge boplass akkurat her hvor mine hus ligger. Noen år senere ble han tatt av fossen nedenfor her, og ble aldri funnet. Men han hadde barn, og gården fortsatte i slekten generasjon etter generasjon. Jeg er en av etterkommerne etter han som druknet, og sitter derfor på gården i dag.

Den andre sønnen dro videre og bygde boplass lenger opp, under åsen der det nå er bygdeborg. Han ble ikke så lenge der, på en tur i skogene nord for boplassen kom han fram til ei stor glenne i skogen. Mens han satt og hvilte på stammen av et nedblåst tre, kom «Den gamle» til ham og fortalte at han der skulle bygge ny boplass, at han skulle bli stor høvding, og at en av hans etterkommere skulle bygge hus for en ny gud. Det fortalte sikkert høvdingen, og da har du vel forstått at din misjonering er i ferd med å oppfylle den gamle spådom.»

«Ja, det er riktig, høvdingen fortalte meg om spådommen. Men historien forteller ikke hvorfor du har et krusifiks på veggen. Det er ikke sagt at den «Den gamle» sa noe om krusifiks. Han kunne jo heller ikke det. Den historien høvdingen fortalte, og du nå utfyller, begynner jo lenge før den nye gud ble avbildet på krusifiks.»

«Det stemmer,» sa kvinnen, og fortsatte med å fortelle historien om krusifikset.

«Den stien du krysset like før du kom inn i tunet begynner der elva utvider seg til en stor sjø. Den går forbi her og fortsetter videre til det lange neset litt ovenfor bygdeborgen, hvor det er overfartssted. På den andre siden av overfartsstedet fortetter stien nordvestover og fram til den store boplassen innerst i den store fjorden. De fleste som kommer etter stien går forbi, men en gang kom en innom er og spurte om å få overnatte fordi det var blitt så langt på dagen. Han kom fra landet du kommer fra, og hadde mye å fortelle som var ukjent for oss her inne i skogene. Men alt han fortalte var ikke nytt. Da han fortalte om kulten i hans land og guden de dyrket, og at misjonærer snart kom til å føre den guden og kulten hit, klarte jeg ikke å la være å smile litt. Han så forbauset på meg, og spurte hva som var morsomt med det?

Jeg svarte at mye av det han hadde fortalt var nytt, men at en ny gud er på vei hit, ikke var nytt for meg. Jeg fortalte ham at slektens stamfar, som bodde i hans land, hadde spådd at en av hans etterkommere en gang i fremtiden skulle ta mot en ny gud. Det er nok den guden du prater om misjonærene kommer med. Tror du ikke det, spurte jeg.

Den fremmede så forbauset på meg før han svarte:

Jeg tror det er riktig, og derfor skal du få en gave av meg.

Han bøyde seg ned til skreppa som hadde satt på gulvet ved siden av seg, og tok opp en gjenstand fra skreppa. Gjenstanden var krusifikset på veggen bak meg.

Jeg har hørt at de skal være en kirke på den store boplassene innerst i fjorden, og tenkte å gi krusifikset til den. Men du skal få det av meg, men på en betingelse, sa han, og rakte meg det.

Jeg så nok spørrende ut, for han begynte å berette om gudesønnen som døde på et kors for å frelse menneskene. Mannen som henger på korset er guden i spådommen, avsluttet mannen.

Jeg takket for korset, og spurte hvilken betingelse som fulgte med gaven. Mannen fortalte at i landet han kom fra var det små kapell ved stier som blir brukt av mange, små hus hvor de som kommer etter stien kan gå inn for en liten bønnestund sammen med sin gud. Han hadde sett at stien han kom var slitt, og hadde forstått at det går mange folk forbi gården.

Han ville at jeg av trær fra min skog skulle lage bord til et kapell, og sette det opp ved stien for at folk som kommer her skal ha et sted hvor de kan takke for beskyttelsen så langt på sin ferd, og be om hell og beskyttelse videre. I dette kapellet skulle jeg henge krusifikset. Det var betingelsen,» avsluttet kvinnen.

Da biskopen hadde spist ferdig, gikk de ut og satte seg på krakken i vestveggen av huset. Sola var i ferd med å gå ned bak de fjerne åsene på vestsiden av elven. De siste stråler lekte med de to på krakken, og da kvinnen flyttet litt på krusifikset, lyste en refleks av strålene opp kvinnens ansikt.

«Det var en hilsen fra guden på korset,» sa biskopen, og korset seg.

Lenge satt de to på krakken i skumringen, den nye guds biskop og den hedenske kvinnen, oppslukt i sine tanker. Etter en stund snudde biskopen seg mot kvinnen.

«Skal du bygge et slikt kapell, et hus for den nye guden som kommer – guden din stamfar spådde?»

«Kapellet er allerede bygd, skal du bli med og se på det?» svarte kvinnen.

Hun reiste seg ivrig, og begynte å gå før biskopen fikk svart. Biskopen fulgte forundret etter. Det ble visst ikke slutt på overraskelsene her inne i de dype skogene. Litt opp i skogen kom stien biskopen hadde kommet inn i stien de fulgte. I hjørnet mellom de to stiene lå et lite hus. Biskopen hadde sett huset da han kom, men uten å legge noe spesielt merke til det. Det så ut som de andre husene på gården, bortsett fra at det var nyere.

«Her, i krysset av to ferdselsårer, fant mannen jeg fikk krusifikset av, at kapellet burde ligge. Ferdselsåren du kom er også mye brukt. Den går ned til overtartsstedet like her nede,» sa kvinnen.

De gikk inn i kapellet, som bortsett fra et par krakker, var tomt.

«Huset er stort nok til veikappell, men et kapell må ha et alter, og over alteret et krusifiks eller et kors,» sa biskopen.

«Alter kan jeg lage, og krusifiks har jeg,» svarte kvinnen.

«Nei, du skal ikke henge krusifikset her. Jeg har sett at det er et lite kunstverk du har på veggen. Det må ha kostet den gavmilde giveren mye penger. Her vil det bli stjålet. Du skal lage to kors av bord, det ene skal du henge på veggen bak alteret, og for at de som kommer her skal se at dette er et bønnehus, skal du sette det andre korset på taket.»

Biskopen tegnet korset for henne, proporsjonene var viktige fordi det var mange typer kors, og kapellet hennes måtte ha riktig kors. Det var ikke nødvendig å signe et veikappell, men på oppfordring av kvinnen gjorde han det likevel. Det ble liksom riktigere gudshus da, syntes kvinnen. Det var kanskje derfor stedet hvor det sto et veikappell, siden ble kalt Kjerkevollen.

Det var blitt for mørkt til at biskopen kunne vandre videre da de kom tilbake til gården, og kvinnen tilbød ham å overnatte. Det ble en kveld biskopen aldri glemte.

«Skjell falt fra mine øyne den kvelden,» sa han til en venn da han kom tilbake til hjemlandet.

I lyset av flammen fra den åpne grua og tyristikkene satt de lenge og pratet. Kvinnen fortalte om livet inne i de store skogene, filosoferte over tilværelsen, livet, sine tvil, og om sin tro på noe mer enn det som synes og høres.

Biskopen ble imponert over hennes kunnskaper, men kanskje mest over hennes usedvanlige evner til å resonere seg fram til svar på de mest komplekse problemer og spørsmål.

Biskopen var egentlig en nøktern og jordnær person, som hadde strukket seg langt når han hadde godtatt en usynlig gud med en sønn som var både menneske og gud. At de døde kunne snakke med de levende hadde han imidlertid liten tro på, og han hadde derfor tatt Adalriks påståtte erfaringer med «Den gamle» med forbehold. Under samtalen med denne kvinnen begynte han å vakle i forbeholdet. Hvordan kunne det forklares at et menneske som hadde vokst opp og levd hele sitt liv langt fra sivilisasjonen, uten tilgang på undervisning og opplæring, kunne tenke slike tanker og stille slike spørsmål?

Ikke minst ble han overrasket over slektens bilde av gud, som hadde vandret videre fra «Den gamle». At den offisielle guden, sola, var en avbildning menneskene kunne forstå, av en stor, usynlig og allmektig gud. Men hvordan kunne «Den gamle», uten kunnskaper om religion tenke slike tanker uten at de var innpodet i ham – av en stor gud?

Denne kvinnen var en etterkommer av «Den gamle». Var det «Den gamle», som gjennom sin fjerne etterkommer den kvelden hadde forelest for ham, og antydte svar og forklaringer på noen av hans ubesvarte spørsmål og noen av livets gåter? Biskopen grøss litt, tegnet i smug korset foran seg og prøvde med øynene å trenge inn i rommets mørke hjørner og kroker hvor lyset fra tyristikkene ikke rakk inn. Var «Den gamle» til stede under denne samtalen – og enda verre – var det han som stilte spørsmålene og resonerte?

Han fant det tryggest å avslutte samtalen, henviste til at han neste dag måtte over til den andre siden av elven og fortsette misjoneringen der. Kvinne var tydelig skuffet, hun hadde mange spørsmål hun hadde tenkt å stille biskopen, men hun var høflig, og nødet ham ikke da han ville gå til ro.

Neste dag tok de farvel, og en av kvinnens tjenere fulgte biskopen ned til overfartsstedet, og rodde ham over. Overfartsstedet som mange århundrer senere var sentralt i en sak om retten til å frakte over folk. I rettsaken ble det vist til at på Vammeli fra gammelt hadde vært flåte til slikt, og dommeren ga Rasmus og Sjøfar Kastdalen rett til å fortsette fergetrafikken: *Hvorfor for Rætt afsiges, at disse gaarder u-behindret af Grønsund maa have deres flaaede til Egen Nytte og andres Tieniste som den Kand behøves.*

Den første prest

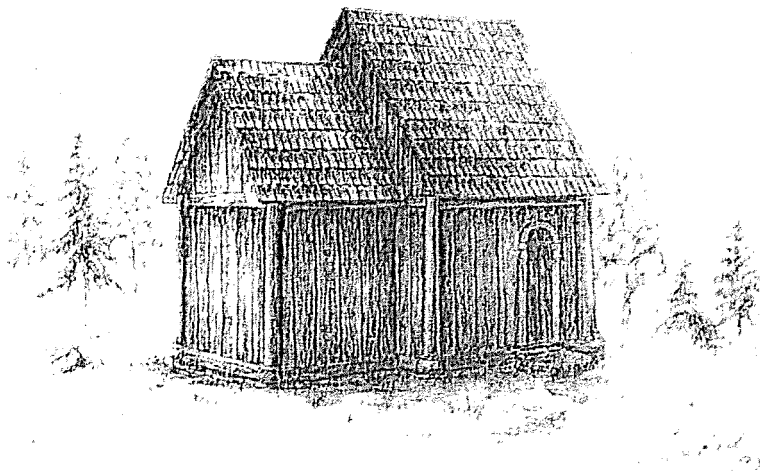
Biskopen hadde mye å tenke på under ferden videre neste dag. Han var forvirret, han var imponert, men også litt opprørt. Han var bedt om å reise til landet i nord, inn i de dype skogene, og forsøke å få de enkle menneskene som bodde der til å forstå den nye gud og den nye kult, og hvis det var mulig, få dem til å avsverge den gamle hedenske religion.

Oppdragsgiverne, kirkens høyeste dignitærer, hadde ikke noe tro på at han skulle klare å kristne de usiviliserte barbarene langt inne i Viken. De hadde hørt om Olav Trygvessons kristningsferd nordover i skogene, at han måtte bruke tvang, både henrettelser, lemlestelser og forvisninger ut av landet i forsøket på å omvende hedningene der inne, men de så at det var deres plikt å forsøke.

Det som gjorde ham opprørt, var at han på denne turen hadde oppdaget at hans oppdragsgivere satt på pidestaller, så høyt hevet over sine medmennesker at de ikke kjente dem, heller ikke hadde oppdaget at de var mer enn umælende kveg. Kveg de kunne skalte og valte med som det passet dem og kirken. De fleste han hadde møtt her inne i de dype skogene var vennlige, mange av dem var usedvanlig kloke, noen meget intelligente og de fleste hadde en moral og karakter som han savnet hos noen av sine kolleger. Han hadde fått stor respekt for de menneskene han hadde møtt – og han var blitt glad i dem.

Biskopen hadde lovet høvdingen prest til hans kirke. Han holdt løftet. Da han kom tilbake til hjemlandet beordret han en prest til høvdingen og hans kirke. Presten ble rodd opp den store elva, til der biskopen hadde gått i land, der hvor stien og båttrekket over eidet begynte. Presten gikk stien innover til han sto på høyden med de to steinringene og gravene, men som biskopen fortsatte han ikke etter stien langs åsryggen med alle gravhaugene. Han gikk stien mot det lange neset, og snart etter sto han i høvdingens tun.

Presten som biskopen hadde lovet høvdingen, var kommet.

Omtrent slik var den første kirken i Askim,
og veikappellene – hvis de var der.

Tidshjulet

Tiden gikk, generasjon fulgte på generasjon. De første store boplassene, urgårdene, ble delt opp i mindre plasser, som lenger fram i tid ble selvstendige bruk, kalt gårder. I blant ble omveltningen så total at selv den første boplassen, urgården, ble redusert til en plass, eller forsvant.

Boplassenes skinntelt og gammer ble skiftet ut med stolpehus, som senere ble erstattet med tømrede hus med ljorehull i taket. Da ljorehullet, som slapp inn litt lys, ble tettet av pipe murt av gråstein eller lufttørket leirestein, ble det for lys i rommet satt inn enkle vinduer i veggene.

Det ble ryddet bruk i hele det området som senere skulle bli bygda Askim, fra Åser i nord til Vammeli i sør og Mørkved – *Myrkviðr* – i øst, bruket som grenset til de mørke skogene og heden nordover mot Heller. De ville, farlige og ukjente områdene der jotner og andre mytiske skikkelser rådet.

Jernet kom også til Adalriks gamle høvdingområde, og forandret både arbeid og levemåte. Den gamle trespaden ble først beslått med jern, og senere erstattet med hel spade av jern, treploget ble erstatt med jernplog, trukket av okse eller hest. Flintspissene på spyd og piler ble byttet ut med jernspisser, og maten ble kokt i jerngryte over det murte ildstedet. Tamdyr forandret levekårene, det ble ystet ost og kinnert smør, veven ble tatt i bruk og skinnklærne ble byttet ut med mykt tøy, vevd av sauens ull.

Bonden snekret det nødvendige i stallsvala, og smidde og reparerte gårdsredskap i gårdssmia, og husmannen, som på dagen håndterte bondens åker, eng og krøtter, reparerte på natten, i lys av tyristikker eller hjemmelagde "tæljilys", godtfolks fotplagg for en billig penge. Bygda ble et selvbergingsamfunn.

Men tidshjulet rullet ubarmhjertig videre, etter hvert drevet av den industrielle revolusjon. Byene merket det først, men landsbygda fikk også erfare at industriutvikling ikke førte med seg bare velsignelser. Gamle håndverk ble overflødige fordi maskiner og nye materialer ga muligheter for hendigere, bedre og kanskje billigere produkter. Det var nok vanskelig mange ganger. Det var i de tider ikke tilbud om ledighetstrygd og omskolering om ens yrke forsvant.

Det lille snekkerverksted i bondens stallsval ble utkonkurrert av verksteder med maskiner, skomakeren som håndsydde sko måtte gi tapt overfor butikkenes »kjøpasko», og de svarte bygdesmeder slukket ilden på essa i den lille smia. Hestesko ble industriprodukt, og avdankede bilhjul utkonkurrert jernbeslåtte trehjul. Den gamle smia ble verksted for fartsvindundere i krom og nikkel, lastebiler og landbruksredskap. Koselige lyder fra esse og ambolt ble avløst av bråk fra boremaskiner og dreiebenker, og godlukt fra hestelort ved binderekka ble erstattet med giftig gass fra motorer med kunstig hestekraft. Jordgulvet ble byttet ut med kalt betonggulv, og blåhvite blaff fra elektriske sveiseapparater lyste opp hvor gyllent lys fra essevarmen tidligere i bølgende spill laget fantasifigurer på sotsvarte vegger.

Bondens salg fra skuffer og skap i gårdens kjøkken ble overtatt av handelsmann i hvit jakke i butikk med hyller og disk. Klukkende høner i bondens tun, som la sine egg i lauve og underlåve, ble forvist til trange bur i egne hus, og nye lover regulerte bondens eldgamle rett til jakt og hugst i egen skog. Den nye maktelite, byråkratene, måtte jo markere at de var til stede i samfunnet.

Tidshjulets første runde begynte med Nøstvetfolkene på boplassene langs elva, og endte i bondesamfunnet i bygda. Hjulets neste runde begynte også ved elva, med mølle og sagbruk, fortsatte med gruvedrift og krafteventyret i de store fossene, grunnlaget for industrieventyret i Askim.

Vi er inne i det lokale tidshjulets tredje runde. Vil hjulet fortsette å rulle – og blir det også i denne runden radikale forandringer i bygda?

